

У нумары:

Набыткі — ёсць, ды клопатаў — болей
Інтэрв'ю з намеснікам міністра культуры Рэспублікі Беларусь Віктарам Курашам.

Стар. 4

Кузня мастацкіх талентаў

Установе адукацыі «Гродзенскі дзяржаўны каледж мастацтваў» — 60.

Стар. 5

Вачыма «фотаграфінь»

У чым жа асаблівасць жаночага погляду на паўсядзённасць? На мастацтва? На жыццё?..

Стар. 10

Літаратары ўсміхаюцца

Штомесячная старонка сатыры і гумару.

Стар. 13

У бок Радзімы пазірае...

Чарговы выпуск рубрыкі «Суайчыннікі ў свеце».

Стар. 14

ІДЗЕ ПАПІСКА НА II ПАЎГОДДЗЕ 2008 г.

Для індывідуальных падпісчыкаў:

1 месяц — 6720 руб.
Падпісны індэкс — 63856

Ведамасная падпіска:

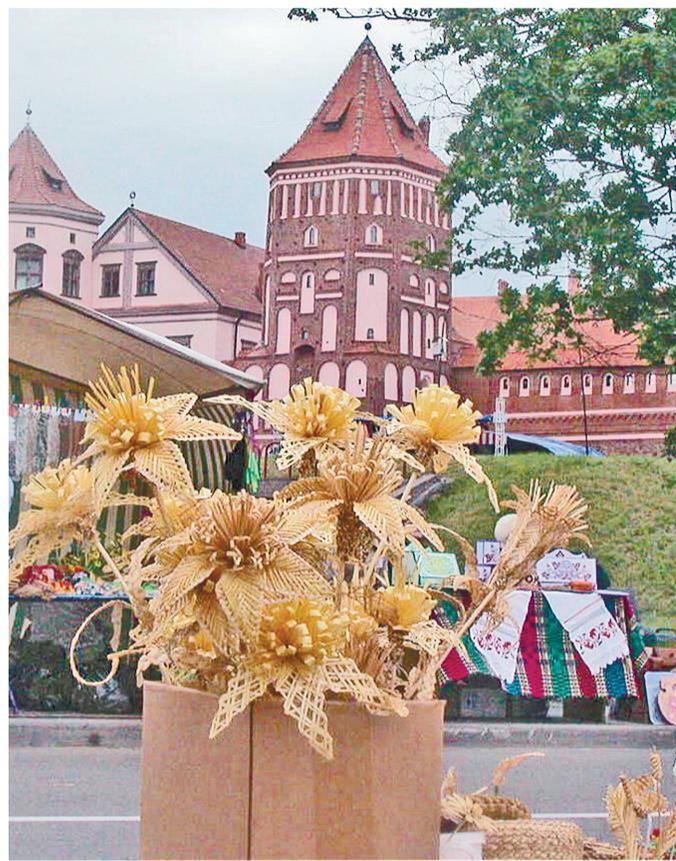
1 месяц — 8710 руб.
Падпісны індэкс — 638562

Індывідуальная льготная падпіска для настаўнікаў: другое паўгоддзе, на 1 месяц — 4500 руб. Падпісны індэкс — 63815

Льготная падпіска: 1 месяц — 6820 руб. Падпісны індэкс — 63880

Каб год для вас быў неблагім — падпішыцеся на «ЛіМ»!

Мір: сумоўе часоў

31 мая — дзень, які злучае вясну і лета. І нейкі містычна-прыгожы сэнс бачыцца ў тым, што на гістарычным абшары карэліцкай зямлі менавіта гэты дзень з'явіўся ў адмысловае суквецце размаітця імпрэзы, у якіх паяднаюцца галасы ды

знакі некалькіх стагоддзяў — ад легендарнай мінуўшчыны да нашага часу.

Звярніце ўвагу, як гучаць назвы падзей, удачных у кантэкст свята "Мірскі замак-2008": высакародна, красамоўна, прывабна! "Беларусь

Свята мастацтваў "Мірскі замак-2008" пройдзе заўтра ў адным са старажытных і славутых куткоў нашай краіны. Гэта будзе ўжо шосты па ліку фест, які ладзіцца ў Міры па ініцыятыве Нацыянальнага канцэртнага аркестра Рэспублікі Беларусь і яго мастацкага кіраўніка, народнага артыста краіны Міхаіла Фінберга. У ліку арганізатараў таксама Міністэрства культуры Беларусі, Карэліцкі райвыканкам, Мірскі пасялковы савет.

старажытная" — выстаўка фотамастакоў Гродзеншчыны. "Подых стагоддзяў" — канцэрт-пралог Ансамбля салістаў на драўляных духавых інструментах. "Беларусь у цэнтры музычнай Еўропы" — выступленне ўсіх камерных калектываў Нацыянальнага канцэртнага аркестра. "Музыка ў духоўнай прасторы Беларусі. Шлях праз стагоддзі" — праграма Камернага аркестра, што працуе ў складзе гэтага вялікага творчага калектыву. А традыцыйныя Мірскія навуковыя чытанні пройдуць гэтым разам пад рубрыкай "Музычная культура Беларусі: гісторыя і сучаснасць".

Гісторыя і сучаснасць... Іх жывое сумоўе надае непаўторнасць штогадовым імпрэзам ля сцен Мірскага замка. Адмысловай гармоніяй будзе поўніцца заўтрашні святочны дзень: абрысы старадаўняй архітэктуры — і мова фотамастацтва, малюнічы ландшафт — і строгае навуковае гаворка. Ды яшчэ — самая розная музыка: тая, што нараджалася на беларускіх землях у далёкія часы талентамі Андрэя Ра-

гачэўскага, Мацея Радзівіла, Міхаіла Агінскага, Восіпа Казлоўскага, Станіслава Манюшкі, Напалеона Орды, ці бытавала тут, ці стваралася ўжо ў нашыя дні...

Папулярны эстрадны жанр таксама не абміне свята: вялікі канцэрт песні аббудзена ў Доме культуры Карэлічаў, куды заслужаны калектыв на чале з маэстра Міхаілам Фінбергам завітае заўтра ўвечары.

Ініцыятары праекта "Мірскі замак" з першых фестываляў мелі на мэце ўвасабіць ідэю спрадвечнага адзінства еўрапейскай музычнай прасторы. Беларусь, што існуе ў яе цэнтры, на скрыжаванні заходніх і ўсходніх плыняў, заўсёды спрыяла ўвасабленню, злучэнню, новаму адлюстраванню, пераасэнсаванню разнастайных традыцый. Таму і сёлетняе свята ў Міры годна прадставіць гэтую лучнасць, ды найперш — унікальную прыгажосць своеадметнага мастацкага свету нашай краіны.

Святлана БЕРАСЦЕНЬ
Фота Віктара Кавалёва

Свята дзяцінства

Дзень абароны дзяцей, які прыпадае на першага чэрвеня, з'яўляецца адным са старэйшых міжнародных святаў. Рашэнне аб яго правядзенні было прынята Міжнароднай дэмакратычнай федэрацыяй жанчын на адмысловай сесіі ў лістападзе 1949 года. ААН падтрымала гэтую ініцыятыву і абвясціла абарону правоў, жыцця і здароўя дзяцей адным з прыярытэтных кірункаў сваёй дзейнасці. Міжнародны дзень абароны дзяцей — гэта напамін дарослым пра неабходнасць захавання правоў дзяцей на жыццё, свабоду меркаванняў і рэлігіі, на адукацыю, адпачынак і вольны час, на абарону ад фізічнага і псіхалагічнага гвалту, ад эксплуатацыі дзіцячай працы — як неабходных умоў для фарміравання гуманнага і справядлівага грамадства.

Незадоўга да святкавання Міжнароднага дня абароны дзяцей у Мінску прайшоў заключны этап рэспубліканскага агляду-конкурсу дзіцячых і моладзевых калектываў фальклорнага кірунку агульнаадукацыйных

устаноў і ўстаноў пазашкольнага выхавання і навучання "Веснавы танок". Арганізатарамі конкурсу выступілі Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь і Нацыянальны цэнтр мастацкай творчасці дзяцей і моладзі.

Месцам правядзення фіналу быў абраны Цэнтральны дзіцячы парк імя Максіма Горкага — усё праходзіла ва ўмовах максімальна набліжаных да натуральных. Падчас правядзення агляду-кон-

курсу на раённых і абласных этапах калектывамі ладзіліся фальклорныя і краязнаўчыя экспедыцыі, даследаваліся і вывучаліся асаблівасці аўтэнтычнага музычна-песеннага мастацтва, народнага святочнага адзення, абрадавая сімволіка і атрыбутыка, культура свайго краю. Такое мерапрыемства ладзіцца ў краіне ўпершыню і фактычна з'яўляецца эксперыментальным. Кожны з 10 калектываў падрыхтаваў свае рэгіянальныя песні, танцы і па 2 веснавых абрады, сярод якіх большасць з'яўляецца унікальнымі і перанятымі ад жывых носьбітаў.

Так, Гомельскі калектыв "Гасцінец", які нядаўна стаў пераможцам міжнароднага фальклорнага фестывалю ў Бранску, аднавіў абрад нараджэння і пахавання Стралы. Эпіцэнтрам гэтага веснавога свята было Пасожжа. Менавіта там, у Веткаўскім раёне, традыцыйна святкавання захавалася і па сёння. Гэтым абрадам заклікалі дождж на добры ўраджай.

Па выніках конкурсу ў Нацыянальным цэнтры мастацкай творчасці дзяцей і моладзі адбыўся гала-канцэрт, дзе кожны з калектываў быў узнагароджаны каштоўнымі падарункамі і дыпламамі.

Ян АКУЛІН
Фота аўтара

Пушкін вачыма студэнтаў

Сведчаннем плённага беларуска-расійскага супрацоўніцтва ў культурнай галіне стала выстава "Дарога да Пушкіна", якая распачалася ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры. Разам з музеем арганізатарамі экспазіцыі сталі Федэральнае агенства па культуры і кінематографіі Расійскай Федэрацыі і Дзяржаўны мемарыяльны гісторыка-літаратурны і прыродна-ландшафтны музей-запаведнік А. Пушкіна "Міхайлаўскае".

Выстава змяшчае больш як дваццаць каларовых літаграфій васьмі аўтараў, студэнтаў факультэта графічных мастацтваў Маскоўскага дзяржаўнага ўніверсітэта друку. Разам са сваім настаўнікам — народным мастаком Расіі, славытым ілюстратарам дзіцячай кнігі Барысам Дзяндоравым — таленавіты студэнт не раз прыязджаў у сяло Міхайлаўскае на пленэр маладых мастакоў. Вынікам паездак стаў альбом "Дарога да Пушкіна", што з'яўляецца своеасаблівай справаздачай творчай працы і сведчаннем складаных графічных тэхнік, якімі валодаюць рускія мастакі-пачаткоўцы. "Атмасфера Міхайлаўскага не магла пакінуць нас аб'якавымі, — выказаліся ўдзельнікі выставы пра свае карціны. — Мы спрабавалі перадаць прыгажосць таго, што было вакол нас. Наколькі гэта атрымалася, меркаваць вам!"

Лагічным дапаўненнем экспазіцыі "Дарога да Пушкіна" сталі літаратурныя выданні з фондаў Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры, самыя раннія з якіх датуюцца канцом XIX стагоддзя. Рэдкія зборнікі твораў Аляксандра Пушкіна, даследаванні, прысвечаныя яго асобе, пераклады знакамітых шэдэўраў паэта ў выкананні Янкі Купалы, Якуба Коласа, Аляксея Якімовіча, Міколы Мятліцкага... І як заклочэнне магчымай экскурсіі — цікавы фільм пра краявіды Міхайлаўскага запаведніка.

"Гэта ўжо трэці наш праект з музеем-запаведнікам А. Пушкіна "Міхайлаўскае", — распавядае загадчык аддзела навуковай асветы Дзяржаўнага музея гісторыі беларускай літаратуры Вольга Гулева. — Першая выстава была прымеркаваная да 200-годдзя Аляксандра Пушкіна і распавядала пра самога паэта, яго знаёмых і блізкіх. Другая закранала значную для Міхайлаўскага запаведніка асобу — яго дырэктара Сямёна Гейчанку, які прысвяціў амаль пяцьдзсят год свайго жыцця аднаўленню памятных пушкінскіх мясцін. Наша сумесная праца, як бачыце, працягваецца, і наперадзе яшчэ шмат цікавых праектаў".

Ганна КОТ

Гісторык сваёй вёсцы

Пад такой назвай аб'яўлены конкурс сярод сельскіх бібліятэк Маладзечаншчыны.

Вядома, што ў раёне шмат цікавых мястэчкаў, з якімі звязаныя адмысловыя паданні. Загадчыца Турэц-Баярскай сельскай бібліятэкі Галіна Цярэшчанка назбірала шмат матэрыялаў, які датычыліся не толькі гісторыі вёскі, але і паходжання яе назвы.

З гэтай нагоды ладзілася мерапрыемства "Мая любая вёска", на якое прыехаў дырэктар Маладзечанскай музычнай вучэльні імя Агінскага Рыгор Сарока. Сабраліся шматлікія школьнікі, каб больш даведацца пра гісторыю роднага краю. Для сустрэчы землякоў былі падрыхтаваны матэрыялы пра гісторыю вёскі Турэц-Баяры і выстава творчых работ мясцовых майстроў.

Валерыя ГОРМАШ

Планы амбіцыйныя, але рэальныя

Старажытны Нясвіж — адзін з цэнтраў беларускай культуры мінулых стагоддзяў ды і сучаснасці таксама. Роля Нясвіжа ў развіцці айчынай культуры выключная. Магнацкі род Радзівілаў імкнецца, каб горад набыў славу аднаго з буйнейшых культурных цэнтраў Еўропы, садзейнічаў развіццю музычнай, мастацкай, тэатральнай культуры.

Менавіта Нясвіж у XVII — XVIII стагоддзях з'яўляўся месцам прыцягнення лепшых музыकाў. Тут стваралася, а потым распаўсюджвалася па свеце музычная плынь, якая спалучала элементы мясцовай і заходняй культуры... Адрэты раённы цэнтр і сваімі архітэктурнымі помнікамі: замак, ратуша (да слова, тут, у гарадской ратушы, некаторыя нашы сучасныя кінават просяць зарэгістраваць шлюб па Радзівілаўскім абрадзе), Слуцкая брама, фарны касцёл, манастыр бенедыктынак...

Адзін з уладароў горада Радзівіл Сіротка лічыцца заснавальнікам "новага" Нясвіжа. Па яго запрашэнні ў пачатку 1580-х гадоў у горад прыехаў італьянскі архітэктар Я.М. Бернардні. Менавіта па яго праекце будаваўся замак і іншыя сацыяльна значныя аб'екты горада. За гады існавання Нясвіжскі замак цягнуў як ад розных войнаў, так і ад людской нядабайнасці. Быў і багатым утульным жыллом, і лазарэтам, і нямецкім шпіталем, і савецкім санаторыем...

(Архітэктурна-культурны комплекс у Нясвіжы (рэзідэнцыя княжацкай дынастыі Радзівілаў) у 2005 годзе ўнесены ў Спіс сусветнай прыроднай і культурнай спадчыны ЮНЕСКА. Раней туды патрапілі Белавежская пушча і Замкавы комплекс "Мір".)

Зараз у адметным помніку — Нясвіжскім замку — вядуцца рэстаўрацыйныя работы. 13 мая ў раённы цэнтр наведваўся Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка. Азнаёміўшыся з ходам работ, кіраўнік дзяржавы пакрытыкаваў Міністэрства культуры і прадстаўнікоў будаўнічых арганізацый, якія займаюцца рэ-

канструкцыяй палацава-паркавага комплексу ў Нясвіжы, і даручыў падрыхтаваць прапанову па паскарэнні работ на аб'екце.

Пра гэта не прамінуў узгадаць у размове з журналістамі старшыня Нясвіжскага райвыканкама Ігар Макар. На праведзенай нарадзе вырашылі, што генеральным падрядчыкам застаецца "Салігорскпрамбуд". А для таго, каб зрабіць рэканструкцыю больш таннай, магчыма, будуць задзейнічаны прыватныя структуры, якія будуць працаваць на субпадрадзе. Перавага — прадстаўнікам будаўнічых арганізацый Мінскай вобласці. Да сёлетняга кастрычніка плануецца зрабіць контур, дах і вокны, каб узімку працаваць над унутраным аздабленнем. А ўсе работы ў замку мяркуецца завяршыць да 9 мая 2010 года.

Таксама Ігар Макар раскажаў пра набыткі ды перспектывы развіцця ў культурнай, сацыяльнай і турыстычнай сферах рэгіёна, пра добраўпарадкаванне горада. Літаральна на днях здалі фізкультурна-аздараўленчы цэнтр "Замкавы" з гімнастычнай залай, саунай, басейнам, бильярднымі сталамі, масажнымі кабінетам, трэнажорамі. Пабудавалі гульнявую пляцоўку для дзяцей. Здадзена першая чарга замка: гасцініца, чатыры VIP-нумары, кафе, рэстаран. Зараз у Нясвіжы можа адначасова харчавацца 600 чалавек. Набылі экспрэс-цягнік для экскурсій па паркавым прысадам, мяркуецца купіць чатыры лодкі, катамараны для водных падарожжаў па азёрах, распрацоўваюцца пешыя і веласіпедныя маршруты па парку. У перспектыве — рэканструкцыя парку Альба (400 гектараў) і парку ў замку.

Ігар Мікалаевіч зазначыў, што існуе чатыры праграмы экатурызму: будаўніцтва турбазы ў Макашах (млын, домкі), у вёсках Завітая, Ужанка, Юшэвічы, дзе ствараюцца ўсе ўмовы для жыцця і адпачынку турыстаў. У гэтым годзе пачнецца рэканструкцыя старога гасцініцы, у планах таксама будаўніцтва новых, а першага верасня пачне працаваць новая бібліятэка. Ёсць найсучасны праект па рэканструкцыі раённага Дома культуры. Было б таксама надрэнна ўключыць фестываль "Музы Нясвіжа" ў турыстычны маршрут міжрэжных гасцей. Планы вялікія, амбіцыйныя, але яны, падкрэслівае Ігар Макар, рэальныя.

Так, толькі за першы квартал бягучага года ў Нясвіж наведвалася больш чым 14,5 тысячы турыстаў як з Беларусі, так і з замежжа. А ад таго, упэўнены Ігар Мікалаевіч, як будзе глядзецца рэгіён, якое ўражанне пакіне на замежных гасцей, так яны будуць думаць пра вобласць і пра краіну ў цэлым.

Віктар КАВАЛЁЎ
Фота аўтара

Аддзел культуры Слуцкага райвыканкама і Слуцкага гарадская дзіцячая бібліятэка выступілі арганізатарамі "І майскіх Віткаўскіх чытанняў", прысвечаных жыццю і творчасці аднаго з класікаў беларускай дзіцячай літаратуры Васіля Віткі.

Віткаўскія чытання

Пачалося літаратурнае свята ў Мінску ў дзень нараджэння славутага пісьменніка. Дэлегацыя са Слуцка і супрацоўнікі рэдакцыі часопіса "Вясёлка" наведвалі Паўночныя могілкі, дзе ўсклалі кветкі да магіль свайго земляка і першага рэдактара згаданага выдання. Потым адбылася сустрэча ў рэдакцыі, дзе госці пазнаёміліся з музеем "Вясёлкі" і дасягненнямі вясёлкаўцаў.

Пасля ў Слуцку, у гарадской дзіцячай бібліятэцы прайшла забаўляльная праграма "Урокі Васі Вясёлкіна". А галоўнае мерапрыемства свята — навукова-практычная канферэнцыя — адбылося ў цэнтральнай раённай бібліятэцы.

Прагучалі прывітанні ўдзельнікам Віткаўскіх чытанняў ад намесніка старшыні Слуцкага райвыканкама Пятра Даўгучыца і дырэктара раённай сістэмы публічных бібліятэк Людмілы Гурыновіч.

Агляд літаратурнай Слуцкіны зрабілі галоўны рэдактар газеты "Слуцкі край" Анатоль Жук і бібліятэкар Таццяна Міхалковіч.

Супрацоўнікі часопіса "Вясёлка" — галоўны рэдактар Уладзімір Ліпскі, рэдактар аддзела Мікола Маляўка, намеснік галоўнага рэдактара Уладзімір Мазго — адзначылі вялікі ўклад Васіля Віткі ў беларускую дзіцячую літаратуру, падарылі бібліятэцы кнігі з аўтографамі.

Літаратуразнаўца Тамара Тарасова, якая руляць збірае Віткаўскую творчую спадчыну, падзялялася цікавымі задумамі.

Пра незабыўныя сустрэчы з Васілём Віткам і літаратурнае краязнаўства гаварылі намеснік дырэктара САВШ г. Слуцка Мікола Хілько, супрацоўнікі бібліятэкі Галіна Шахновіч і Алена Жакенава.

Госці з Мінска, галоўны рэдактар "Краязнаўчай газеты" Уладзімір Гілеп і галоўны рэдактар часопіса "Роднае слова" Уладзімір Куліковіч, да сваіх цёплых слоў пра Слуцкіну і яе жыхароў дадалі падарункі — кнігі і часопісы.

Ва ўсіх выступленнях прагучала галоўная думка: Віткаўскія чытання павінны праходзіць штогадова.

Уладзімір ПРАХАРЭНКАЎ

Залатыя нашы паясы...

Параўнаць гэтыя шэдэўры проста няма з чым: слуцкія паясы — унікальная з'ява не толькі ў беларускай нацыянальнай, але і ў сусветнай культуры.

Выстаўка "Слуцкія паясы", што разгарнулася ў Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі, прабудзе тут да красавіка наступнага года. Яна прадстаўляе восем паўнаватасных адмысловых узораў старадаўняга ручнога ткацтва з фондаў Дзяржаўнага гістарычнага музея Расіі; два фрагменты паясоў належаць нашаму мастацкаму музею. "Разглядаючы гэтыя творы, — адзначаў падчас вернісажа доктар гістарычных навук, намеснік дырэктара маскоўскага музея Вадзім Ягораў, — цяжка пераацаніць унёсак беларускіх майстроў у гісторыю заходне-еўрапейскага дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва".

Між іншым, кожны слуцкі пояс змяшчае каля 50 грамаў золата і срэбра і ацэньваецца амаль у 300 тыс. долараў. Так што радок "... ткаць залатыя паясы" — не толькі паэтычная метафара класіка. Але ж для нас яны маюць асаблівую каштоўнасць — як неацэнны на-

цыянальны скарб, гістарычная рэліквія, люструнак прыгожай беларускай душы.

Калісьці мода на вырабы мясцовых мануфактур (з іх самая папулярная была Слуцкая) распаўсюдзілася не толькі сярод беларускіх шляхціцаў, для якіх пояс быў сімвалам заможнасці, уладарнасці, пэўнага станові-

шча ў грамадстве. Прываблівалі слуцкія паясы і калекцыянераў: у 1905 годзе менавіта адзін з іх, вядомы рускі мецэнат Пётр Шчукін, перадаў у маскоўскі Дзяржаўны гістарычны музей свой збор, у якім было і 19 паясоў з пазнакай "В граде Слуцке". Сёння ў тым музеі больш як 60 слуцкіх паясоў, прычым

больш чым чатыры дзесяткі не экспануюцца, а знаходзяцца ў запасніках.

А што ў нас?

Як вядома, слуцкія паясы — каля 40 непаўторных асобнікаў — занялі пачэснае месца ў калекцыі новага сталічнага музея (на той час Дзяржаўнай карцічнай галерэі), створанага ў 1939 годзе. Падчас вайны ўсе яго фонды былі вывезены ў Нямеччыну. І сёння ў Беларусі, паводле прыблізных звестак, захавалася не больш як два дзесяткі тканых рарытэтаў. Апроч двух згаданых фрагментаў, ёсць тры слуцкія паясы ў зборах розных музеяў, падараныя маскоўскімі калегамі ў 1960 — 80-я гады.

Арганізацыі сёлетняй выстаўкі паспрыў старшыня Пяціковай палаты Расіі Сяргей Сцяпашын, які зімой наведваў беларускую сталіцу і пабываў у нашай галоўнай скарбніцы мастацтва. Ён паабяцаў таксама пасадзейнічаць абмену слуцкіх паясоў на твораў з нашых фондаў, што ўяўляюць каштоўнасць для Расійскай Федэрацыі. Магчыма, ужо да 70-годдзя Нацыянальнага мастацкага музея Беларусі, якое будзе адзначацца ў 2009-м, у адной з яго залаў размесціцца пастаянная экспазіцыя слуцкіх паясоў?

Лана ІВАНОВА

На міжнародным — перамога

У Міжнародны дзень дзіцячай кнігі ў Расійскім фондзе культуры адбылася цырымонія ўзнагароджання лаўрэатаў конкурсу на лепшы мастацкі твор для падлеткаў імя Сяргея Міхалкова. Мэтай конкурсу было выяўленне таленавітых аўтараў у галіне дзіцячай літаратуры і далучэнне моладзі да чытання сучасных твораў. На творчым спаборніцтве было прадстаўлена больш як 350 рукапісаў з Расіі, Беларусі, Украіны, Казахстана, Ізраіля, ЗША. Наша пісьменніца Нінель Красюк атрымала два дыпламы...

— Я — настаўнік рускай і англійскай моў, — паведаміла Нінель Іванаўна. — У маладосці, дарэчы, хацела быць перакладчыкам... Я заўсёды любіла літаратуру і шмат чытала. Марыла напісаць нешта сваё, аднак на працягу доўгага часу гэта мэта застава-лася недасягальнай.

чыць, капаньне гэта або шчанюк, на першы погляд было складана. Потым стала зразумела: гэта шчанюк. Ён хаваўся пад кустом і глядзеў на людзей сумнымі вачыма. Я пашкадавала яго і забрала дахаты. А імя яму дала — Бушык, што ў перакладзе з англійскай мовы азначае "куст". Гэты выпадак падштурхнуў мяне да напісання свайго першага апавядання — "Сабачае імя". А праз некаторы час з'явілася на

свет наступнае апавяданне — "Хай бай алергія", таксама прысвечанае майму гадаванцу. Так здзейснілася мара — я пачала пісаць.

— **Якія дасягненні вы маеце на сённяшні дзень?**

— Зараз з'яўляюся членам Беларускага саюза журналістаў і літаратурнага аб'яднання "Доблесць" пры ДOME афіцэраў. Напісала дзевяць казак, восем апавяданняў, педагогічную прозу для моладзі "Хто ты? Што ты?", шмат вершаў. На фестывалях жаночага і студэнцкага кіно займаюся перакладам тэлефільмаў. У 2005-м прымала ўдзел у "V Пушкінскім конкурсе рускай мовы" ў Маскве. У 2007 годзе ў Санкт-Пецяр-бургу на конкурсе "Добрая ліра" атрымала Дыплом III ступені за аповесць "Нэська бя-львенькая". А ў гэтым годзе на конкурсе імя Сяргея Міхалкова, на які адправіла тры працы, — два дыпламы. Першы — за агуль-ны ўдзел, а другі — за "Маленькія казкі вя-лікага Космаса".

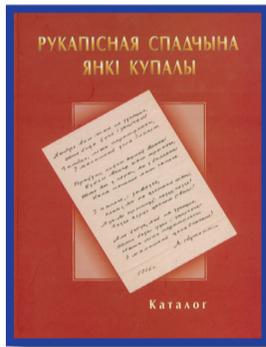
— **Якія ў вас планы на бліжэйшы час?**

— Хутка ў Санкт-Пецярбургу павінны надрукаваць маю аповесць "Нэська бя-львенькая". Хачу пісаць. І спадзяюся, што ўсе мае творы будуць друкавацца.

Дар'я КАЛІНІНА

Ахоўная грамата музея імя Янкі Купалы

"У кожнага народа ёсць рэчы і прадметы знакавыя, больш таго — свяшчэнныя. Сярод іх — і рукапісы класікаў нацыянальных літаратур. Гэтыя рукапісы рупна збіраюцца, дбайна захоўваюцца ў архіўных і музейных сховішчах... многія такія рукапісы не даюць у рукі нават даследчыкам-літаратуразнаўцам і пры неабходнасці замяняюць іх ксеракопіямі, электроннымі сродкамі інфармацыі — зноў жа дзеля лепшага, на доўгія вякі, іх захавання і шырэйшага выкарыстання", — так напісаў ва ўступным артыку-ле да каталога "Рукапісная спадчына Янкі Купалы" доктар філалагічных навук Вячаслаў Рагойша.

Каталог — гэта не проста пералік ці спіс — а аб'ёмная кніга, якая выйшла ў выдавецтве "Чатыры чвэрці" — тыражом трыста асобні-каў, амаль у паўтысячы старонак, у цвёрдай вокладцы, на добрай паперы. Выданне ажыц-цёўлена пры фінансаванні Фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь і руплівасці ажно трох установаў: Міністэрства культуры, Літаратурнага музея Янкі Купалы і Міжнароднага фонду Янкі Купалы. Шкада, што кніга адразу ж трапіла ў шэраг рэдкіх, амаль рарытэтных, таму што набыць яе ў рознічным гандлі будзе немаг-чыма, але атрымаць для карыстання можна ў любой раённай бібліятэцы.

каталога з'явілася яшчэ ў 80-я гады мінулага стагоддзя. Але сама справа пачалася амаль з першага дня існавання музея, бо як не было б у нааўнасці рукапісаў, то што можна было б каталагізаваць? Таму перш-наперш даніну памяці аддалі Уладзіславе Францаўне, а затым і ўсім наступным дырэктарам музея. "Кіраўні-цтва музея мянялася, — адзначыла Жана Дзі-кюнас, — але традыцыя працягваюцца. Усё, што датычыць рукапіснай спадчыны — гэта асноўнае, на чым трымаецца музей. Бо рука-піс — гэта не лісток паперы, а нешта больш важнае". Адна з мэт — абазначыць тыя рука-пісы, якія захоўваюцца ў фондах, а гэта больш як тысяча арыгінальных аўтографу песьняра.

Каталог складаецца з шасці раздзелаў. Рукапісы вершаў 1904 — 1942 г. увайшлі ў першы раздзел (больш як 350 адзінак за-хавання). Другі раздзел складаецца з рукапісна-га зборніка "Шляхам жыцця", трэці раздзел — польскамоўныя вершы паэта, у чацвёртым змешчаны апісанні купалаўскіх аўтографу 12 пэам, рукапісы драматычных твораў і спробы паэта ў прозе, з якімі будзе цікава пазнаёміцца вучоным даследчыкам; пяты раздзел — пера-

кладная спадчына Купалы і апошні, шосты, — прадстаўляе эпістэлярную спадчыну. Апі-санне кожнага рукапісу прадугледжвае дзве часткі: апісанне адзінкі захавання — жанр, па-чатковы і апошні радок, час і месца напісання твора, паўната і спосаб напісання, асаблівыя аўтарскія пазнакі, агульная колькасць радкоў, лістоў, старонак, памер лістоў, знешні выгляд рукапісу і яго захаванасць. У другой частцы апісання даецца бібліяграфічная даведка, якая прадугледжвае музейны шэфр і інвентарны нумар кожнай адзінкі захавання і звесткі пра першую публікацыю твора. Акрамя гэтага, даюцца розныя цікавыя звесткі пра асобныя рукапісы.

Таццяна Шэляговіч заўважыла, што "гэта першы падобны каталог сярод літаратурных музеяў нашай рэспублікі, і ён з'яўляецца як бы пашпартам музея, яго ахоўнай граматай".

Добра, што акрамя вучоных-лінгвістаў і пісьменнікаў: Міхася Мушынскага, Віталя Скалабана, Міколы Мятліцкага і Пятра Васто-чэнка слова было дадзена і тым, каму ў першую чаргу адрасаваны каталог, будучым даследчы-кам, студэнтам-філолагам і магiстрантам. Так, Вера Кулеш і Кацярына Камянка выказалі шкадаванне, што падобны каталог не з'явіўся раней, што значна аблегчыла б іх працу над дысертацыямі.

Укладальнік каталога "Рукапісная спадчы-на Янкі Купалы" Алена Бурбоўская выказала спадзяванне, што неўзабаве выйдзе дадатак да каталога, а гэта матэрыялы дзвюх карэктур зборніка "Шляхам жыцця" (1913, 1923 гг.) з уласнаручнымі праўкамі паэта і дарчыя над-пісы на кнігах і фотаздымках.

Акрамя ўсяго ў каталогу змешчана шаснац-цаць фотаздымкаў рукапісаў.

Міхась Мушынскі адзначыў, што выданне каталога "гэта доказ таго, што музей выходзіць на высокі ўзровень дзейнасці. Тое, што сабрана — не толькі для спецыялістаў — гэта кніга як абарона ўсёй гуманітарнай навукі. Яна падмае статус нашай культуры". Кніга дазваляе ўвайсці ў "творчую лабараторыю. Папраўкі такія ж значныя, як і канчатковы тэкст. Іншыя рэдакцыі і варыянты дапамагаюць узяць глыбінны сэнс твораў".

Анатоль КУДАСЕВІЧ

Свята на Быхаўшчыне

Чарговае штогодняе літа-ратурнае свята, арганізаванае сакратаром праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі, старшын-ней сталічнай пісьменніцкай арганізацыі, галоўным рэдактарам часопіса "Нёман" Міхасём Па-зняковым адбылося на яго ма-лой радзіме. А распачалося яно ў Глухскай сярэдняй школе, у якой вучыўся будучы пісьменнік. Раз-зам з ім стоды завіталі вядомыя творцы — Васіль Ткачоў, Павел Саковіч, Ганад Чарказян, Натал-ла Касцючэнка, а таксама аўтар шэрага кніг для дзяцей, спявак Генадзь Турчак. Хлебам-соллю і букетамі вясновых кветак дара-гога земляка і яго сяброў сустра-калі настаўнікі, супрацоўнікі і вучні мясцовай школы, жыхары вёскі Глухі, а таксама аднакласні-чні вядомага земляка. Гучалі вершы М. Пазнякава і песні на яго словы. Прысутныя з вялікай увагай лавілі кожнае слова па-важанага гасцей, а напрыкан-

цы сустрэчы атрымалі іх кнігі з аўтографамі. У фазе школы былі разгорнуты дзве выстаўкі. Адна з іх расказвала пра жыццёвы і творчы шлях Міхася Паўлавіча. Другая — знаёміла з кнігамі і часопісамі, падараванымі школе

многімі вядомымі пісьменнікамі. Вядучым другой часткі творчай імпрэзы быў сам М. Пазнякаў, а першай, дзе выступалі вучні і настаўнікі, — выкладчыца беларускай мовы і літаратуры Але-на Мікалаеўна Палавікова. Ус-

тупным словам гасцінна вітала дырэктар Людміла Сяргееўна Зіманкова.

Міхась Пазнякаў уручыў род-най школе дзевяць футбольных, валебольных і баскетбольных мячоў, наборы шахмат і шашак, а дзевяці лепшым вучням школы — пяць імянных грашовых прэмій і пяць каштоўных падарункаў.

Вечарам свята доўжылася ў вёсцы Заброддзе ў бацькоўскай хаце М. Пазнякава. А на другі дзень знакамітага земляка і На-талью Касцючэнку сустракалі настаўнікі, вучні і бібліятэкары гімназіі № 3 г. Быхава. Амаль дзве гадзіны гучалі выступлен-ні, чыталіся вершы, выконваліся песні. Быхаўчанам было цікава паслухаць не толькі пісьмен-нікаў, але і старэйшую сястры М. Пазнякава Валянціну Паў-лаўну Рыбачонак і загадчыцу бі-бліятэкі Глухскай СШ Святлану Самуілаўну Баравую. Усе жа-даючыя мелі магчымасць атры-маць кнігі пісьменнікаў з аўто-графамі.

Павел КУЗЬМІЧ
Фота Ганана Чарказяна

На Случчыну — з прэзентацыяй кнігі

Можна пералічыць па пальцах выддзеныя за апошнія дзесяці-годдзі кнігі беларускіх прэзікаў, адрасаваныя падлеткам. Між тым, гэты жанр заўсёды быў і застаец-ца адным з самых запатрабава-ных сярод юных чытачоў. Таму невпадкова РВУ "Літаратура і Мастацтва", заняўшыся актыўнай кнігавыдавецкай дзейнасцю, аса-бліваю ўвагу надае менавіта дзі-цячай і падлеткавай прозе. Адна з першых "ластак" гэтага праекта — кніга аповесцей Алеся Бадака, Раісы Баравіковай і Алеся Навары-ча пад агульнай назвай "Адзінокі васьмікласнік хоча пазнаёміцца", якая выйшла ў серыі "Пераходны ўзрост".

Днямі прэзентацыя кнігі ад-былася ў філіяле № 1 Случкай га-радскай бібліятэкі. На сустрэчу з чытачамі прыехалі Раіса Бараві-кова і Алеся Бадак. Пісьменнікі расказалі пра сваю творчасць, пра выдавецкія планы РВУ "Літа-ратура і Мастацтва", адказалі на пытанні, у тым ліку, і непасрэдна звязаныя з аповесцямі, якія склалі зборнік "Адзінокі васьмікласнік хоча пазнаёміцца". Пры гэтым юныя чытачы паказалі добрае ве-данне "матэрыялу", што і не дзіў-на, паколькі ўсе тры творы летась друкаваліся на старонках часопіса "Маладосць".

Прэзентацыя "Адзінокага вась-мікласніка" лішні раз даказала: нягледзячы на тое, што сёння, са-праўды, вельмі востра стаіць пра-блема чытання дзецьмі і падлет-камі мастацкай літаратуры, тым не менш, усё не так страшна, як часам падаецца ў сродках масавай інфармацыі. Пры ўмове, вядома, калі юнаму чытачу прапаноўваць цікавыя творы. Зрэшты, не толькі ў гэтым лішні раз маглі пераканаць-ца госці бібліятэкі, але таксама і ў тым, што слухца зямля не бяднее на таленты. Пра што сведчылі, у тым ліку, і вершы юнай паэткі Ка-цярыны Майсяёнак, якія яна пра-чытала шануюнай публіцы.

Юлія ЛЕБЕДЗЕВА

Праверка паэзіяй

У журнале наведвальнікаў Ва-левачоўскай СШ Чэрвеньскага раёна — выключна прозішчы правяраючых. З нядаўняга часу іх крыху разбавілі іншыя: загадчык аддзела прозы часопіса "Польмя" Анатоль Эжаў і начальнік рэдак-цыйна-выдавецкага аддзела выда-вецтва "Красіка-Прынт" Людміла Неспяровіч завіталі ў школу не з праверкай, а каб зрабіць гэты суб-отні дзень пазытывым. Ініцыята-рам сустрэчы стала настаўніца беларускай мовы і літаратуры Свят-лана Аляксандраўна Вольская.

Спачатку госці сустрэліся з вучнямі малодшых класаў: для іх Анатоль Эжаў прэзентаваў сваю кнігу "Мянтуз сярод мядуз", а потым дайшла чарга і да старша-класнікаў. Апошнія, дарэчы, ака-заліся не проста слухачамі паэта-вых вершаў і пародый, яны самі актыўна ўступілі ў дыялог з ім: задавалі пытанні — і не толькі па творчасці пісьменніка, а і па мно-гіх вострых праблемах сучаснасці і развіцця літаратурнага працэсу.

Гэты дзень, як прызналася адна са старшакласніц, стаў для іх ад-метным — ён надоўга запомніцца ўсім, хто прысутнічаў на сустрэчы з пісьменнікам. Больш таго, у ар-ганізатару з'явілася жаданне на-ладжваць такія літаратурныя ме-рапрыемствы і надалей. Зрэшты, на абедзвюх сустрэчах, што даволі рэдка бывае ў падобных выпад-ках, прысутнічаў і дырэктар шко-лы Віталі Іванавіч Труц, пацвер-дзіўшы такім чынам сваю ўвагу да нацыянальнай літаратуры і яе выкладання ва ўзнавальнамай ім навукальнай установе.

Наталля АЛЯКСАНДРАВА

— У рэдакцыю “ЛіМа”, ішшы СМІ прыходзяць скаргі ад школьных бібліятэкараў на непрафесійнае камплектаванне заказаў на літаратуру для іх. Здраецца, што ў адну школу адначасова паступаюць некалькі экзэмпляраў другасных, паводле бібліятэкараў, энцыклапедыі, а, напрыклад, некаторых тамоў кнігі “Памяць” не паступае ўвогуле. Якім чынам можна вырашыць гэтую праблему?

— У адпаведнасці з Законам аб бібліятэчнай справе ў Рэспубліцы Беларусь ад 22 сакавіка 1995 года бібліятэкі маюць права самастойна вызначаць крыніцы камплектавання сваіх фондаў. Такім чынам, колькасць і якасны склад фонду поўнасьцю залежыць ад кіраўніцтва бібліятэкі і той асобы, якая займаецца камплектаваннем, а таксама ад наяўнасці неабходных фінансавых сродкаў. З мэтай палепшэння камплектавання фонду бібліятэк кнігамі, якія выпускаюцца ў рамках дзяржказа, каардынуюцца патрэбы бібліятэк у канкрэтных выданнях, і атрыманая інфармацыя становіцца падставой для карэктыві тэматычных планаў у дзяржвыдавецтвах.

Міністэрства культуры Беларусі разам з Міністэрствам інфармацыі пастаянна шукаюць найбольш эфектыўныя формы ўзаемадзеяння публічных бібліятэк і дзяржаўных выдавецтваў. Так, для забеспячэння нашых бібліятэк кнігамі, выдадзенымі ў рамках дзяржказа, штогод Міністэрствам інфармацыі ствараюцца і ўзгадняюцца з Міністэрствам культуры і Міністэрствам адукацыі тэматычныя планы выпуску сацыяльна значных выданняў, а штоквартальна — спісы запланаваных да выпуску выданняў.

Адзначу, што гэтыя спісы даводзяцца да ведама ўсіх зацікаўленых. Бібліятэкару, які займаецца камплектаваннем, трэба разгледзець прапановы выдавецтваў, адабраць патрэбную літаратуру і зрабіць заяўку на яе ці ў самім выдавецтве, ці ў адпаведнай кнігадзельнай установе. Сёння бібліятэкам у адпаведнасці з даручэннем кіраўніка дзяржавы № 145 ад 14 лютага 2008 года надаецца права закупляць сацыяльна значныя выданні напраму ў выдавецтвах і праз абласныя кнігадзельныя прадпрыемствы.

— **Беларускім бібліятэкам не хапае супрацоўнікаў з вышэйшай адукацыяй — пра гэта гавораць і самі бібліятэкары, гэта**

Віктар Кураш працуе намеснікам міністра культуры Рэспублікі Беларусь нядаўна. Прапануем нашай увазе першае інтэрв’ю Віктара Іосіфавіча на новай пасадзе, якое ён пагадзіўся даць менавіта газеце “ЛіМ”. Наўмысна апускаем пытанні традыцыйнага характару, пакідаем толькі істотныя і актуальныя.

Набыткі — ёсць, ды клопатаў — болей

прызнаюць і работнікі органаў культуры. Якія ўмовы ствараюцца для маладых спецыялістаў, каб яны заставаліся ў галіне, а не пераходзілі на іншую працу?

— Сёння ў дзяржаўных публічных бібліятэках працуе больш як 8,8 тысячы спецыялістаў. З іх 29,6 працэнтаў маюць вышэйшую бібліятэчную адукацыю, а 42,3 працэнта — сярэдняю спецыяльную.

Для замацавання маладых спецыялістаў на месцах асобная ўвага надаецца забеспячэнню іх жылём. Напрыклад, у некаторых раёнах Мінскай вобласці аддзельны культуры маюць уласныя інтэрнаты для маладых спецыялістаў, або арандуюцца месцы ў інтэрнатах прадпрыемстваў вытворчай сферы. Так, у Нясвіжскім раёне ў 2007 годзе 2 бібліятэкары атрымалі месцы ў інтэрнатах, 1 — службовае жыллё ў аграпрадку “Друцкаўшчызна”. У некаторых раёнах Мінскай вобласці кампенсуюцца расходы па найме жылля ў памеры 25 працэнтаў базавай велічыні ў месяц. У Слуцкім раёне, напрыклад, арганізаваны ЖБК “Культработнік”, у які ўключаны ўсе работнікі культуры раёна, якія маюць патрэбу ў палепшэнні жыллёвых умоў.

У Гродзенскай вобласці маладыя спецыялісты таксама забя-

печваюцца месцамі ў інтэрнатах прадпрыемстваў, ставяцца на чаргу на паліпшэнне жыллёвых умоў. Ім усталяваюцца надбаўкі да службовых акадаў у памеры 10 працэнтаў, выдаюцца льготныя крэдыты на спажывецкія патрэбы.

У Гомельскай вобласці маладым людзям таксама прадастаўляюць інтэрнаты, аказваюць дапамогу ў найме прыватнага жылля. Пры заключэнні кантрактаў у абавязковым парадку прадулежваюцца дадатковыя меры стымулявання.

— **Некалькі год таму раз’яры Камянецчыны скардзіліся карэспандэнту “ЛіМа” на тое, што, каб нават паўдзельнічаць у фестывалі народных майстроў на віцебскім “Славянскім базары”, матэрыял для вырабаў і дарогу ў Віцебск ім прыходзілася аплачваць са сваёй кішэні. Ці выправілася апошнім часам сітуацыя з фінансавай дапамогай народным рамёствам? Якія захады робяцца ў гэтым напрамку зараз?**

— Прыведзены вамі прыклад аніякім чынам не характарызуе агульнае становішча па падтрымцы народнага дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва і традыцыйных рамёстваў.

Сёння ў Беларусі створаны ўмовы і арганізавана творчая дзейнасць згуртаванняў па роз-

ных відах дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва ў дзяржаўных установах культуры. У галіне працуе 91 цэнтр рамёстваў і 84 дамы (цэнтры) народнай творчасці, а таксама амаль 2 тысячы 600 гурткоў, курсаў, майстэрняў, у тым ліку 2 тысячы 280 — для дзяцей. У 2007 годзе ўстановы культуры правялі больш як 22,5 тысячы выстаў народнага мастацтва. Работы народных майстроў рэалізуюцца самімі творцамі падчас правядзення розных культурных акцый, фестываляў. Існуе практыка пры ўстановах культуры арганізуюцца выставачныя салоны з магчымасцю рэалізацыі прадастаўленых там вырабаў.

У рэспубліцы актыўна дзейнічае грамадскае аб’яднанне “Саюз майстроў народнай творчасці”, якое налічвае амаль 500 членаў. У 2007 годзе майстры з гэтага саюза актыўна ўдзельнічалі ў міжнародных выставах за межамі нашай краіны. Да таго ж, рэгулярна адбываецца шэраг фестываляў, выстаў, кірмашоў, святаў дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, накіраваных на захаванне, развіццё і папулярызаванне аднаго з важнейшых відаў нацыянальнай культуры — народнага мастацтва і традыцыйных мастацкіх промыслаў. Зрэшты, з 2007 года ў сталіцы стаў праводзіцца рэспубліканскі фестываль-кірмаш “Вясновы

букет”. На гэтым мерапрыемстве традыцыйныя мастацкія рамёствы прадстаўляюцца ва ўсёй іх разнастайнасці, а ўдзельнікі — майстры народнага мастацтва — па выніках конкурсу атрымліваюць грашовыя прызы.

Штогод тром-чатыром лепшым народным майстрам, разам з іншымі дзеячамі культуры і мастацтва, прысуджаюцца прэміі фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па падтрымцы культуры і мастацтва. Напрыклад, у 2008 годзе за кошт грамадска-культурнага цэнтра рэалізуе праект — выданне альбома-манаграфіі “Сялянская энцыклапедыя ў творах Мікалая Тарасюка”.

— **Ці змянілася нешта ў арганізацыі аховы ў беларускіх музеях пасля гучных крадзяжоў экспанатаў, прынамсі, у суседняй Расіі? Ці дастаткова добра абаронены фонды айчынных музеяў?**

— 25 кастрычніка 2007 года выйшаў Указ Прэзідэнта № 534 “Аб мерах па ўдасканаленні ахоўнай дзейнасці”, паводле якога дзяржаўныя музеі, гісторыка-культурныя запаведнікі ўваходзяць у шэраг аб’ектаў, якія палягаюць абавязковай ахове Дэпартаментам аховы Міністэрства ўнутраных спраў. Менавіта зараз пачынаецца перадача аховы музеяў гэтаму Дэпартаменту.

— **Сёлета ў Беларусі прайшла чарговая “ноч музеяў” — акцыя, да якой беларускія музейшчыкі прыйшлі раней за іх калег у СНД. Што дае яна музеям краіны?**

— Сапраўды, вядучыя музеі краіны прымаюць удзел у гэтай міжнароднай акцыі па прапанове Міністэрства культуры і масавых камунікацый Французскай рэспублікі з 2005 года. Цікаўнасць да яе ў Беларусі з кожным годам расце і мацнее. Гэта можна вытлумачыць і незвычайным “пазайручным” часам работы музеяў, і атмасферай успрымання твораў мастацтва ноччу, калі “ўсё зразумелае становіцца непазнавальным і звышрэальным”, і дакладна прадуманай праграмай акцыі, якая ўключае і цікавыя выставы, і выступленні музыकाў, акцёраў, і г.д.

На наш погляд, правядзенне “Ночы музеяў” садзейнічае папулярызаванню храмаў мастацтва, павышае інтарэс насельніцтва, перш за ўсё моладзі, да гісторыі роднага краю, высокага мастацтва, гераічнага мінулага і багатай спадчыны беларускага народа.

Мікола МІРОНЧЫК
Фота Кастуся ДРОБАВА

Універсітэт — не толькі для студэнтаў

У нашай краіне 2008 год абвешчаны годам здароўя, якое, як вядома, складаецца з некалькіх кампанентаў. Сюды адносяць спадчыннасць, экалогію, харчаванне, але самым значным паказчыкам лічыцца лад жыцця. Можна сцвярджаць, што большасць сённяшняй моладзі захапляецца спортам і клопацца пра сваё здароўе.

Каб бліжэй пазнаёміцца з аматарамі спорту, наведаем Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт фізічнай культуры і даведаемся, што прапаноўвае гэта ўстанова для тых, хто імкнецца заўсёды быць у форме. Расказаць пра тое, якія спартыўныя секцыі тут існуюць, і паказаць, як трэніруюцца будучыя зоркі айчыннага спорту, пагадзілася Іна Дражына, загадчыца кафедры гімнастыкі. Прынамсі, для нашай суразмоўцы спорт — гэта жыццё. У раннім дзяцінстве Іна Дражына была хваравітай дзяўчынкай, не ўсё ў парадку было з сэрцам. Урачы прапаноўвалі бацькам маленькай Іны згаджацца на аперацыю, але знакамiты прафесар даў іншую рэкамендацыю, ён прапанаваў адаць дзяўчынку ў спорт. Бацькі так і зрабілі, а праз некаторы час на хваробу і ўвогуле забыліся. У 1981 — 1982 гадах Іна Дражына была чэмпіёнкай Рэспублікі Беларусь па акрабатуцы. Сёння Іна Віктараўна — кандыдат педагогічных навук, дацэнт, майстар спорту па акрабатуцы, намеснік старшыні Федэрацыі акрабатуцы.

— Пры нашай установе працуюць гурткі аздараўленчага напрамку з элементамі мастацкай і спартыўнай гімнастыкі, акрабатыкі, аэробікі, скачкоў на батуте і інш., — расказала Іна Віктараўна. — Усе гэтыя кірункі разлічаны на развіццё дзіцячага арганізма, а калі высвятляецца, што нашы выхаванцы маюць належны здольнасці, то мы рэкамендуем ім займацца спортам на больш сур’ёзным узроўні.

Трэба адзначыць, што ў секцыі гімнастыкі і акрабатыкі займаюцца дзеці ва ўзросце ад чатырох гадоў і нават меншыя. На адной з такіх трэніровак давалася папрысутнічаць. Вельмі цікава было назіраць, як такая малеча слухае і выконвае каманды трэнера. Зразумела, што работа з маленькімі хлопчыкамі і дзяўчынкамі мае сваю спецыфіку. З малодшай групай працуюць студэнты чацвёртага курса БДУФК Яна Александровіч і Міхаіл Савік, якія ўжо маюць трохгадовы вопыт трэнерскай дзейнасці. Работу студэнтаў куруюць выкладчыкі кафедры. Дзеці выконваюць агульнаразвіваючы прак-

тыкаванні, выпрацоўваюць каардынацыю рухаў, спрытнасць, робяць сілавыя і акрабатычныя практыкаванні. Маладыя трэнеры значную частку заняткаў праводзяць у форме гульні, кожнаму дзіцяці надаецца асабліва ўвага, да кожнага гурткоўца ёсць індывідуальны падыход. Маленькім спартсменам усё вельмі падабаецца, задаволены і бацькі.

Дарчы, акрамя практыкаванняў на агульнае фізічнае развіццё, дзеці асвойваюць элементы гімнастыкі і акрабатыкі, а яшчэ наведваюць залу складанакаардынатыўных відаў спорту, дзе скачуць на

батуте. Трэба адзначыць, што гэтая зала па абсталяванні лепшая ў рэспубліцы і адпавядае еўрапейскім стандартам.

— Мы разумеем, што такія заняткі вельмі важныя для нашых дзяцей, таму кошт абанементаў зусім невысокі, — адзначыла Іна Віктараўна. — Мы, дарослыя, павінны дбаць пра тое, каб юнае пакаленне нашай краіны было здаровым, каб наша моладзь выбірала спорт і здаровы лад жыцця. Ствараючы гурткі, мы ставім для сябе некалькі мэтай: зацікавіць і аздаравіць дзяцей, паказаць, што можна бавіць вольны час з большай карысцю, чым простае швэнданне па вуліцы, дапамагчы правільна накіраваць энергію, якой заўсёды шмат у дзіцей.

Іна Дражына можа пахваліцца і сваімі выхаванцамі. Адно з яе апошніх дасягненняў — чэмпіёны рэспублікі, фіналісты чэмпіянату Еўропы па парна-групавой акрабатыцы: мужчынская група ў складзе Ігара Мішарына — выпускніка Рэспубліканскага вучылішча алімпійскага рэзерву, Сяргея Мікуліча — выпускніка БДУФК і двух студэнтаў БДУФК — Аляксея Смялкова і Уладзіміра Падбярэзскага.

Іна Віктараўна паказала, як працуе са сваімі вучнямі. У кожнага з іх трэнер выпрацавала важныя для спартсменаў якасці: сілу волі, характар, цяпернасць, фізічныя намаганні і жаданне. Упэўнена, што гэтыя юнакі і дзяўчаты абавязкова стануць зоркамі айчыннага спорту. Іна Віктараўна паведаміла, што ў канцы навучальнага года секцыі прыпыняць работу, а ў жніўні будзе ажыццяўляцца новы набор юных спартсменаў.

Кацярына ХАДАСЕВІЧ-ЛІСАВАЯ
На здымку: Іна Дражына і яе выхаванцы.

Фота аўтара

Няма, напэўна, на Гродзеншчыне чалавека, які б не ведаў пра ўстанову адукацыі «Гродзенскі дзяржаўны каледж мастацтваў», як няма, відаць, і такога куточка ў рэспубліцы, дзе б не працавалі яго выпускнікі.

Кожную раніцу сюды спяшаюцца навучэнцы на заняткі, каб набыць веды па абранай імі спецыяльнасці, і кожны дзень, вось ужо на працягу 60 гадоў, храм мастацтваў напаўняецца іх вясёлымі галасамі, чароўнымі гукамі музыкі.

20-га студзеня 1948 года Гродзенскім абласным Саветам дэпутатаў працоўных была прынята Пастанова аб адкрыцці ў горадзе Гродна культурна-асветнага вучылішча. Размясціць яго было вырашана ў невялічкім памяшканні дзіцячага дома № 2 па вуліцы Дзяржынскага, 28. Вучэбны корпус утваралі некалькі невялічкіх класных пакояў, а лабараторыя месцілася ў сутарэнні. Пад клуб жа быў прыстасаваны былы гараж.

Вось у гэтых умовах для 70 навучэнцаў пачаўся першы год вучобы.

Як сведчаць дакументы таго часу, у 1951 годзе адбыўся выпуск клубных спецыялістаў, якія раз'ехаліся ў розныя куточки Гродзеншчыны, каб несьці святло культуры ў народныя масы.

У 1959 годзе ў вучылішчы было вырашана адкрыць і распачаць падрыхтоўку спецыялістаў для работы ў галіне харавой, харэаграфічнай і тэатральнай дзейнасці. Распачалася таксама падрыхтоўка кіраўнікоў самадзейных аркестраў народных інструментаў і эстрадна-духавых аркестраў.

У каледжы добра памятаюць і кіраўнікоў вучылішча, якія ў розныя часы сваёй добрасумленнай працай якасна арганізавалі навучальны працэс, садзейнічалі ўмацаванню матэрыяльна-тэхнічнай базы. Гэта — першы дырэктар вучылішча Франц Кец, заслужаны настаўнік Рэспублікі Беларусь Рыгор Акуліч і Фелікс Вронка.

З 1961 года і па сённяшні дзень працуе ў каледжы былы дырэктар, заслужаны дзеяч культуры Рэспублікі Беларусь, прозвішча якога занесена ў кнігі Славы Гродна і Гродзенскай вобласці, Уладзімір Сяргейчык — чалавек, гарача ўлюбёны ў сваю справу, энтузіяст, дзякуючы намаганням якога культурна-асветнае вучылішча пераўтварылася ў каледж мастацтваў — навучальную ўстанову з адпаведнымі сённяшняму дню ўмовамі.

Чым жа ганарыцца сёння Гродзенская школа мастацтваў? Паслухаем дырэктара каледжа **Вагзіма Буткевіча**.

— Сёння каледж мастацтваў уяўляе сабой установу з добрай матэрыяльна-тэхнічнай базай, дзе створаны спрыяльныя ўмовы для вучобы, творчасці і адпачынку, дзе склаўся высокакваліфікаваны і кампетэнтны педагогічны калектыў. Сярод 130 выкладчыкаў — семдзесят маюць вышэйшую кваліфікацыйную катэгорыю, пяцьдзесят — першую, два заслужаныя дзеячы культуры, дзесяць з іх прысвоена ганаровае званне выдатніка адукацыі, тры з'яўляюцца лаўрэатамі абласнога конкурсу «Настаўнік года», адзін — лаўрэат абласнога конкурсу «Письменник года» і адзін — «Музыкант года». Сярод навучэнцаў — 27 стыпендыятаў спецыяльнага фонду Прэзідэнта па падтрымцы таленавітай моладзі.

На сённяшні дзень у каледжы маецца 65 вучэбных кабінетаў для правядзення групавых і індыўідуальных заняткаў, актыва і спартыўная зала, бібліятэка, майстэрні, касцюмерны пакой, кабінет медыцынскай служ-

Кузня мастацкіх талентаў

бы, студыя гуказапісу, відэа- і камп'ютэрны цэнтры, лабараторыі.

— **Вагзім Сяргеевіч, якія спецыяльнасці прыярытэтыя ў каледжы?**

— Падрыхтоўка будучых спецыялістаў вядзецца па дзясці спецыялізацыях. Першае, спецыялізацыя «харавая музыка (народная)». Узначальнае цыклавую камісію дырыжывання малады і прынцыповы педагог Вольга Бялянка. У рэпертуарным пераліку калектыву «Верас», напрыклад, значная колькасць харавых твораў падаецца ў апрацоўках самабытных таленавітых майстроў сваёй справы Сяргея Беражнова і Уладзіміра Радаліцкага.

Не менш важная і спецыялізацыя «інструментальная музыка (народная)». Гэта аддзяленне было адкрыта ў 1977 годзе. Кіруе ім выкладчык па класе баяна, лаўрэат прэміі абласнага конкурсу «За творчыя дасягненні ў галіне культуры і мастацтва» ў намінацыі «настаўнік года» Валерый Іваноў. Адзін з выкладчыкаў аддзялення Валерый Ключэня стаў лаўрэатам абласнога конкурсу ў намінацыі «Музыкант года-2007».

Цяпер, што датычыць спецыялізацыі «фальклор». У 1984 годзе ў каледжы была створана цыклавая камісія аркестравага дырыжывання. Яе старшынёй з 1986 года з'яўляўся выкладчык Іван Нашкевіч. Менавіта на базе гэтай спецыялізацыі ў 1996 годзе і пачалася падрыхтоўка кіраўнікоў фальклорных калектываў. На цыклавой камісіі створаны ансамбль фальклорнай музыкі «Квецень» — жаданы госьць на ўсіх святочных мерапрыемствах, якія праводзяцца ў горадзе і вобласці.

— **З улікам таго, што ў рэспубліцы праводзіцца няма масавых мерапрыемстваў, ці рыхтуе каледж спецыялістаў у галіне рэжысуры?**

— Так, рыхтуем. У прыватнасці, кіраўнікі народных тэатральных калектываў, рэжысёры народных святаў і абрадаў праходзяць курс навучання на адпаведным аддзяленнях «Рэжысура народных святаў і абрадаў».

Кіруе аддзяленнем вядомы ў рэспубліцы рэжысёр-пастаноўшчык Уладзімір Трушко. Тут жа выкладаюць дысцыпліны знаання майстры ў гэтай галіне, рэжысёры шматлікіх

гарадскіх, абласных і рэспубліканскіх святаў, фестываляў нацыянальных культур — Аліна Буйко, Ларыса Пархамчук, Святлана Кармазіна. Добрая водгукі ёсць на конт рэжысёрскай працы бакалаўра мастацтваў Ірыны Жук-Куніцкай.

Будучаму работніку культуры і мастацтва не абыйсця без навыкаў арганізацыі сацыяльна-культурнай дзейнасці. Цыкл дысцыплін і практычнае навучанне па гэтых неабходных навуках аб'ядноўвае камісія «сацыяльна-культурнай і вольнай дзейнасці», якой кіруе Лідзія Шах. Дарэчы, яна — лаўрэат абласной прэміі «настаўнік года».

— **Юнакі і дзяўчаты цікавіцца, дзе можна набыць веды ў галіне, напрыклад, дызайну? Іншыя плануюць стаць у будучым харэаграфамі...**

— Гэтыя спецыяльнасці можна таксама набыць у сценах нашага каледжа. Падрыхтоўку спецыялістаў-дызайнераў мы распачалі ў 1990 годзе. У спецыяльна абсталяваных майстэрнях рыхтуем будучых мастакоў-дызайнераў, выкладчыкаў мастацкіх школ, мастакоў-фарміцелей, якія пасля заканчэння нашай установы будуць працаваць у галіне культуры, на прадыемствах і ў арганізацыях. Дарэчы, у 2007 годзе 19 (з 21) выпускнікоў па гэтай спецыяльнасці паступілі ў ВНУ.

Навучанне спецыялістаў у галіне харэаграфіі распачалі ў 1990 годзе. На аддзяленні ідзе падрыхтоўка артыстаў прафесійных ансамбляў народнага танца, выкладчыкаў харэаграфіі школ мастацтваў. У складзе народнага харэаграфічнага ансамбля «Гарадзенскія карункі» навучэнцы гэтага аддзялення дэманстравалі сваё мастацтва на сцэнічных пляцоўках не толькі Прыніманскага краю і іншых рэгіёнаў нашай рэспублікі, але і ў Аўстрыі, Балгарыі, Славеніі, Літве, Латвіі, Польшчы, Расіі.

— **Вагзім Сяргеевіч, якія яшчэ спецыяльнасці можна атрымаць у Гродзенскім дзяржаўным каледжы мастацтваў?**

— Улічваючы дэфіцыт кіраўнікоў эстрадных вакальных і інструментальных ансамбляў у 1996 годзе нам было адкрыта аддзяленне «Музычнае мастацтва эстрады» (спецыялізацыі «спевы» і «аркестравыя інструменты»). Ёсць таксама аддзяленне «Акцёрскае мастацтва». Камісію па спецыялізацыі «спевы» ўзначальвае наша былая выхаванка, выпускніца Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі Святлана Навасад. Дарэчы, яшчэ адна былая выпускніца каледжа Зоя Паўлава стварыла вядомую на ўсю рэспубліку студыю эстрадных спеваў «Забава»,

удзельнікі якой вось ужо 15 гадоў праслаўляюць каледж на самых прэстыжных рэспубліканскіх і міжнародных конкурсах. У 2007 годзе студыя «Забава» было прысвоена ганаровае званне «Народны калектыў».

А вось набор навучэнцаў на адзяленне «Акцёрскае мастацтва» ажыццяўляецца ў адпаведнасці з дзяржаўным заказам, паколькі яго выпускнікі атрымліваюць размеркаванне ў драматычныя і лялечныя тэатры краіны, самадзейныя тэатральныя калектывы. Дарэчы, 10 нашых выпускнікоў працуюць у складзе трупы Гродзенскага тэатра лялек. Ужо звычайнай з'явай становяцца прэ'еры спектакляў абласнога драматычнага тэатра з удзелам у галоўных ролях навучэнцаў каледжа.

— **Ваши навучэнцы з'яўляюцца пастаяннымі ўдзельнікамі святочных прадстаўленняў, становяцца дыпламантамі і лаўрэатамі фестываляў, конкурсаў абласнога, рэспубліканскага і міжнароднага ўзроўня. Якія мерапрыемствы сталі для іх пастаяннымі?**

— Асноўныя сярод іх — «Студэнцкая вясна», «Песня над Нёманам» «Фэст», «Беларусь — мая песня», «Славянскі базар у Віцебску». Трэба адзначыць, што ў 2005 годзе лаўрэатамі новага рэспубліканскага тэлевізійнага конкурсу «Зорны дылжанс» сталі таксама навучэнцы каледжа. У прыватнасці, Дзмітрый Карпінчык заняў першае месца; Віталь Сычоў — другое; а нашы былыя выпускнікі Дзмітрый Кароль і Святлана Мосіна адпаведна — трэцяе і пятае месцы.

— **Відавочна, што вучэбна-выхавальны працэс у школе мастацтваў скіраваны ў першую чаргу на стварэнне належных умоў для рэалізацыі творчых патэнцыялаў кожнай асобы. Якія яшчэ мерапрыемствы, акрамя вышэй названых, праводзяцца ў сценах навучальнай установы?**

— Сёння ў каледжы даволі паспяхова працуюць літаратурныя аб'яднанні «Слова» (кіраўнік В. Рагачэўская) і «Альба» (кіраўнік В. Хандожка), моладзевы клуб-лубок «Трасянка» (кіраўнік В. Міхно), гурток гульнявай творчасці (Н. Макарэвіч), дыскусійны клуб «Серпанцін» (Н. Домань) ды іншыя.

Даўнія сяброўскія сувязі калектыву каледжа склаліся з гарадскім аддзелам па спорце і турызме. Падвядзенне вынікаў спаборніцтваў, алімпіад, прафесійнае свята «Дзень работнікаў фізічнай культуры» праводзіцца, як правіла, пад дэвізам «Спорт і мастацтва — з'явы сумяшчальныя».

Асаблівай папулярнасцю ў нашых навучэнцаў ужо шмат гадоў карыстаецца студэнцкі будаўнічы атрад «Беларусь», які пад кіраўніцтвам вопытнага педагога І. Енджыёўскай, дарэчы, прызнанай кіраўніцтвам дзяржавы лепшым камандзірам СБА рэспублікі, ужо 25 год выезжае на працу ў Малдавію, Стаўрапольскі край, Астраханскую вобласць, Краснадарскі край, шчыруе на палатках роднай Беларусі.

Мы ўпэўнены, што сённяшнія навучэнцы каледжа, як і навучэнцы папярэдніх выпускаў, займуць дастойнае месца ў грамадстве, зрабяць належны ўнёсак у развіццё нацыянальнай беларускай культуры і мастацтва.

Вяла гутарку Людміла КЕБІЧ

На здымках: дырэктар каледжа Вагзім Буткевіч; калектывы навучальнай установы.

ВІШУЕМ

з 95-годдзем **Івашына** Васіля Уладзіміравіча, беларускага літаратуразнаўца.

з 85-годдзем **Кузьмічова** Анатоля Пятровіча, беларускага празаіка, драматурга.

з 75-годдзем **Яфімава** Фёдора Архіпавіча, беларускага паэта, крытыка, перакладчыка.

з 70-годдзем **Казінца** Міхаіла Антонавіча, беларускага дыржора.

з 70-годдзем **Канановіча** Івана Іванавіча, беларускага празаіка.

з 70-годдзем **Карызню** Уладзіміра Іванавіча, беларускага паэта.

з 60-годдзем **Алексіевіч** Святлану Аляксандраўну, беларускага празаіка-дакументаліста, драматурга, нарысіста.

з 50-годдзем **Сіўчыкава** Уладзіміра Мікалаевіча, беларускага празаіка, паэта, перакладчыка.

Юбілейны каляндар

125 гадоў **Маўру** Янку (Фёдараву Івану Міхайлавічу), беларускаму пісьменніку, перакладчыку, аднаму з пачынальнікаў беларускай дзіцячай літаратуры.

125 гадоў **Некрасэвічу** Сцяпану Міхайлавічу, беларускаму мовазнаўцу.

105 гадоў **Атаве** (Канановічу) Апанасу Майсеевічу, беларускаму паэту.

100 гадоў **Ватацы** Ніне Барысаўне, беларускаму бібліяграфу, літаратуразнаўцу.

90 гадоў **Папову** Георгію Лявонцэвічу, беларускаму празаіку.

85 гадоў **Рубцову** Аляксею Барысавічу, беларускаму літаратуразнаўцу.

85 гадоў **Трыхманенку** Віктару Фёдаравічу, беларускаму празаіку.

80 гадоў **Козелу** Івану Васільевічу, беларускаму драматургу.

75 гадоў **Гайдуку** Міколу (Мікалаю Раманавічу) беларускаму літаратару, даследчыку.

75 гадоў **Кішчанку** Аляксандру Міхайлавічу, беларускаму мастаку.

75 гадоў **Свірку** Юрасю (Юрыю Мікалаевічу), беларускаму паэту і перакладчыку.

70 гадоў **Стрыгалёву** Міхасю (Міхаілу Лаўрэнцэвічу), беларускаму паэту, перакладчыку.

Легенда бібліятэчнай справы

Да 100-годдзя з дня нараджэння Ніны Барысаўны Ватацы

У апошнія дзесяцігоддзі жыцця — тая, што прыйшла на наша знаёмства з Нінай Барысаўнай Ватацы, — яе часта называлі «біёграфам Максіма Багдановіча» і «галоўным бібліяграфам галоўнай бібліятэкі краіны».

«Ніна Барысаўна», «наша Ніна Барысаўна» — з павагай і нейкай тайнай сваяцкай любоўю называлі яе бліжэйшыя супрацоўнікі і сябры. (Здаецца, у яе не было ворагаў. Так і святло: не мае ценяў, цень адкідаюць толькі самі прадметы.) І гэта цвёрдае імя гучала ў адно доўгае слова, як чароўны зварот-выкліканне: «Нінабарысаўна!»; ці як знакамітае дзіцячае універсальнае «Памятнікпушкіна» ў Марыны Цвяткавай.

Ніна Барысаўна была падобна да сонейка і любіла жыццё, людзей. Да яе прыбалтыйскага прозвішча Ватацы (дзявочага) і ўсяго лёгкага, «сонечнага» характару вельмі пасавалі заўсёдня раздзелены на просты прабор чорныя валасы. У дзяцюцтва яна насіла доўгія чорныя косы-змеі — звычайна, як мы бачылі на здымках, дзве; пасталеўшы, лавіла і ўтаймоўвала іх ззаду заколкамі. Валасы да глыбокай старасці былі натуральна чорныя, як глыбіні мора. Такой і запомнілася яна нам: на галаве, як адмеціна звыш, белая рыска-руна, падобная да месяцовай дарожкі па цёмнай вадзе.

Заўсёды ветліва ўсмешка, з якой яна паварочвалася да вас у момант звароту з якім-небудзь пытаннем па рабоце, была вам падарункам і ўзорам па-сапраўднаму інтэлігентных зносін, што асабліва было каштоўным у крызісныя часы галаснасці, перабудовы і разбурэння былых культурных каштоўнасцей. Гэта лёгкая, светлая (да глыбокай старасці белазубая!) усмешка чалавека з доўгім, часам драматычным, а часам зайздросным лёсам, нагадвала мне птушку — сімвал акультуранага паветра і дакранання, а таксама сімвал мудрасці, інтэлекту і хуткасці думкі. Усё гэта было ў асобе Ніны Барысаўны і было вызначальным!

Цяпер думаецца, што легендарная ўсмешка Ватацы і ўвогуле яна сама нагадваюць балтыйскую чайку. У паўночна-заходніх народаў чайка — гэта сімвал смуткоўчай жанчыны. Згодна легендзе, жанчына ператваралася ў чайку пасля смерці мужа... Нядаўна, пазнаёміўшыся з архівам Н. Ватацы ў фондах НББ, дакументы з яюга часткова прадстаўлены ў экспазіцыі «Вехі гісторыі» нашага музея кнігі, і перабіраючы з хвалюваннем яе рукапісы бібліяграфіі беларускіх пісьменнікаў-класікаў, шматлікія «пазлы» фотаздымкаў (з хвалістымі берагамі) даваенных і савецкіх часоў, нам стала

зразумела, што, калі б не драма сямейнага жыцця, у яе жыцці ўсё магло б быць інакш; што па мужы Ніна Барысаўна Ватацы магла б быць Саўчанкай (але яна мужніным прозвішчам не карысталася, так як з-за вайны мала пажыла ў шлюбе).

Але ці стала б Ніна Барысаўна, калі б не вайна і гібель мужа, якой-небудзь іншай — хатняй гаспадыняй? Абмежаванай часам і павязанай бытавымі клопатамі жанчынай-бібліятэкаркай (хай сабе і бібліяграфам — гэта толькі спецыялізацыя)? Такой, як усе мы — як многія, многія шараговыя адзінкі, з кропелькавай працы якіх і складаецца каталожны асяродок? Думаецца, наўрад ці. Ёй было — накіравана стаць зоркай бібліятэчнай справы: з аднаго боку, прыязная знешнасць, добры характар, інтэлігентнасць, эстэтычны густ; з другога — жалезная воля, мурашынае працалюбства, празорлівасць, кніжны «нюх». Гэта спалучэнне складнікаў асобы

даецца не кожнаму! Тым больш, не кожнай жанчыне.

І яшчэ яна павінна была стаць (і на пэўны час — у 80 — 90-я гады мінулага стагоддзя — і стала!) пуцяводнай Палярнай зоркай многіх даследчыкаў творчасці беларускага паэта Максіма Багдановіча. Яе магчымасцямі, знаёмствамі, абазнанасцю ў псеўданімах і публікацыях, яе знакамітым хатнім архівам з неапублікаваных дакументаў і фотаздымкаў паэта так ці гэтак карысталіся многія. На ўсіх у яе быў час і жадаанне дапамагчы. Здаецца нават, што і доўгае, да канца творчае свабоды жыццё Ніны Барысаўны пражыла за сябе і «за таго» Паэта — гэтак рана займеўшага свой булгакаўскі «ціхі дамок» «у краіне светлай», «ля сінняй бухты»... Яна напісала пра Майстра і яго эпоху кнігу «Шляхі» (Мінск, 1986) і пэўным метафізічным чынам прайшла гэты шлях з ім разам.

У апошнія гады жыцця мы часта наведвалі яе з той ці іншай нагоды: дзень народзінаў, свята, «пара!»... Гэта быў амаль прыём у каралевы. Падлога пад'езда ў квадраты, здаецца, дубовыя дзверы, рытуал уваходжання, цырымонія, паўсёль чысціня, бляск, карункі. Мне запомнілася самаробная накідка на «галоўным крэсле». На густым чорным фоне ўспыхваюць чырвоным і сінім кветкі, падобныя да букетаў у авалах на знакамітых слупках паясах! У адказ на маё пытанне Ніна Барысаўна падрабязна расказала, што сшыла гэту накідку калісьці сама і ўласнаручна аздобіла яе аплікацыяй, якая штодня нагадвае ёй любімы сімвал, а таксама знакаміты Багдановічавы вершаваны радок — «цвяток радзімы васілька».

Людміла СІЛЬНОВА,
паэтэса, супрацоўніца Нацыянальнай бібліятэкі
Фота з архіва аўтара

Промні Маладзечанскай зямлі

Напісаць паўнаватрасную рэцэнзію на кразнаўчую кнігу Міхаса Казлоўскага «Галазы разбуджаных птушак» (выдавец І. Логвінаў, 2007) наўрад ці ўдасца: трэба ведаць калі не больш за аўтара, то хоць бы прыкладна столькі, колькі ён. Многія матэрыялы — гісторыка-біяграфічныя нарысы, роздумы над кнігамі, літаратурныя партрэты, дзе апавядаецца пра падзеі і асоб, знітаных з Маладзечна і яго ваколіцамі на працягу некалькіх стагоддзяў, — проста невядомыя табе. Пра многае чытаеш упершыню, таму пераважае ўспрыманне адкрыцця, а не аналізу. У кнізе публікацыі размеркаваны па трох раздзелах з многімі падраздзеламі (падзел, лічу, удалы). Першая частка мае назву «Покліч роднай зямлі» і прысвечана адной тэме: Маладзечаншчына і асвета. Пачынаецца з асэнсавання зместу, кірунку дзейнасці павятовых шляхетных вучылішчаў у XVIII ст.

настаўніцтва (Я.Драздовіч, І.Дварчанін і інш.), а таксама пра навучэнцаў Радашковіцкай гімназіі ў Заходняй Беларусі (М.Танк і інш.) і г. д. Раздзел заканчваецца аналізам навучальнай справы ў многіх беларускіх гарадах у ваенны час і кароткім жыццямі філосафа, настаўніка матэматыкі, арганізатара педагогічнага працэсу М. Грышкевіча.

У другім раздзеле кнігі — «3 верай і любоўю» — сабраныя выключна арыгінальныя матэрыялы: адны з іх М. Казлоўскі складаў па адшуканых ім «драбніцах»; іншыя прысвечаныя сучаснікам, якія шчыра працавалі і працуюць на Маладзечаншчыне, але малавядомыя нашай грамадскасці. Гэта — цёплае слова пра былога настаўніка, сябра Ул. Караткевіча В. Міхасёнка, які ў сталыя ўжо гады выдаў пазычаны зборнік, у які «ўкладзеная такая гама пачуццяў, якіх бы хпіла не на адну тоўстую эпапею». Ушанаваныя і жанчыны-паэтэсы — «чараўніца» ў жыцці і ў паэзіі Л. Гардынец, «паэт адметны, ні на каго не падобны» А. Клемянок, «узніслая і легученная» Т. Трафімава, «маладая пяснярка беларускай прыроды» Н.Капа. І побач — шчылівае слова пра пазычную творчасць Янкі Быліны (кс. Ян Семашкевіч), які дэбютаваў у 1917 годзе (першая кніга пабачыла свет у 1918-м), насуперак польскім уладам, пісаў па-беларуску, пра драматурга І.Козела (1928 — 1970). Цікава пазнаёміцца і з нарысамі пра сучасных маладзечанскіх мастакоў і настаўнікаў, якія захоўваюць і развіваюць слаўныя традыцыі краю.

«Забывае рэха вяртаю» — сімвалічная і змястоўная назва трэцяга раздзела кнігі, які пачынаецца балочым расказам пра дзядзьку Віктара (нарадзіўся ў 1923 годзе), які жадаў вучыцца менавіта ў беларускай школе. Быў навучэнцам Маладзечанскай гімназіі імя Т. Зана (вучыўся ў адным класе з сынам Б. Тарашкевіча Радаславам), а ў савецкі час — педагогічнага вучылішча імя Янкі Купалы. Вайна перапыніла вучобу. У 1942 годзе трапіла ў Вільню, у Беларускаю настаўніцкую семінарыю. Пасля яе заканчэння пачынае настаўнічаць у родных мясцінах. Мог быць і перакладчыкам, літаратуразнаўцам. Ды ў 1944 годзе арыштаваны;

«Казлоўскаму прыйшлося спазнаць усе жахі сталінскіх лагераў: бясконцы здзек, холад, голад, шмоны і муштру лагерных начальнікаў». А калі ў канцы 1950-х вярнуўся на Радзіму, тут яго зусім не чакалі: нідзе не хацелі браць на працу. Настаўнікам зноў стаць удалося з вялікімі намаганнямі. Употаі пісаў успаміны, якія тады было цяжка надрукаваць (памёр у 1997-м годзе. пасля інсульта; у кнізе змешчаны яго чулівыя радкі з дзённіка пра 1942 год).

Далей — расказ пра дырэктара Беларускай настаўніцкай семінарыі ў Вільні, любімага В.Казлоўскім і іншымі вучнямі выкладчыка беларускай літаратуры М. Грышкевіча (нямецкай ўлады ў 1942 г. вызвалілі яго ад пасады як «ненадзейнага» — і як «ненадзейнага» яго арыштавалі савецкія ўлады; памёр у 1946 годзе ў магаданскай ссыльцы ва ўзросце 40 гадоў). Такі ж лёс напаткаў і многіх іншых «рулівых сейбітаў» на педагогічнай ніве, а таксама мастакоў, пісьменнікаў, выдаўцоў і г. д.

М. Казлоўскі склаў адмысловую кразнаўча-публіцыстычную энцыклапедыю Маладзечаншчыны за апошнія 200 гадоў. Але і для эсэ пра вядомых беларускіх даследчыкаў М. Ермаловіча і Г.Кахановскага ён знайшоў цікавыя нюансы. Трэба абавязкова дадаць, што кніга чытаецца з захапленнем. Зусім не зважаеш на жанр: ён арганічны, нішто ў ім не «вышлінаецца», нават белетрыстычныя ўстаўкі. Пасля прачытання кнігі душу апаноўваюць розныя пачуцці. З аднаго боку, радасна чытаць, што наша зямля, багатая на таленты — варта толькі аглядзець дзесяткі індывідуальных і групавых здымкаў у кнізе: маладыя людзі са светлымі тварамі, нагхнёнымі позіркамі, што прамяняць душынай цёпльнай, годнасцю! З другога боку, робіцца горка з-за таго, што амаль усе яны не здолелі як след разгарнуцца на сваёй ніве: яшчэ ў маладым веку мусілі быць чужымі ў сваёй Бацькаўшчыне, гібець і чэзнуць, пакутаваць у царскіх ссылках, у польскіх турмах, гінучу ў сталінскіх лагерах. Якой магла б стаць наша зямля, каб і яны маглі доўга жыць, працаваць, адорваць нашу навуку, культуру, мову сваімі шчодрымі талентамі і плёнам!

Генрых ДАЛІДОВІЧ

У пятым нумары часопіса "Маладосць" за 2004 год Андрэй Паўлухін задаўся пытаннем "Ці існуе беларуская фантастыка?". Адказаў, што ёсць, прывёў нават вельмі шырокую бібліяграфію, зразумела, невычарпальную, і заўважыў, што беларуская фантастыка... "падобная на стальнога пацука, які хаваецца ў падземных камунікацыях айчыннай літаратуры". Гэта, вядома, добра, што Андрэй Паўлухін ведае Хайнлайна, аднак пацук усё ж... пацук.

З таго часу прайшло чатыры гады. Часопісы "Маладосць", "Польмя", "Нёман" друкуюць і чыста фантастычныя творы, і скарыстоўваюць гэты жанр як матыў. У выдавецтве "Мастацкая літаратура" выдадзены нават зборнік "Люстэрка сусвету", падрыхтаваны чарговы... Што далей?

А далей адкрываюцца два шляхі. Ці ўсё будзе ісці гэтак, як ідзе: пісьменнікі пішуць, чытачы чытаюць, хоць цяпер сёйтой, асабліва моладзь, пачынае сумваць ад чытання кнігі, перакідаецца на "глядзенне", на камп'ютэр. Дарэчы, у фантастыцы ёсць мноства сюжэтаў, у якіх падаецца той ці іншы сцэнарый дэградацыі, падзення і выраджальнасці чалавецтва. І зусім іншы шлях — гэта стварэнне жанру фантастыкі ў беларускай літаратуры, які дазволіць, як мне здаецца, выйсці на агульначалавечыя праблемы, ярка скарыстаць набыткі нацыянальнай гісторыі і культуры. Аднак без сістэмы і структуры, без кіравання гэтай структурай — жанрам, усё, што цяпер ёсць добрае, па-мастацку яркае, па-ступова сьдзе, а тое, што вырасла — не дасць добрага ўраджаю. Няма сур'ёзнай метадыкі, аналізу і разумення сутнасці гэтай цікавай культурнай з'явы — навуковай фантастыкі і фэн-тэзі.

...Становішча ў сучаснай беларускай літаратуры можна ахарактарызаваць як "творча напружанае". Паколькі побач з фантастыкай імкліва развіваецца дэтэктыў. Тут бачны яркія фігуры пісьменнікаў: Мікалая Чаргінца, Віктара Праўдзіна, Сяргея Трахімёнка, Міраслава Адамчыка і Максіма Клімковіча.

Прырода і паэтыка фантастыкі крыху іншая. Узнікненне навуковай фантастыкі справакавала з'яўленне на сацыяльнай арэне новага персанажа — вучонага, — у старым выглядзе, алхіміка — мага, астролога. Дарэчы, у жыцці вучоныя фігурыравалі і раней, а цяпер, зноў узнікнуўшы, яны трывалі замацаваліся ў фэн-тэзі. Вобраз вучонага пацягнуў за сабой і маральныя праблемы (вучоны добры альбо ліхі, думае ён аб тым, што б гэтакае вынайсці альбо не... і гэтак далей), ну і, вядома ж, праблемы, якія выцякаюць з навукі. Атамную зброю стварылі не сантэхнікі, як і ракеты з бамбардзіроўшчыкамі таксама. А пасля вучонага, па меры развіцця тэхналагічнай цывілізацыі, у літаратуру ўвайшлі і роботы, і мутанты, і чужаземцы, усе добрыя альбо пачварныя, разумныя і не вельмі... А чалавек — разумная істота, якая знаходзіцца на пэўным узроўні развіцця, ўзяў на сябе маральны абавязак захавання жыхарства на планеце Зямля.

Потым калі пачалі разумець, што ні самалёты, ні паравозы з параходамі, ні камп'ютэры з тэлевізарами шчасця чалавеку не прыносяць, з'явілася новая міфалогія — фэн-тэзі, казка і мара аб ціхім вясковым шчасці, можа, нават у маштабе цэлай планеты. На аўтамабільных магістралях кожны год у свеце гіне больш, чым знішчылі ў ва-

яўнічых паходах Цімур альбо Чынгізхан. Дарэчы будзе сказаць, што фантасты ўжо даўно асвоілі жанр рамана — анты-утопіі, перасцярогі. Ёсць гэтыя творы і ў беларускай літаратуры: у Алеся Адамовіча, Эдуарда Скобелева, Генадзя Папова, Васіля Гігевіча...

Цікава, што ў беларускай літаратуры да матыву перасцярогі звярнуліся пісьменнікі-рэалісты. Яны не маглі не адгукнуцца на вострыя і сур'ёзныя праблемы сучаснасці. Аднак каб зіхацелі ўсе грані іх твораў, яны павінны быць разгледжаны менавіта як фантастычныя...

Дакладней і больш поўна вытрымліваюцца "правільны гульні" ў апавяданнях Наталлі Новаш, Генадзя Ануфрыева, Міхаіла Баброва, Міхаіла Дзеравянкі. Іранічна пабудаваны яны ў Аляксандра Сілецкага.

А Людміла Рублеўская пайшла далей, яна малюе ў самым страшным выглядзе ведзьмака, які адважыўся захацацца. А чаму, уласна кажучы, ведзьмак не можа пакахаць? І гэты Нічыпар заляцаецца гэтак, як ён умее. Звычайна, канечне, закаханыя спяваюць песні-серэнады, дэкламуюць вершы, абяцаюць зоркі з неба, задураюць галаву дзяўчатам, а васьмі Нічыпар проста ўзяў волю Агаты пад кантроль. Ратуе ж сітуацыю тут фальклорны матыў, калі пасля знішчэння закаханага чарадзея, ён ператвараецца ў лекавы чорнакорань, пурпурны, на беларускай мове "касталом лекавы".

А наогул фэн-тэзі атрымала ў нас адметнае развіццё. Напрыклад, яркія і жывыя творы ва Уладзіміра Цвяткова ("Не ўсім з'яўляюцца сны"), Алеся Бадака таксама выкарыстаў прыём сну ("Не глядзіце ў снах на поўню"). Часта з'яўляюцца фэн-тэзі-прытчы ў Наталлі Ракіцінай, Наталлі Дзівінай, Генадзя Ануфрыева, Сташкі Грыніч... А васьмі Валянціна Малюкоў і Сяргея Бульга, Вольга Грамыка напісалі чудаўныя раманы, але ўбачылі яны свет у Маскве... Зрэшты, ва ўсіх творах гэтых пісьменнікаў тонка і прыгожа захавана славянская і беларуская міфалогія, і прасякнуты яны пазізіям і добрым мастацкім густам. Трэба падкрэсліць, што гэта з'ява не тое што рэдкая, а хутчэй, сустракаецца не вельмі часта.

Гедымін адшукаў плаксівага хлопчыка ў арліным гнездоўі. Адсюль і імя "гнездавік". Хлопчык быў выхаваны пры княжым двары і з цягам часу стаў вярхоўным жрацом — Крыве-Крывайцісам, стаў ён і родначальнікам роду Радзівілаў. Ён глумачыў князю сны, падказаў ідэю заснавання Вільноса, валодаў дарам прадказальніка. Зрэшты для кожнай нацыянальнай літаратуры легенды аб папярэдніках па роду, асабліва тыя, якія ўтрымліваюць элементы тайны і фантастыкі, даюць падставу для розуму і ўяўлення, фарміруюць больш глыбокую цікавасць да роднай гісторыі, чым сухая статыстыка падзей, якая, дарэчы, выклікае яшчэ і падазронасць у сваёй праўдзівасці.

Значыць, гутарка павінна вестца аб нейкай іншай фізіцы і

Алеся Бадака, у прыватнасці, крыху падкузьміла яўна прата-тыпнае паходжанне сюжэта. Гэта і не дазволіла пісьменніку глыбока разгарнуць фэн-тэзіны момант. Лепшым разумею паэтыкі фэн-тэзі, безумоўна, узмацніла б і мастацка-псіхалагічны эффект твора. Герані апо-весці ў сне пры поўным Месяцы з'яўляецца яе прабабка і спрабуе перадаць праўдзівы свой дар вядзьмаркі. А васьмі з сюжэта твора акурат і не бачна, каб старая Антосіха валодала прыжыццё дарам... Па вёсцы паўзлі плёткі, што яна ўме ператварацца ў лягушку, што малако здойвае ў суседскай каровы. З-за гэтых плёткаў Вінак, закаханы ў маладосці ў дачку Антосіхі, не адважыўся прапанаваць ёй руку і сэрца, аднак каханне захаваў да старасці. Не раскрываецца ў аповесці і прычына непрыязнасці Антосіхі да Вінака, як і тое, чаму яна падштурхоўвае ўнучку да здзяйснення магічных дзеянняў над ім, калі той спіць. Перасяленне ў ведзьмара? Але і гэта адлюстравана слаба. Хоць у цэлым аповесць зроблена дыктоўна, моцна, але для чытача, які разумее паэтыку фэн-тэзі, застаецца пачуццё незадаволенасці. З гэтым эфектам сутыкацца даводзіцца надзвычай часта. Адсюль, дарэчы, і нарадзілася ідэя фарміравання жанру фантастыкі.

І зусім інакш глядзіцца аповесць Уладзіміра Цвяткова "Не всем являются сны". Адзін з герояў яе піша кнігу, спрабуючы разабрацца ў праблеме Добра і Ліха. У сюжэт умешваюцца Вышэйшыя Сілы, а пасля высьвятляецца, што ў гэтай якасці выступае Уладзіка — Зеўс (праўда, ён іншы раз разважае ў духу Воланда альбо Мефістофеля). Высьвятляецца, што Зеўс імкнецца адцягнуць увагу героя ад бескарыснай працы. А што далей? А далей тое ж... "Но знает Бог, что в день, в который вы вкусите их (плады з дрэва пазнання — С.С.) откроются глаза ваши, и вы будете, как боги, знающие добро и зло". Тонкая алюзія робіць аповесць У. Цвяткова цікавай з'явай у беларускай фантастыцы. А Зеўс, каб ужо зусім надзейна адцягнуць героя-пісьменніка ад працы, падсылае да яго сваю дачку Леду... Вось ужо сапраўды: куды Зеўс не паспявае, туды Леду і пасылае... Прыём сну ў аповесці дапамагае не толькі раскрыць змест твора, але і да пары хаваць яго.

Дваякае ўражанне пакідае і аповесць Анатоля Бароўскага "Спакушэнне" (жанр вызначаны як "фантасмагорыя", хоць перад намі звычайнае фэн-тэзі на дастаткова традыцыйную тэму). Добра і псіхалагічна апісаны творчыя пакуты мастака, а васьмі гэта самае "спакушэнне"... Вобраз Анатаса Алкепава нагадвае нейкага супермафіёзі, хоць за ім праглядаюцца вобразы Мефістофеля і Воланда. Гэты "мафіёзі" раскідваецца не золатам, як "классический черт", а валютай, якая зараз яму больш падыходзіць — доларамі. А дзе ж "спакушэнне"? Мастака Анатас-Сатана прасіць напісаць яго партрэт... Ну і што? У свеце намаляваныя сотні партрэтаў Сатаны, а калі браць з эпохі Адраджэння, дык і тысячы... Зрэшты, партрэтам Сатаны робяць паклоны ў супердэмакратычных краінах прадстаўнікі афіцыйна зарэгістраванай сатаніскай царквы...

З фашызмам нашы бацькі і дзяды справіліся з дапамогай танкаў, артылерыі і аўтаматаў, справімся і мы, калі... раптам. А васьмі як быць з гэтай містычнай небяспекай? Сухая логіка, лабавы матэрыялізм не дадуць ні волі, ні мужнасці, а васьмі праз пазію фэн-тэзі, праз міф і як бы казку, і праз стварэнне новых міфаў з выразна чыгальным падтэкстам, можна ўзвысіць душы, умацаваць іх для барацьбы за Добра. Але гэткае фэн-тэзі яшчэ трэба напісаць!

Станіслаў САЛАДОЎНІКАЎ

На шляху да жанру фантастыкі

Як аналізаваць падобныя творы? Звычайна. Галоўнае не баяцца пры аналізе мяняць увесь малюнак свету. Менавіта гэту думку неяк выказаў вялікі фізік Фарадэй, яшчэ ў першай палове XIX стагоддзя: "Для того, чтобы признать, что усилием воли можно сдвинуть хосия бы соломинку, нужно изменить всю картину мира".

Зафіксаваны цуды многіх святых, за той жа Вангай налічваецца тысяча здзейсненых прароцтваў, а Эдгар Кейс ды іншыя вядомыя экстрасенсы? Гэта ж усё не фантастыка, а самая, што ні ёсць рэальнасць.

Чытаючы паэтычныя творы, напісаныя з выкарыстаннем традыцыйна-міфалагічных уяўленняў, праз прызму паэтыкі фэн-тэзі, бачыш, як верш пачынае свяціцца, зіхацець сваімі гранямі. У баладзе Міколы Мятліцкага "Грэх" князь Мсціслаўскі, напрыклад, загадаў засыпаць пяском лясную крынічку, паколькі яго конь спатыкнуўся і зламаў нагу. У традыцыйным тлумачэнні перад намі проста рамантычны твор з цалкам зразумелай асновай маралі. Праз прызму паэтыкі фэн-тэзі бачна, што князь лічыць крынічку жывой і траўму каня ўспрымае як асабістую да сябе знявагу. Вернута да жыцця крынічка была па парадзе волхва-пустынніка.

У іншай баладзе Міколы Мятліцкага літаратурным героем з'яўляецца Ліздзейка, сапраўдная гістарычная асоба, але ў той жа час і легендарная. Мікола Мятліцкі абыгрывае версію, згодна з якой князь

іншых тайнах і законах Сусвету. Тая акалічнасць, што глухі не чуе гукі, сляпы не бачыць колераў, зусім не азначае, што няма ні музыкі, ні блакітнага неба і прыгожых кветак. Ці не аказваецца іншы раз чалавек у стане глухога і сляпога, у той час як вакол кіпіць жыццё.

Калі ўзяць адным з алгарытмаў аналізу гэтай літаратуры фантастычныя словы Дантэ, што сонцам і свяціламі рухае каханне, то трэба прызначыць факты правільнымі, што ў існуючым свеце чалавек усё можа на забытаў: адну з'яву падаў у няправільным, памылковым выглядзе, іншую — абылгаў, шмат фальшу і небыліц — узвысіў (і ўсё гэта зрабіў з дапамогай палітэхалягіі ды "чорнага піяру"), то становіцца зразумелым людское захапленне жанрам фэн-тэзі. Вось тут я і бачу аснову для сур'ёзнай гутаркі аб раманах і аповесцях Анатоля Казлова, Алеся Бадака, аповесці Анатоля Бароўскага "Спакушэнне".

У Анатоля Казлова і Алеся Бадака абыгрываецца ўплыў Месяца на свядомасць чалавека. Гэта тэма яшчэ ў глыбокай старажытнасці прыцягвала ўвагу чалавека: уплыў Месяца на настрой і паводзіны людзей, рытм іх жыцця. Месяц увасабляўся, як бажаство... Дарэчы, васьмі ідэя: якія б, скажыце, складваліся на Зямлі міфы, як бы развіваліся навука, мастацтва і філасофія, калі б бліжэйшым спадарожнікам Зямлі была не адна планета пад назвай Месяц, а, напрыклад, дзве ці тры?

Шматколёрны вянок Міншчыны

*Жыццё мільгае, як зарніца,
Мы ў ім як быццам незнарок,
Але з'янала нас "Жывіца",
Сабрала — розных — у вянок.*

Так напісала пра клуб самадзейных паэтаў і кампазітараў Міншчыны настаўніца з Барысава Кацярына Патула. Існуе клуб на базе Мінскага абласнога цэнтра народнай творчасці і аб'ядноўвае больш як сто аўтараў. Яго стваральнік і нязменны кіраўнік — Ірына Карнаухава, энтузіястка сваёй справы і ўсебакова адораны чалавек.

Віктар КАЖУРА
(Вілейскі раён)

Залессе

Памяці М. К. Агінскага

*Лісты няспраўджаных надзей
Развешу вецер на планеце —
Няма прытулку ім нідзе
У гэтым жорсткім, змрочным свеце...*

*Мо не хапала ім святла,
Ці, можа, сонца мала грэла,
Ці бура-голя так гняла,
Што адарвала іх ад грэва*

*І ў вечным руху — без канца, —
Калі спыніцца — роўна смерці,
Агорне часам іх адчай
Такі, што больш ужо не сцерпіць.*

*І так захочацца ізноў
Назад, дамоў, дзе квецень бэзу...
Праз кіламетры ўсіх гадоў
Чакае стрэча з "Паланезам".*

***

*Была —
Як вясёлка ўзышла
Над сцюдзёнай мяцеллю.*

*Была —
Зноў чаромха цвіла
Некранутаю беллю.*

*Была —
Чыстай хмарай плыла
Над жыццём — ветравеем.*

*Была —
За сабой павяла
Мае мары і сненні.*

*Была —
І душа ажыла
Незабытым імгненнем.*

*Была...
Лёгкім ценем прайшла,
Не крануўшыся нат
майго ценю.*

Святлана БЫКАВА
(г. Заслаўе)

***

*Я ўсё часцей сябе не пазнаю,
Паслаць каханне неба не маю.
Нібыта змалку, жыць вучуся зноў,
Пражытае — як здань далёкіх сноў.*

*Каханне адляцела, адплыло,
На жураўлінае лягло крыло,
Ці хто пачуў трывожны сэрца крык?
Ён у душы працяглым болем сціх.*

*Душа мая на нейкі час засне,
Маё мінулае пакіне мне.
І застануся я сама з сабой,
З самотаю сваёй, з былой журбой.*

*А мо надзея зробіць новы крок,
Адчуе сэрца радасці штуршок?
Душа папросіць новага цяпла,
І стану я такой, якой была...*

Кахаю...

*"Кахаю..." — гэта цуда-слова,
Яго прамовішы ўслых,
Мы пачынаем жыць нанова,*

За невялікі тэрмін — 5 гадоў — клуб паспеў заслужыць званне народнага, а некаторыя з яго сяброў выпусцілі свае першыя паэтычныя кнігі. Сярод іх Лілія Мялешка, Генадзь Рымашэўскі, Галіна Нічыпаровіч, Ларыса Сухамліна, Уладзімір Рунцэвіч і іншыя. Шэсць зборнікаў (з іх два для дзяцей і два музычныя) выдала і сама "Жывіца".

Клуб развіваецца, ладзіць сустрэчы і канцэрты, шукае новыя формы работы з творчымі людзьмі. І — стукаецца ў дзверы літаратурных выданняў. Доказам таму гэтая паэтычная нізка, якую мы прадстаўляем чытачам "ЛіМа".

Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ

*Нібыта робім першы ўздых
Народжанага немаўляці,
Якое ўпотаі ад усіх
Жыло дасюль паг сэрцам маці.*

*"Кахаю!" — робім смелы крок
З нябыту вечнага чакання
Туды, дзе чысты б'е выток
Жыцця, зямнога існавання,
Каб выпіць за глытком глыток
Напой пяшчоты і кахання.*

*"Кахаць" — сугучна слову "Жыць".
Як давядзецца нам стаміцца,
Ці праз пустэчу шлях ляжыць,
Мы прыпадзём да той крыніцы,
Што невычэрпнай век бяжыць,
Каб зноў жывой вады напіцца
И смагу сэрца наталіць.*

Восеньскі настрой

*Душы нястомная патрэба
Глядзець у восеньскае неба,
Дзе пасмы хмар імчацца хутка,
І згадваць у гэты час са смуткам
Пра незабыўна-дарагое,
Пра незваротнае, пра тое,
Што шчасцем звонкім адзвінела,
Ці болем ціхім адбалела...*

*Плывуць касматыя аблогі
У невядомы край далёкі,
У край хвалюючых загадак,
Дзе за канцом ідзе пачатак,
Дзе краскі і зімой не вянуць,
Дзе нашы мары явай стануць,
Адуць за восеньскім змярцвеннем
Жыцця пачнецца аднаўленне...*

Галіна НУПРЭЙЧЫК
(Клецкі раён)

***

*Закон Сусвету ці Прыроды —
За ўсё ў жыцці заўжды плаці.
За промнем радасці — нягоды
Імкнуць дарогу перайсці.*

*Калі ж даецца вельмі многа —
Вялікі моцных крыл размах,
Калі абраннік ты у Бога —
Твой цяжкі крыж, цяжкі шлях.*

***

*"Вада пад камень-лежань не цячэ".
Застыў ён за сялом, не зварухнецца.
Мароз ці сонца раптам апячэ,
Ды сэрца ў хвалеванні не заб'еца.*

*Вось так і талент,
шчодры Божы дар
Каб сілу меў,
квітнеў валожкай, ружай.
Умення мала, мала светлых мар,
Што птушкай
ў аблоках лёгка кружаць.*

*Народзіць ніва добрыя плады —
Аратых потам кожны з іх паліты.
Вянчайце з працай таленты заўжды
І перад вамі шлях да зор адкрыты.*

***

*Шлях да храма у кожнага свой...
Па сумненнях, нагодах, пакутах
У гару падымаецца крута
Стужка вузкая сцежкі прамой.*

*З камянямі, з высокай травой
Там змагаюцца ўпартыя крокі.
Льюць халодныя слёзы аблогі
І не сніцца цяпло і спакой.*

*Шлях да храма
у кожнага свой.
Лёс нялёгкі душу ачышчае.
І яна, трапяткая, жывая
Цэлы свет сагравае сабой.*

Яўген КАРПУЦЬ
(г. Стоўбцы)

Паэт

*Паэт — заўсёды прадказальнік,
Ён улюбёны у жыццё.
Ён ставіць новы знак — пыталнік
Перад сабой і адкрыццём.*

*У гэтым слоўным акіяне
Перабіраючы улоў,
Паэт ніколі не пагмане
Каскадам шчодрых, мудрых слоў.*

*Шляхі да ісціны спрадвечнай
Лягчэй з Паэтам адшукаць.
Нам Дабрыню і Чалавечнасць
Заўжды патрэбна зберагаць.*

*Паэт адметны па натурны.
Свой несучы нялёгкі крыж
Насустрач сонцу і віхурам,
Ідзе туды, дзе ты стаіш.*

Аўтограф

*Застанецца след ад нашай працы,
Як аўтограф вечны на зямлі.
Толькі аднаго трэба баяцца —
Каб нашчадкі браку не знайшлі.*

Не хваліся

*Па квецені пладоў не лічаць,
Хваліцца —
гэта дрэнны звычай.
Калі атрыманы ўраджай,
Тады й на свята запрашай.*

Алесь ЕМЯЛЬЯНАЎ
(Слуцкі раён)

Чалавек

*Нашто жывеш ты, чалавек,
Дзеся чаго, дзеся каго,
Каму свой ахвяруеш век,
Каму?*

*Чаму ты ходзіш па зямлі,
І сонца бачыш кожны дзень,
І пот штодня льеш на раллі,
Чаму?*

*Ніхто не зможа адказаць,
Марную я, напэўна, час.
Але ж так хочацца спытаць:
Нашто?*

Маўчы

*Маўчы, і слухай, і пачуеш,
Што над сабой
не маеш варты.
Жыццём сваім ты не кіруеш,
Аднак маўчы
і бугзь упартым.*

*Глядзі і слухай.
Ты убачыш
Сяброў сваіх ліхую зраду.
Маўчы,
бо ты не растлумачыш,
Нікому не адкрыеш праўды.*

*Маўчы і слухай...
Глядзі і убачыш...*

***

*Шукаем нечага ў мінулым,
Чакаем лепшага ў наступным,
Цяперашняга не шануем
Ды скардзімся
на лёс пакутны.*

***

*Ты ведаеш мяне
І ведаеш самоту
Душы маёй,
Яе ледзь чутны спеў.
Нікога не крапе
Мой сум і адзінота,
І гэта ўжо даўно
я зразумеў.*

*Нікога не крапе
Палынная гаркота,
Якую я па кроплі
гробна п'ю...*

*Аднак не ахіне,
Не з'есць мяне нямота
І ёй назло
Пакуль жыву — п'ю.*

***

*Не дакараю лёс свой
і тым не абражаю.
Жыву я толькі тым,
што ў сэрцы сваім маю.
Душы самотны боль
і вяселасць без меры —
Не прападае ўсё,
трапляе на паперу.*

Фота Кастуся Дробава

Кувала зязюлька

Янка ГАЛУБОВІЧ

Апавяданне

зразала траву ажно да самага пяску. Пакуль скончыў пракос, змок, як папук.

— Нічога не зробіш, — уздыхнуў Янка, — гады бяруць сваё. — Ён уторкнуў у купіну касільна, вярнуўся да возера і прылёг на халаднаваты спружністы дзяцельнік. — Пачакаю Паўлюка, яно спрытней будзе.

Янка ляжаў, падклаўшы пад галаву рукі, і глядзеў у чыстае, злёгка падсіненае, без ніводнай хмаркі неба. Думкі ўзварушылі памяць.

...У той год, вясною, калі бела-бялётка цвілі сады і, яшчэ не паспеўшы асыпаць на зямлю палесткі, церпка пахла каля рэчкі чаромха, ён прывёў у хату старэнькай маці памочніцу, а сабе жонку, Верачку, прыгожую, стройную, з вялікімі і крышачку сумнымі васьліковымі вачыма.

Мала цешыліся адно адным Янка і Верачка. Грымнула, пачалася вайна. На другі яе дзень правяла Верачка са старою Пракопхай свайго Янку на зборны пункт у Лясное. Усю дарогу Верачка ішла з мужам пад руку і плакала. Пэўна, ужо тады сэрцам адчувала Верачка, што болей ніколі не сустрэнецца са сваім дарагім і ласкавым Янкам...

Пад Масквою — ён усю вайну служыў на перадавой, быў разведчыкам — сяржант Янка Заруба ледзь не загінуў: напароўся на міну. Ахнула так, што свету Боскага не ўбачыў. Не помніў нічога. Доўга, ажно паўгода, мячыўся ў шпіталі. Хірургі дасталі з яго цэла шаснаццаць асколкаў, а семнаццаці, які засеў каля самага сэрца, чапаць тады не асмеліліся. Там, у шпіталі, калі крыху ачуныў, напісаў дамоў пісьмо. Як там яго Верачка, можа, ужо расце ў іх сыноч альбо дачушка? Ці здаровая маці? Здаецца, на крылах да іх паляцеў бы. Адказу на пісьмо не атрымаў.

Закончыў Янка вайну ў Берліне. А калі вярнуўся ў сваю Слабодку, нечаканае і непараўнае гора звалілася на ягоныя плечы. Ад невялікай, на дваццаць адну хату, яго вёсачкі засталіся адны галавешкі ды чорныя ад дыму сіроты-печы. Не сустрэлі Янку яго любімае Верачка і маці. Верачку, калі яна вечарам несла партызанам лякарствы, высачыў каля лесу паліцай Антось Скакун...

Зноў моцна прыпакло сонца, але Янку ўсяго калаціла, як у ліхаманцы. Здавалася, што за плечы яму сыпанулі цэлы клубок мурашак, да горла падкаціўся гарачы даўкі камяк, ён падахпіўся на ногі.

— Шкура прадажная, — падумаў ён пра паліцаю Скакуна. — Тваё пгасце, што дзесьці на рудніках дуба даў, а то б сваімі рукамі задушыў... А сыночка якога вырадзіў? Звер, а не чалавек. Праўду гавораць, што яблык ад яблыні недалёка коціцца".

Янка са злосцю плюнуў і вырваў з купіны касільна.

Пасля абеда прыдыбаў і Паўлюк Хведаровіч.

— Ты ўжо прабач мне, Янка, што падвёў цябе, спазніўся. Але ж справа такая...

Паўлюковыя вочы свяціліся радасцю, на твары блукала шчаслівая ўсмішка.

— Навестка нарадзіла? — здагадаўся Янка.

— Ага. Сына ў Мінск выклікалі, дык я сам да яе ў бальніцу ездзіў. Унук у мяне, братка!..

— Ну, дык няхай расце здаровенькі...

Яны пакінулі поплаў, калі пачало ўжо шарэць. А хутка і возера, і кусты вербалозу ля яго, і сам поплаў — усё наўкола атулілі густыя прыцемкі.

***

Янка прагнуўся, калі ў вокны ўжо свяціла сонца. Апрагнуўся, падышоў да мыцельнікі і пачаў мыцца.

Праз вуліцу ў сваім агародчыку штосьці рабіла, кешкалася суседка Гануля. Янка здзівіўся, калі ўбачыў яе дома, бо на зіму яна ад'язджала да сына, у горад, а на дзвярах яе хаты вісеў вялікі, бадай, на цэлага паўпуда, самаробны замок. Ён ступіў да плота, павітаўся з Гануляю і ці то жартам, ці то ўсур'ёз сказаў:

— Во, суседка, і добра, што вярнулася. Гаварыў жа я табе, што гарадскія булкі прыядуцца скоро. Дык не, не паверыла, нават слязу пусціла, што не ўбачымся болей.

Гануля выпрастала спіну, паставіла ад сонца стрэшкай далонь і доўга глядзела на Янку пустымі, выцвілымі вачыма, як усё роўна не пазнаючы яго.

— Анягож... Чым за морам віно піць, лепей у Нёмане вадзіцу. Сяджу ў гэтай камяніцы над самым небама, як у турме, і рук няма да чаго прыкласці. А тут цыбульку пасаджу, бурочок, бульбачку — усё сваё. Вішанька паспее, яблыкчак сокама наліецца. Анягож... Родная зямелька як зморанаму пасцелька.

Раптам зусім блізка пачулася зязюльчына "ку-ку". Голас птушкі ўсё набліжаўся, мацнеў. І вось ужо Янка згледзеў і самую зязюльку, ладную цёмна-шэрую птушку з белаватымі, у папярэчных палосках грудкамі. Зязюлька таксама заўважыла людзей, але не збаялася іх, зусім нізка, куваючы праляцела над самым Янкам і схавалася ў лесе.

Гануля паглядзела на лес, дзе знікла зязюлька, потым зірнула на Янку і, крыху скакаўшы, сказала:

— Сцеражыся, Янка. Кепская гэта прыкмета, калі зязюлька праляціць над чалавекам куваючы. Гавораць, што памрэ той чалавек скоро...

— Не веру я, Гануля, у гэтыя забабоны.

— Яно-то і я не веру, але ж гавораць людзі...

Нечакана з лесу, які з двух бакоў атуляў Слабодку, моцна бабахнуў стрэл, і яшчэ не паспела згубіцца між дрэў яго рэха, як адразу ж за ім прагрымеў другі. Янка аж здрыгануўся, рыдлёўка выпала з яго рук, а твар збялеў.

"Хто гэты злыдзень? Няўжо зноў Піліп Скакун?" — мільганула ў галаве думка. І Янка рвануўся з Ганулінага агародчыка.

Падбегам пайшоў па вузенькай, ледзь бачнай сцяжынцы ўздоўж раўчука-кутасіка. Хутка след крынічкі зусім згубіўся ў высокай зялёнай траве, а Янка са сцяжынкі звярнуў на прагаліну, абмінуў паваленую ветрам елку і раптам струпянеў, застыў на месцы, як быццам хтосьці нечакана паласнуў яму па сэрцы вострым лязом. Ля елкі, высокай і кудлатай, ляжала вялікая туша лася з адсечанай галавой. Крыху воддаль ад забітага зверга стала старая, пашарпаная чорная сумка, у якой былі відаць

мяхі, звязаныя ў тугі скрутак, а сам браканьер — гэта быў Піліп Скакун — стаў да Янкі спінай і нешта матлашыў сякерай. Янка перавёў позірк на елку, дзе на галіне вісела двухстволка і стужка з патронамі. Асцярожна ступаючы, пачаў падкрадацца бліжэй. Раптам пад нагамі па-здряднічку трэснула сухая галінка, бо Янка нават і не паспеў убачыць, як да яго з азвярэлым і перакошаным ад злосці тварам падскочыў Піліп Скакун і выцяў па галаве.

Пахіснулася пад нагамі зямля, у вачах вясёлкамі замігцелі агеньчыкі, і Янка асунуўся на зямлю... Раптам пачуў, як аднекуль здалёк, а потым усё больш выразна да яго свядомасці даносіцца зязюльчына куванне. Ён адкрыў вочы і аж жахнуўся: Піліп Скакун складаў у мяшок пасечаныя кускі мяса.

— Ку-ку, ку-ку, ку-ку, — несціхана кувала зязюлька. Вось яна кульнула з бярозкі, аж закалывалася тоненькая галінка, і, куваючы, праляцела каля елкі, якраз над тым месцам, дзе ляжаў Янка.

"Няўжо і праўду гаварыла Гануля? — спалохана падумаў Янка. — Зараз гэты паліцайскі вырадак учуе, што я ажыў, возьме ды прыстрэліць мяне тут".

— Ку-ку, ку-ку, ку-ку, — кувала зязюлька.

Рашэнне прыйшло імгненна. Янка ўвесь напяўся, як спружына, падахпіўся і кінуўся на Скакуна, з усяго размаху піхнуў яго ў спіну. Скакун не чакаў такога павароту. Ён захістаўся і, зачэпіўшыся нагой за мяшок, перакуліўся цераз яго. Скакун яшчэ не паспеў паварушыцца, а Янка ўжо трымаў у руках двухстволку.

— А цяпер падымайся, гад!

Скакун, крэкчучы, павярнуўся на бок і ўстаў на ногі. Злосць кіпела ў ім, шалёныя вочы ажно вылазілі з арбіт.

— Твая ўзяла, — прахрыпеў ён. — Сам вінаваты, дурань, даўно трэба было прыстрэліць законніка...

— Адстраляўся ўжо, хопіць, — спакойна адказаў Янка. — Цяпер пакуваеш, як гэтая зязюлька. Толькі ты за кратамі, а яна на волі.

— Куды павядзеш мяне?

— Сам ведаеш куды.

— Не пужай. Лось кульгавы быў. За яго многа не дадуць.

— А хто ж яго такім зрабіў, як не ты?

— Гэта яшчэ даказаць трэба.

— Не бойся, цяпер дакажу. Пайшоў, гад!

Той пахіснуўся, але на нагах утрымаўся, згорбіўся і пакльпаў цераз палянку. Янка ішоў за ім.

— Чаго ты, Заруба, выпендырываешся? — праз нейкі час падаў голас Скакун. — Усё жыццё круцішся, як вавёрка ў коле, а што выкруціў? Людскага касцюма і то не маеш.

— Затое ў вочы людзям смела гляджу. І рукі мае чыстыя, а ў твайго бацькі-паліца яны ў крыві былі. Ды і ты, Піліп, вырадак. Як цябе толькі зямля носіць?

— Слухай, Заруба, давай па-мірнаму. Ты мяне адпускаяеш, а я табе пяцьсот долараў.

— Не старайся. Не купіш нават за долары.

Піліп Скакун скрыгатнуў зубамі і злосна маюкнуты.

— Прыдурак няшчасны... Усё жыццё ваюе...

На палянцы, праз якую ішлі, цвілі ландышы. Ад кветак у нагрэтым паветры плыў тонкі, далікатны пах. Палянка раптам скончылася, і Янка зноў пачуў зязюльку. Яна доўга лічыла некаму гады, а ён засяроджана, мабыць, першы раз у жыцці, з радасцю слухаў яе.

У гэтую ноч Янка Заруба ніяк не мог заснуць: балела сэрца. Няўжо зноў гэты пракляты асколак? Асцярожна перавярнуўся на правы бок і прыклаў да грудзей руку. Хоць боль і не сцішыўся, але сэрца білася роўна і спакойна. "Абы не ў бальніцу", — падумаў Янка.

Заснуў толькі пад раніцу, але спаў нядоўга: мабыць, гадзіны тры. Прачнуўся ад моцнага ўдару грому. Накінуў на плечы пінжак, усунуў ногі ў пантофлі і падышоў да акна. На небе яшчэ быў бачны сярпок маладзічка, хоць ужо і добра развіднела. За акном шапацеў дождж. Ён то цішэў, і тады яго срэбныя ножкі рабіліся зусім тоненькімі і ледзь дакраналіся да зямлі, то зноў збіраўся з сілай і сыпаў спарней. Але неба было чыстае, толькі дзе-нідзе зрэдку плылі па ім празрыстыя аблачынкі.

Учора з егерам Паўлюком Хведаровічам яны пачалі касіць ля возера сена на зіму для звяроў. Работы павінна было хапіць на цэлы тыдзень. Хаця які з яго работнік — сёмы дзясак ужо завяршае. Усё сваё жыццё, як вярнуўся з вайны, ён працуе лесніком. Каму ён пакіне свае "ўладанні"? Адна надзея на крыху маладзейшага Паўлюка.

Пасля ночы сэрца балець перастала. "Дзякуй Богу, абыхлосся", — з радасцю падумаў Янка, і тут жа прыйшло да памяці, як гадоў дзясак таму ў яго таксама закала ў сэрцы. У бальніцы дактары гатовыя былі зрабіць аперацыю і выняць асколак. Доўга ўтаварваў яго тады шчульнякі і ўвесь сівёнкі, як млынар, прафесар, але на аперацыю Янка не згадзіўся.

Сонца ўжо выкацілася з-за гаю, калі ён выйшаў з дому. У канцы вузкай вясковай вулкі павярнуў на гасцінец, абсаджаны з двух бакоў маладымі клёнікам і дубкамі, узяў кірунак да лесу.

...Па сцяжынцы перад самым носам прабегла вёртка вірлавокая вавёрка і ўскочыла на елку, гойдаецца на галінцы і цікуе за Янкам жоўтымі пацеркамі, нібы пытае ў яго: "Чаго табе трэба, чалавеча?". Янка нібы забыўся, куды ён ідзе і навошта. Як усё роўна першы раз у жыцці бачыў вавёрку: стаяў і любавалася маленькім рыжым звярком. На сцяжынцы, кульгаючы на прырэдную нагу, паказаўся вялікі з шырокай грудзінай лось. Убачыў зусім блізка ля сябе чалавека, спыніўся і пачаў стрыгчы вушамі.

"Вось дык сустрэча!" — радасна падумаў Янка. Лось высока узяў гарбаносую пысу, задраў галіны-рогі і шільна сачыў за чалавекам. Янка развязаў торбачку, у якой ляжаў яго полудзень, дастаў адтуль ладны краец хлеба і ступіў да зверга. Лось, як толькі згледзеў у руках Янкі хлеб, адразу ж рушыў насустрач.

— Дык колькі ж мы з табой не бачыліся? Га? — казаў Янка, частуючы лася хлемам.

Янка гладзіў лася па галаве і прыгадаў тую першую і бальчучую сустрэчу.

...Стаяў пачатак верасня. Янка выйшаў з лесу, прысеў ля дарогі на пляскаты, яшчэ не халодны камень і раптам пачуў, як з лясчынніку даносіцца ціхі, прыглушаны стогн. Лось ляжаў на траве, выцягнуўшы перад сабой акрываўленую нагу, і вачыма нібыта прасіў дапамогі. Янка зняў з сябе кашулю, разарваў яе і забінтаваў параненую браканьерамі нагу лася. А потым кожны дзень мяняў на ране павязкі, лячыў зверга травамі — настоем прамываў рану. Лось пакуль што хадзіў не мог, і Янка прыносіў яму канюшыну і сена, па іў вадой. Праз два тыдні лось падняўся і, пакульгваючы, падаўся ў лес...

— Табе што, стары ёлуп, па кумпалу атрымаць захацеўся? — Скакун прыгнуўся і злёгка штурхануў Янку плячом.

— Што ты робиш, злыдзень?

— Янка ўшчыльную падступіў да Скакуна.

— Табе колькі качак дазволена забіць? Га?

— Ну, пяць. А што?

— А тое, што зараз палічым, колькі ты іх, душагуб, загубіў. Давай лодку на бераг!

— На чужы каравай рот не разіўляй. Ясна табе, праведнік? Сёння мне дазволена і закон на маім баку.

Скакун, як галодная рысь за ахвярай, ірвануўся да лодкі, адштурхнуў яе ад берага і паплыў.

Прычаліўшы да процілеглага берага, выбраў з лодкі ў плячак качак, скіраваў у лес.

Янка пастаяў яшчэ крыху, а потым паціху падаўся на поплаў, дзе яны з Паўлюком збіраліся касіць сена.

"Нешта позніцца Паўлюк", — падумаў ён пра егера.

Дастаў з арэшніку касу, пацягнуў яе бруском і стаў у пракос. Але не касілася. Ад злосці на Скакуна дрыжэлі рукі: каса раз-пораз то цалавала наском зямлю, то пяткай

Арт-пацеркі

Летась у Таджыкістане з поспехам прайшлі Дні культуры Рэспублікі Беларусь. А нядаўна пасланцаў таджыкскай культуры ўпершыню прымала наша краіна. У праграме іх візіту былі гала-канцэрт майстроў мастацтваў, кінапаказ, мастацкая выстаўка. Выступленні гасцей адбыліся ў Мінску і Ваўкавыску. Кіраўнікі міністэрстваў культуры Беларусі ды Рэспублікі Таджыкістан абмеркавалі перспектывы супрацоўніцтва дзвюх краін.

Наведнікі сталічнай галерэі "Палац мастацтваў" — пад уражаннем ад выстаўкі "Малюнак і скульптура". Выстаўкі такога кшталту не праводзіліся ўжо 10 гадоў. Адметнасць гэтай — вельмі патрабавальны адбор: было паказана больш як 100 высокамастацкіх графічных твораў і скульптур, сярод аўтараў якіх — Арлен Кашкурэвіч, Георгій Паплаўскі, Уладзімір Вішнеўскі, Уладзімір Васюк, Уладзімір Лукашык, Генадзь Шутаў, Яўген Шатохін, Сяргей Данілеўскі, Сяргей Бандарэнка, Андрэй Асташоў. Упершыню ў межах правядзення выстаўкі ладзіліся майстар-класы па адпаведных спецыяльнасцях — пад кіраўніцтвам занага графіка, дыпламанта конкурсаў "Мастацтва кнігі", выкладчыка Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў У. Вішнеўскага ды скульптара Я. Хараберуша.

Спеўныя калектывы з Беларусі, Польшчы і Расіі ўдзельнічалі ў ІІІ Міжнародным форуме студэнцкіх хароў "Папараць-кветка", арганізаваным кіраўніцтвам па справах культуры Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Свята спеваў, на думку яго чыннікаў, спрыяе як развіццю лепшых традыцый айчынай і сусветнай харавой творчасці, так і ўмацаванню сувязей паміж студэнцкімі калектывамі Беларусі ды замежных краін. Сяброўскім і творчым стасункам спрыяе вясновыя атмасфера маляўнічага наваколля Радашковічаў: у тых мясцінах, у спартыўна-аздраўленчым комплексе БДУ "Брыганціна", і збіраюцца ды спяваюць удзельнікі "Папараць-кветкі". Падчас іх сёлетняга форуму ўпершыню ладзіліся вакальна-харавыя майстар-класы вядомага маэстра Ігара Маццохова — заслужанага дзеяча мастацтваў Беларусі, заслужанага і першага кіраўніка нашага Дзяржаўнага камернага хору, цяпер дацэнта кафедры харавога дырыжывання Расійскага дзяржаўнага педагогічнага ўніверсітэта імя А. Герцэна.

Бестселер XVIII стагоддзя "Небяспечныя сувязі" ў век кінематографа перажыў некалькі экранізацый. І вось неўміручы сюжэт рамана Шадэрло Лакло ўпершыню набыў аблічча мюзікла. І адбылося гэта ў Беларусі. Героі "Небяспечных сувязей" воляю аўтара новага твора, кампазітара Уладзіміра Кандрусевіча жывуць у нашым часе, пра што сведчыць і назва мюзікла: "Байкер". Стваральнікі спектакля (сярод іх рэжысёр-пастаноўшчык Генадзь Давыдзкі, мастак Венямін Маршак, мінскія артысты) уявілі на сцэне складаны і жорсткі свет, дзе ў атмасферы цынчнай бездухоўнасці, спажаўства, інтрыг ідзе адчайная барацьба за каханне. Перш чым адбудзецца прэм'ера ў сталіцы, "Байкер" пройдзе своеасаблівае выпрабаванне сцэнай і публікай у абласных гарадах краіны. Месцам першага паказу новага мюзікла У. Кандрусевіча (яго ранейшыя творы ў гэтым жанры, "Шклянкі вады" і "Джулія", былі пастаўлены Дзяржаўным музычным тэатрам Беларусі) стаў родны горад кампазітара — Гродна.

С. ВЕТКА

Удзельнікамі выставы, як і ў тым знакамітым джазе, былі толькі дзяўчаты. І ўсе яны — пераможцы ІІ Міжнароднага фотаконкурсу. На выставе дэманстраваліся фотаздымкі 36 аўтараў, якія прайшлі адборачны тур, з 7 краін (Беларусь, Ізраіль, Латвія, Літва, Польшча, Расія, Украіна). А спрычыніца да праекта магла кожная жанчына, незалежна ад яе ўзросту, краіны пражывання і прафесіі.

Сама яго назва — "Жаночы погляд на паўсядзённасць" — адразу абвясціла нейкую гендэрную накіраванасць, вельмі актуальную для сённяшняга часу. Безумоўна, ідэя праекта несла ў сабе інтрыгу, неабходную для стварэння "гучнай выставы". Але ж і работы жанчын "фотаграфінь" аказаліся вартыя таго, каб прэзентаваць мінскай публіцы загадкавае жаночае погляд.

Экспазіцыя фотавыставы ўражала сваёй цэласнасцю і выклікала адчуванне свежасці і нестандартнасці. Прадстаўленыя работы неслі ў сабе і маладзёжную энергію, і нейкую асаблівую жаночую эстэтыку, і новы погляд на фотамастацтва. Таму нездарма выстава мела добры розгалас у СМІ і зацікавіла шматлікіх аматараў такой творчасці.

Аўтар праекта, маладая фотамастачка Аляксандра Салдатава, сказала так: "Жаночы погляд на паўсядзённасць" з'яўляецца творчым даследаваннем на тэму высвятлення

Лёс наканаванай яму быць сучаснікам і сведкам вялікіх сацыяльных зрухаў, гістарычных падзей ды адгукацца на іх з усёй шчодрасцю мастацкага тэмпераменту і шчырасцю творчай душы. Самы яскравы ўзор — маштабнае мастацкае ўвасабленне векапомнага дня вызвалення нашай сталіцы, жывапіснае палатно "Мінск 3 ліпеня 1944 года", над якім В. Волкаў працаваў цэлае дзесяцігоддзе.

Лёс наканаванай яму, спадкаемцу сям'і рускіх іканапісцаў, выхаванаму ў духу акадэмічнай педагугі Беларускай школы, з 1923 года працаваў у Беларусі, сцвярджаю-

Вачамі «фотаграфінь»

У чым асаблівасць жаночага погляду на паўсядзённасць? На мастацтва? На жыццё? І чым ён адрозніваецца ад традыцыйнага мужчынскага? Чым прываблівае жанчын фотамастацтва і ці ёсць розніца ў матывацы да творчасці ў мужчын і жанчын? Ці не нівеліруе

розніцу паміж мужчынскім і жаночым успрыманнем жыцця фотаапарат? Адказаць на гэтыя пытанні паспрабавалі чыннікі маладзёжнага фотаконкурсу "Жаночы погляд на паўсядзённасць", ажыццёўлены ў сталічнай мастацкай галерэі "Універсітэт культуры".

таго, ці існуе жаночы погляд у фотамастацтве. Прычым вызначыць гэта для сябе мог кожны з наведвальнікаў". У адказ на пытанне, для чаго ладзяцца такія выставы, Аляксандра працягвала Антуана дэ Сент-Экзюперы: "Гэта прыгожа, таму гэта сапраўды патрэбна".

Вядомая беларуская мас-

тацтвазнаўца Ларыса Фінкельштэйн, якая прысутнічала на вернісажы, заўважыла, што ў мастацтве няма падзелу паводле полу, а ёсць падзел на сапраўднае мастацтва і на НЕмастацтва. Але антрапалагічная розніца паміж мужчынам і жанчынай, канечне, застаецца, нягледзячы на тэндэнцыі яе знікнен-

ня ў апошнія дзесяцігоддзі. І выяўляюцца гэтыя тэндэнцыі ў сацыякультурнай сферы. Жанчыны актыўна асвойваюць прафесіі, напярэкі дзейнасці, раней уласцівыя выключна мужчынам, у тым ліку і ў сферы мастацтва. На прыкладзе мастацкіх ВНУ можна назіраць знікненне юнакоў са студэнцкіх аўдыторый. Нават на кафедрах скульптуры Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў хлопцы навуваюцца па адным у групе, "рухаючыся" да дыплама ў атачэнні прыгожай паловы чалавецтва. Можна меркаваць, што праз пару дзесяцігоддзяў у мастакоўскім асяроддзі Беларусі пераважаць будучыя жанчыны. І, мабыць, тады ўжо будзе выклікаць асаблівую цікавасць і здзіўленне мужчынскі погляд на паўсядзённасць. Асабіста мне вельмі прыйшлася даспадобы серыя фотаздымкаў Наталлі Планкінай "Хто не схаваўся...". У гэтай серыі па-майстэрску лаканічна адлюстраваны моманты нявінных дзіцячых заняткаў: хованак, даганялак, маскараду, катання на драўляным кані. У прыцемках на фоне гульні святла і ценю забаўляюцца двое дзетак — хлопчык і дзяўчынка. Трэці герой нябачна прысутнічае ў творах: менавіта яго вачамі мы пазіраем на дзіцячую гульню. Герой, які застаецца за кадрам, — гэта маці. Лічу, што гэты погляд, мацярынскі погляд на дзіця, усё ж такі з'яўляецца самым важным на свеце сярод усёй разнастайнасці жаночых позіркаў на рэчаіснасць.

Дзяніс БАРСУКОЎ, дырэктар мастацкай галерэі "Універсітэт культуры"

Пачынальніку дынастыі

На доме № 25/1, што па вуліцы Якуба Коласа ў Мінску, з'явілася мемарыяльная дошка ў гонар народнага мастака Беларусі прафесара Валянціна Волкава. Майстар пасяліўся тут у 1945-м. Праз амаль 20 гадоў у гэтых сценах завяршыўся яго зямны шлях — прыгожае жыццё прыгожага чалавека...

чы сваёй творчасцю лепшыя традыцыі рэалістычнага мастацтва XIX ст., захапляючы вучняў і калег ідэаламі высокай класікі.

А яшчэ было наканавана лёсам, каб "ген творчасці" перайшоў ад Валянціна Волкава да яго сына Анатоля і ўнука Сяргея — дарччы, ініцыятара першай сямейнай выстаўкі Волкавых. Яна прайшла летась у Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі, стаўшыся тады нагодай пагаварыць пра вядомую дынастыю мастакоў і на старонках "LiMa".

Малодшы прадстаўнік дынастыі, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі С. Волкаў падчас цырымоніі адкрыцця мемарыяльнай дошкі прызнаўся, што падзею гэтую чакалі даўно — прынамсі, да 100-годдзя з дня нараджэння яго знакамітага дзеда, у 1981-м. І вось нарэшце, дзякуючы падтрым-

цы Міністэрства культуры і Мінскага гарвыканкама, удалося належным чынам ушанаваць памяць выдатнага творцы і педагога. Пра яго заслугі перад беларускім мастацтвам гаварылі ўдзельнікі мемарыяльнай цырымоніі, прадстаўнікі творчай і навуковай інтэлігенцыі. Прычым, супрацоўніца Нацыянальнага мастацкага музея Беларусі Вольга Архіпава заўважыла, што чакаючы выдання альбомы і каталогу работ В. Волкава, паводле якіх мы яшчэ будзем са здзіўленнем адкрываць для сябе гэтага Майстра.

Пісьменнік Павел Саковіч выступіў ад рэдакцыі часопіса "Вожык", якая ў поўным творчым складзе прыйшла да дома В. Волкава. У гэтым была даніна асаблівай павагі, удзячнасці пачынальніку дынастыі мастакоў, спрычынёных да гісторыі часопіса і сённяшняй

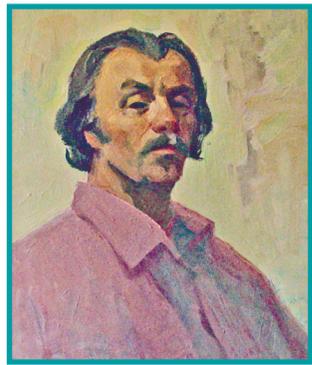
дзейнасці яго калектыву: 36 гадоў працаваў тут Анатоля Валянцінавіч, чые малюнк ды карыкатуры друкаваліся яшчэ на старонках газеты-плаката "Раздавім фашысцкую гадзіну!", а цяпер з "Вожыкам" плённа супрацоўнічае Сяргей Анатолевіч.

Намеснік старшыні Беларускага саюза мастакоў Рыгор Сітніца падкрэсліў, што мемарыяльная дошка — не адзіны знак для ўшанавання такой выбітнай асобы і на будынку Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў павінна ўрэшце з'явіцца шыльда з імёнамі людзей, якія выкладалі там і якія прынеслі славу айчынным мастацтву і гонар нашай краіне: у іх ліку і прафесар В. Волкаў...

Выразны бронзавы гарэльеф, у якім званы майстар Андрэй Заспіцкі ўвасобіў аблічча незбыўнага класіка, адпавядае высокамастацкім узорам рэалістычнага скульптурнага партрэта і перадае адухоўленую прыгажосць творчай асобы.

С. Б. На здымку: выступае народны мастак Беларусі Георгій Паплаўскі, агзін з вучняў Валянціна Волкава.

Фота Кастуся Дробава

Ад песні — да гімна Радзіме

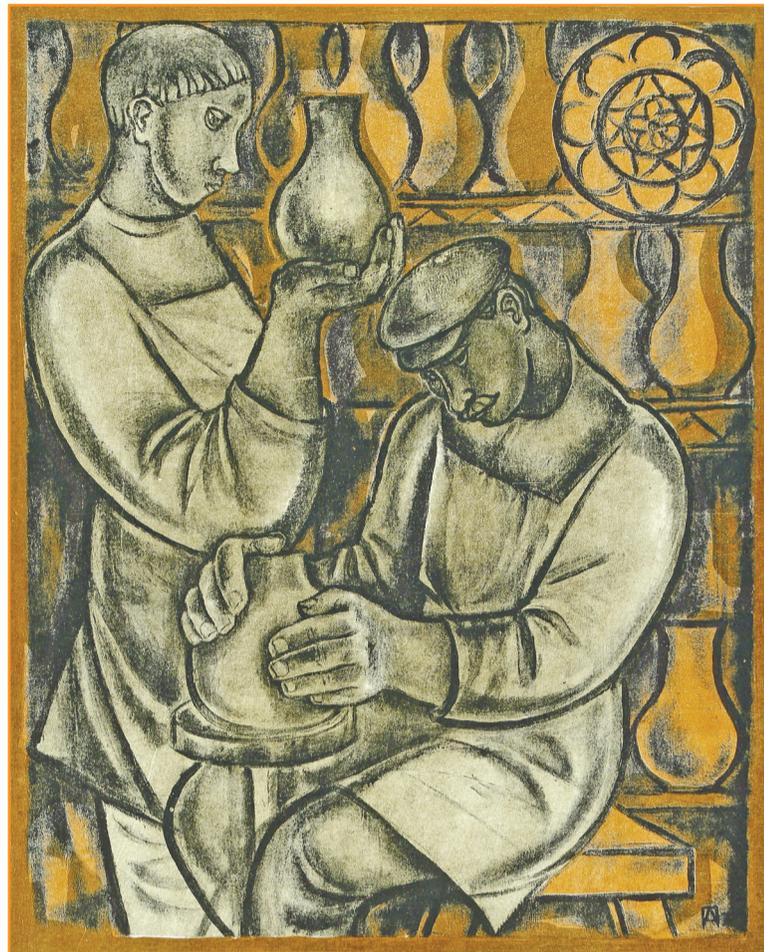
Творчасць заслужанага дзеяча мастацтваў Беларусі Алесі Паслядовіч належыць да лепшых узораў класічнай беларускай станковай графікі другой паловы XX стагоддзя. Сёлета адзначаецца 90 гадоў з дня яе нараджэння (1918 — 1988).

Вобразны свет Алесі Паслядовіч пазбаўлены дробязнасці, выпадковасці. Кожны герой, кожны атрыбут набываюць вялікае ідэйнае значэнне. Мастачка віртуозна валодала тэхнікай афорта, літаграфіі, акварэлі, зрабіла ў іх развіццё на радзіме вялікі ўнёсак. Яе творы можна параўноўваць з узорамі еўрапейскай графікі розных стагоддзяў, і ад гэтага параўнання яны яшчэ больш выяўляюць сваю мастацкую вартасць.

Метадам пазнання рэальнасці для А. Паслядовіч было эпічнае абагульненне, дзе кожны герой і атрыбут набывалі ў вобразным свеце манументальнае гучанне, надаючы яе майстэрству асаблівую значнасць і творчую самастойнасць. А вобразны свет яе графікі ўражвае багаццем і шырэнёй — ад матчынай песні да гімна Радзіме. Прычым, пачаткам было рэалістычнае мастацтва на тэмы беларускай літаратуры ці звычайных жыццёвых акалічнасцей (партрэты, нацюрморты). Потым з'явілася канцэптуальнасць: сувязь станковай графікі з песеннымі першаўзорамі, пра што сведчаць самыя эмацыйна насычаныя літаграфіі "„Ой, рана на Івана" (1967), "Наказалі на вайну" (1967), "У садзе ззяюла кукуе" (1967) і інш. Яны нагадваюць выявы таямнічых бостваў з роспісаў старажытных храмаў.

Упершыню ў беларускай пасляваеннай графіцы менавіта гэтаму аўтару ўдалося перадаць класічны тыпаж беларускай жанчыны, узмацняючы характарыстыку сваіх персанажаў праз яркую метафарычнасць: жанчына — свяшчэнная Лілея, ваярка, захавальніца дома. У прыватнасці, гравюра "Наказалі на вайну" абагульняе шмат якіх ўяўленняў, звязаных са словам "вайна": грамадзянскі абавязак, подзвіг, змаганне за вольнае жыццё... Асноўнай метафарай мастачка выбрала тут выяву жанчыны на кані. Увесь лад аркуша падпарадкаваны адзінай выснове: жанчына на кані — гэта вобраз Радзімы, што заўсёды гатовая да подзвігу.

Наступным творчым крокам Алесі Паслядовіч сталіся фармальныя пошукі праз абагульненні, сімвалы. Мастачка, якая працавала ў Мінску, адчувала вострую неабходнасць убачыць краіну, яе людзей, увасобіць сваіх сучаснікаў, падкрэсліўшы іх лепшыя чалавечыя якасці. Таму яна звярнулася да вобразаў майстрых і мастакоў, самародкаў, якія валодаюць сакрэтамі народных традыцый, і ўключала ў атрыбутыку матывы народнай творчасці — ткацтва, ганчарства, саломаліцення і інш. (Серый "Беларускае свята" (1968), "Палессе" (1972), "Беларускія народныя песні" (1967 — 74), "Народныя майстры" (1973).

Кульмінацыйным пунктам захаплення фармальнымі кампазіцыйнымі канструкцыямі можна лічыць стварэнне актуальных да XX стагоддзя твораў, што праходзілі выпрабаванні ў знакамітых "чорных" нацюрмортах. Тут "еднасць з Сувесам" адбылася праз унутраны свет, што дасягалася канструяваннем аркушаў альбо іх частак з асобных геаметрычных форм (простакутнікі, квадраты, авалы), іх пранікненнем у дары роднай прыроды — кветкі, яблык, хлеб, маляко, снапчкі льну, грыбы, гронкі рабіны ды ў матылёў ("Сельскі нацюрморт" (1975), "Нацюрморт са званочкамі" (1977), "Нацюрморт са снапом" (1977), "Маленькі саламяны конік" (1980), "Рыбы і ракавінкі" (1981). Такім чынам, "паслядовіцкая" стылістыка набыла новае аблічча — з сакавітым чорным колерам, дэкаратыўнымі злучэннямі белых і срэбных плям, чатырохкутнікаў, якія нібыта водбліскі хатняга святла ці сляды прывідаў, што нябачна жывуць — хаваюцца ў кутках роднай хаты.

Алесь Паслядовіч узвысіла вобраз Беларусі, калі ў 1960 — 70-я гады XX стагоддзя беларускае мастацтва толькі спрабавала звярнуцца да агульнаадукацыйнай тэмы нацыянальнай рамантыкі і адроджэнчых праблем. Яна паказала моц роднай зямлі, на якой вырастаюць волаты духу, характава і мудрасці. Шмат у чым яе творчасць паўплывала на развіццё эпічнай тэмы ў беларускай графіцы, прысвечанай вобразам айчынкай літаратуры. У 1980-я гады мастачка ўзвысіла народныя традыцыі, якія знаходзіліся на пачатку іх чарговага адраджэння.

Выстаўка твораў Алесі Паслядовіч, разгорнутая нядаўна ў Беларускім дзяржаўным архіве-музеі літаратуры і мастацтва, у кабінете яго дырэктара, дазваляе зразумець тэма задачы, якія паслядоўна вырашала мастачка, і невычэрпную актуальнасць яе творчых здабыткаў.

Людміла НАЛІВАЙКА

На здымку: А. Паслядовіч, "Танчары".

Шануючы традыцыі

У сталічным Палацы мастацтва прайшлі персанальныя юбілейныя выстаўкі двух вядомых беларускіх жывапісцаў — бацькі і сына — Мікалая і Пятра НАЗАРАНКАЎ, з нагоды іх 80-годдзя і 50-годдзя.

Адзін з першых выпускнікоў аддзялення жывапісу Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута, вучань народных мастакоў Беларусі В. Волкава і В. Цвіркі, ветэран Вялікай Айчыннай вайны Мікалай Назаранка — аўтар знакамітай карціны "Вайной абпаленыя. Май 1945-га", — бадай, найлепшага ўвасаблення ў беларускім выяўленчым мастацтве тэмы мінулай вайны праз лірычна-эпічны вобраз роднай прыроды. На выстаўцы былі паказаны больш камерны, сучасны варыянт "водгулле" гэтага твора — "Вясна 1945 года".

Не менш цікавыя ў экспазіцыі і раннія партрэты родных і знаёмых мастака, створаныя ім у 60-я гады XX стагоддзя. Сапраўднай школай прафесійнага майстэрства, узорам глыбокага разумення сутнасці праяў жыцця, характава і велічы сінявокага беларускага краю ўспрымаюцца шматлікія "сюжэтныя" пейзажы-замалёўкі майстра: "Сож", "Бярэзіна", "Акно майстэрні", "Вясна", "Цёплы дзень", "Лета", "Цішыня. Вечар" і іншыя.

У традыцыйнай, класічнай жывапіснай манеры працуе і таленавіты беларускі мастак, выкладчык Мінскага мастацкага вучылішча імя А. Глебава (з 1985 г.) — Пётр Назаранка. Увабраўшы ўсё лепшае, што ўласціва творчасці бацькі, разам з тым, ён, сугучна паведам сённяшняга часу, больш разняволены, "дэкаратыўны" ў колеры. Яго пейзажы, нацюрморты — вельмі маляўнічыя, сонечныя, жывыя, — быццам выкананыя экспромтам, "на адным подыху"!

Абагульняючы і паэтычныя ноты ў яго карціны, як правіла, прыносяць люстраная роўнядзь рэчкі ці возера, абшары нябесаў з воблакамі. Вельмі прывабліваюць мастака прыгожыя нюансы фарбаў у розны час сутак, паравіны года. Выдатна, жывапісна і вобразна, пададзена Пятром Назаранкам жамчужына Беларусі — Нясвіж! Альбо, напрыклад, здавалася б звычайны майскі бэз... Так многа думак і пачуццяў сканцэнтравана аўтарам, нібыта ў "магічным" крышталі, у "духмяным" і чароўным, такім сапраўды вясновым творы-накцюрне!

Грамадскі рэзананс у мастацкім асяроддзі і ў крытыцы выклікалі складаныя асацыятыўныя кампазіцыі "Гармонія", "Рэквіем", "Яма" і шэраг партрэтаў мастака, якія можна было пабачыць на выстаўцы.

Аляксандр РУНЕЦ

На здымках: аўтапартрэты мастакоў; карціны М. Назаранкі "Вечар", "Акно" і работы П. Назаранкі "Нясвіж", "Бэз".

Думка гледача

Што зрабілі з «Паўлінкай»?!

Шаноўны "ЛіМ"! Даўно збіралася вам напісаць. Аднойчы я павяла свой клас у наш драматычны тэатр на спектакль "Паўлінка" паводле п'есы Янкі Купалы. Зразумела, папярэдне распавёўшы пра творчасць нашага класіка і пагутарыўшы пра знакамітую яго п'есу. У дзяцей загарэліся вочы, і мы з велізарнай ахвотай пабачыць спектакль прыйшлі ў тэатр. Але ўбачанае выклікала ў нас шок! На сцэне адбывалася нешта, абсалютна не спрычыненае да п'есы... Безгустоўнасць на мяжы пошласці, звыродны рух акцёраў, камікаванне дзеля смеху — поўны здзек з п'есы вялікага класіка!! Пасля спектакля мае вучні паглядзілі на мяне неўразумела, а ў самой ад сорама мову адняло!

У мяне набалелае пытанне: хто нясе адказнасць за скажэнне класікі, колькі дзяржаўных грошай марнуецца на такую бязглуздыцу і — я не пабаюся сказаць — ідэйнае разбэшчванне моладзі? Каму патрэбныя такія спектаклі, якія нясуць ідэйную дыверсію супраць падростаючага пака-

лення? І яшчэ: як высветлілася, спектакль паставілі аж два педагогі (!!) Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў — Р. Баравік і В. Катавіцкі... І гэта абуральна.

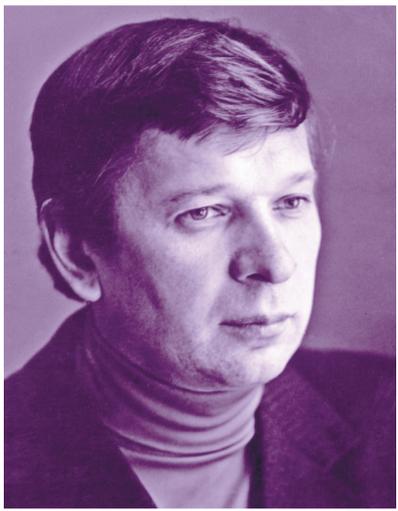
З павагай,
Н.М. ГРЫНКЕВІЧ
г. Мазыр

Ад рэдакцыі. Як вынікае з тэксту, ліст гэты напісала настаўніца адной з мазырскіх школ. Моцна адмоўнае ўражанне выклікала ў яе і ў вучняў п'еса "Паўлінка" на сцэне мясцовага тэатра, і мажліва, хтосьці яшчэ падымае меркаванне аўтара ліста, хаця могуць знайсціся і апаненты. Мастацкая творчасць — рэч, вядома, суб'ектыўная. І тэатр жыве паводле сваіх, часам невытлумачальных, законаў... Але ўрэшце ацэнку яго творчасці даюць гледачы. У тым ліку — і школьны настаўнікі, і спецыялісты-крытыкі, і юныя аматары сцэнічнага мастацтва. Кожны глядач мае права і абурэнне або, наадварот, падыліца радасцю, і грунтоўна паразважаць з нагоды відовішча, якое прапануюць артысты. Рэдакцыя спадзяецца атрымаць лісты ад усіх неаб'якавых тэатралаў, аматараў ды прафесійных крытыкаў — чытачоў "ЛіМа", якім давалося паглядзець мазырскую п'есу "Паўлінка" ці якія проста маюць патрэбу выказацца наконт самых розных актуальных праблем айчынага драматычнага мастацтва.

Цяпло ранішніх росаў

Уладзіміру Карызну — 70

Верш "Салаўі", верагодней за ўсё, Уладзімірам Іванавічам пісаўся ў яго роднай вёсцы Закружка, што непадалёку ад Мінска, бо датуецца ён 1958 годам, акурат тады будучы знакаміты паэт вучыўся на аддзяленні беларускай мовы і літаратуры філалагічнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Але каб пад творам не стаяла дата, можна было б падумаць, што гэты верш з'явіўся крыху пазней, калі, скончыўшы ў 1961 годзе БДУ, У. Карызна па размеркаванні (прабіваць сабе "цёплае" месца ў сталіцы не ўмеў дый не хацеў), паехаў працаваць на Браслаўшчыну, дзе да 1967 года выкладаў беларускую мову і літаратуру ў Опсаўскай сярэдняй школе. Мясціны там таксама гэтка ж надзіва малюнічыя, як і на ягонай радзіме. Закружка размясцілася ля ракі Пціч, а Браслаўшчына, як вядома, славіцца сваімі азёрамі і яшчэ ў большай ступені нерушнасцю ўсёй прыроды. Верш жа "Салаўі" быццам напісаны пазтам з прыроды. Яму не было неабходнасці нешта прыдумляць, бо расказваў пра тое, што назаўсёды запала ў душу, стаўшы адчувальнай частінкай яе:

Калі вечар за сялом пасцэлеца
Чэрвеньскім туманам на кулі,
Ля ракі,
У засені аселиць,
Не змаўкаюць — свішчуць салаўі.
Сэрца так і рвецца,
Так і просіцца,
Быццам стала цесна у грудзях,
Каб да той прырэчнае ваколіцы
Выйсці на знаёмы яму шлях.
Шлях, дзе ап'янены быў сустрэчаю,
Дзе за тую радасць за ракой
Салаўі, як плату, сінім вечарам
Да сябе забралі мой спакой.

Гэтага сабе неабходнасці ў грудзях і ад паэтычных вершаў. І не толькі ад вершаў, а і ад ягоных песень, а песнямі сталі больш як 200 твораў У. Карызны. Музыку на іх пісалі такія знакамітыя кампазітары, як Яўген Глебаў, Ігар Лучанок, Эдуард Ханок, Леанід Захлеўны, Эдуард Зарыцкі, Уладзімір Буднік і іншыя. Сын паэта Уладзімір Карызна-малодшы — таксама. Больш як 50 вершаў паклаў на музыку і сам У. Карызна, бо яшчэ ў гады студэнцтва асвоіў азы гэтага майстэрства, наведваючы пастаянна дзеючы семінар сама-

твора, што лічаць сябе сапраўднымі патрыётамі. Гэта аднак не значыць, што яго творчай манеры чужая публіцыстычнасць. Наадварот, калі ён з нечым не пагаджаецца, штосьці асуджае, чымсьці абуралася, ніколі не хавае сваіх пачуццяў, бачачы, што нярэдка тыя, хто клянецца ў любові да Бацькаўшчыны, клапоціцца перад гэтым толькі пра ўласныя інтарэсы, не адмаўляючы і меркантильнасць.

Дакладна прыкмеціў асаблівасці мастакоўскай манеры У. Карызны Уладзімір Гіламедаў: "Я хацеў бы адзначыць дзве грані таленту паэта і яго светаўспрымання. Адна — здольнасць адчуваць і бачыць супярэчнасці свету, негатывы, балючыя з'явы, другая — імкненне да гармоніі, прыгажосці, да ідэальнага боку жыцця.

Перад намі паэт са сваім арыгінальным абліччам, месцам і лёсам у нацыянальнай культуры. Яго творы гучаць, узбагачаюць народна-беларускі мелас, выхоўваюць, далучаюць нас да вечных каштоўнасцей жыцця".

А яшчэ трэба дадаць, што У. Карызна паспяхова працуе і ў галіне дзіцячай літаратуры, перакладу. Але, калі можна так сказаць, лірычная дэяльна ўсё ж аздоблена ім найбольш па-майстэрску. Пацвярджае таму — шэраг вершаў, якія хочацца перачытваць, здзіўляючыся напеўнасці і меладычнасці радка, убіраючы ў сябе ўсю непаўторнасць створаных ім вобразаў. Важна і тое, што ягоныя выяўленчыя сродкі пры ўсёй іхняй аб'ёмнай напоўненасці не адрываюць цябе ад зямных рэалій, а яшчэ больш набліжаюць да іх, прымушаюць каторы раз захапляцца тым, з чым пры кожным новым сутыкненні адчуваеш нязменную радасць першаадкрыцця. Асабліва становіцца ўсцешна, калі сустракаеш дакладны, зрока-выразны, візуальны вобраз. Як, для прыкладу, у вершы "Сіла":

Я музыкі рознай наслухаўся,
Ды больш
засталася ў памяці
Музыка
клавішаў
ганка,

Якія бацька
Перабіраў нагамі,
Калі вяртаўся з работы.

Выдатны рускі паэт, тонкі знаўца паэзіі Дзмітрый Кавалёў прызнаваўся: "Мяне заўсёды не толькі засмучае, а трывожна сарамяжыць, калі мы прымерваемся і паэзіяй да стагоддзя, што

набірае ўсё большыя вышыні тэхнічна. Механічнае перанясенне гэтага ў маральную сферу часам прымушае ўздрыгнуць... І невыпадкова, і не толькі ад злага намеру, многія з паэтычных вышын адваргаліся як ледзь не падзенні, я-раз ім адмаўлялася ў значнасці ў параўнанні з тэхнічнымі дасягненнямі стагоддзя. Але паэзія, як сцвярджаў Маякоўскі, "прэсвочнейшая штукоевіна". І будучае яшчэ не раз пацвердзіць гэта!".

Карацей кажучы, калі прытрымлівацца меркавання нашага знакамітага земляка (а гэта насамрэч), сапраўднае паэзія тое, што ачышчае і ўзвышае душу, захоўваючы яе трываласцю і ў эпоху вышэйшых тэхнічных зрухаў. Маючы майстэрства, няцяжка як заўгодна зарыфмаваць розныя вінцікі-шпунцікі, а сёння нават сцягнуць і далей, урываючыся ў свет інавацыйных тэхналогій; гэтаксама няцяжка (тут ужо і майстэрства непатрэбна!) рабіць са словам тое, што можа прыйсці ў галаву толькі вар'яту (дый хіба не звычайнае вар'яцтва шмат што з напісаннага сёння некаторымі маладымі аўтарамі). Аднак ва ўсіх гэтых выпадках паэзія адсутнічае...

Што такое сапраўднае паэзія, можна, канечне, разважаць бясконца, а лепей узіць у рукі кнігу У. Карызны "Доля Русь наша Белая", якая сёлета годна папоўніла серыю "Беларуская паэзія XX стагоддзя", што выпускае выдавецтва "Мастацкая літаратура", і гэтая самая паэзія неўпрыкмет возьме цябе ў палон:

Святло агчулі ранішнія росы —
І ўжо яны не росы —
светлякі.
Заспаны ранак,
Як паглетак босы,
Ідзе,
на пояс мокры,
да ракі.
Яшчэ спавіта ўсё навокал снамі,
Над хатамі
яшчэ не ўстаў дымок,
А сонейка
ружовымі губамі
Дзьме ў пастушыны
казачны
ражок.

Менавіта за такой паэзіяй — будучыня. У імя гэтай будучыні і працуе плённая лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь, адзін з аўтараў Дзяржаўнага гімна нашай краіны У. Карызна. Сялянскі сын, ён і ў паэзіі застаецца тым рыліным себітам, шчодрое зерне, пасяянае якім, нязменна дае дружныя ўзыходы, што не могуць не радаваць кожнага, хто любіць прыгожае і захапляецца ім.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Тацяна Беланогая нарадзілася 24 чэрвеня 1984 года ў Мінску. Перамогі: "Зоркі Маладзечна" (2003), "Бардаўская восень" (2004), "ОРРА-2006". Альбомы: "Там, дзе мы" (2004), "Пабачыць сьвет" (2006), "Система координат" (2007), "Двухкроп'е" (2008).

— Тацяна, у прэсе цябе называюць то бардам, то рок-спявачкай. Як сама можаш ахарактарызаваць стыль, у якім граеш?

— Хутчэй, гэта акустычны рок: тэмпы, рытмы, тэмы больш вострыя. Але, у той жа час, я і гітара — адно цэлае. Таму усё ж атрымоўваецца, што я і бард.

— З чаго пачалося тваё знаёмства з музыкай?

— Бацька хацеў, каб я вучылася ў музычнай школе па класе "баян". Хадзіла туды месяцы два. Але гэта было відовішча не для людзей са слабымі нервамі: я, худая і маленькая, і ўдвая большы за мяне баян... Так што ў мяне ёсць музычная адукацыя. Жарт (усміхаецца). Першую песню я напісала ў 16 год. Мая сяброўка грала на гітары і паказала мне 4 акорды.

— Як адбываецца працэс напісання песні?

— Гэта прыходзіць у атмасферы абаронасці, калі тваю ўвагу нічога не адцягвае. Ты і творчасць, і ніякай зямлі, як я гавару. Вельмі часта бывае так, што мяне нешта кранае: чалавек ці фраза ў аўтобусе. Прыходзіць асацыяцыя, яна можа жыць ува мне месці ці два, а потым раптоўна перайсці ў песню.

— Песні ты пішаш толькі на свае тэксты?

— Такіх песень большасць, але ёсць і на словы іншых паэтаў: Людмілы Паўлікавай, Наталі Кучмель... Вельмі шмат на вершы Яўгені Янішчыц (мару запісаць асобны альбом). Таксама падабаецца Роберт Фрост, Чэслаў Міхал, Збігнеў Герберт. Каб я захацела напісаць песню на пэўны верш, ён павінен быць вельмі рытмічны і прыцягваць сваёй будовай. Пры гэтым гляджу перш на твор, а потым ужо на асобу.

— Ты і твай лірычны герой — адно цэлае?

"Нарадзілася, вырасла, зразумела, што да чаго, і пачала пісаць песні", — гаворыць Тацяна Беланогая пра сваю біяграфію. Сёння маладая рок-бард-спявачка мае перамогі ў музычных фестывалях "Бардаўская восень-2004", "ОРРА-2006" і чатыры запісаных альбомы. Галоўным у жыцці Тацяна лічыць прыгажосць ва ўсім.

«Мы можам тварыць чуды!»

— Думкі дык дакладна. Дзеянні — не на 100 працэнтаў. Я, напрыклад, усяго баюся — такі "зайчышка-трушышка". Але я працую над тым, каб быць падобнай да свайго лірычнага героя. Гэта ідэал для мяне. Ён прыгожы ва ўсім, і ад яго сыходзіць гэтая стваральная прыгажосць.

— Што ты лічыш сваім дасягненнем за мінулыя гады?

— Кожны канцэрт. Калі чалавеку добра, яму спадабалася мая песня. Шмат значыць для мяне перамога на Міжнародным фестывалі бардаў "ОРРА-2006". Я першая з-за мяжы, хто перамог, і гэта стала сапраўдным шокам для палякаў (усміхаецца). І, канечне, перамогі на "Бардаўскай восені" і "Зорках Маладзечна". У той час я, пэўна, найбольш радавалася таму, што бацькам добра, што мяне ацанілі.

— Што значаць назвы тваіх альбомаў?

— Назва альбома — яго асноўная канцэпцыя. Пра яе гавораць і воклад-

кі дыскаў. Калі "Двухкроп'е" — то гэта дзве асобы: Ён і Яна. "Пабачыць сьвет" ілюструе зробленая фотасесія ў метро: нейкае сутаронне, падзямелье, з якога трэба выйсці, каб пабачыць свет. "Система координат" — на вокладцы намалявана дрэва. Ёсць нешта зямное, нябеснае, а ёсць пасярэдняе — як дрэва, якое лучыць у сабе дол і паветра. "Там, дзе мы" — выява мяне на фоне натоўпу. Усе мы натоўп, але ён складаецца з асоб. Толькі пры гэтай умове будзе самаарганізацыя і прадукт.

— З чаго пачаць маладому беларускаму барду, які хоча рэалізаваць сябе?

— Першая прыступка — гэта студэнцкая ініцыятыва, выступленні перад сваёй аўдыторыяй, якая цябе слухае і прымае. Прыкладам можна назваць "Зоркі над Мінскам" у педагагічным ўніверсітэце. Ёсць клуб беларускіх бардаў на геаграфічным факультэце ў БДУ.

— Тое, што беларускія барды спяваюць сур'эзныя, сацыяльна вострыя песні — час ці менталітэт?

— Барды — голас народа. Польскія барды на міжнародным фестывалі "ОРРА-2006" спявалі пра футра і нешта падобнае. У іх усё гэта па прыколе. У нас жа ёсць нейкая сцяна, якую трэба прабіць, і ад гэтага вялікія ўнутраныя сілы сыходзяць на духоўныя каштоўнасці. Таму, хутчэй за ўсё, прычына ў часе, абставінах. Калі б гэтага не было, магчыма, больш спявалі б пра каханне.

— Што акрамя музыкі напаўняе тваё жыццё?

— Гэта дарога, хуткасць, сябры і іх падтрымка, каханне, дом... Я вельмі люблю малываць. Улюбёная ў тоўстыя рысы прадметаў. Магчыма, гэта кжа пра маю працу да ідэала, крытычнасць: вось гэта чорны колер, гэта белы. У якім стылі малою? Поўны постмадэрн! (усміхаецца). Таксама падабаецца займацца фотаздымкамі.

Але музыка заўсёды са мной у жыцці. Нават прадметы бачу "па-музычнаму", яны навяваюць мне нейкую мелодыю.

— Як ты ставішся да слова "зорка"?

— Той, хто выбірае прафесію артыста, музыкі, мастака, не сядзіць жа з даведнікам: я хачу быць артыстам, каб мне кветкі дарылі... Гэта тое, што даецца ад Бога, тое, што ты можаш рабіць прыгожа. Калі людзям падабаецца, што ты зрабіў — гэта тваё. І гэтак з кожным чалавекам, які майстар сваёй справы. Мы можам тварыць чуды, але для гэтага трэба знайсці сваё месца і працаваць, працаваць, працаваць...

— Твае планы на будучыню?

— Прэзентацыя "Двухкроп'я" і запіс новага альбома. Гэта будзе цалкам сацыяльна, цяжка, рок-н-рольны альбом. Далей я пакуль не гляджу.

Наш каментарый:

Беларускі паэт і бард, адзін з арганізатараў "Бардаўскай восені" Алесь Камоцкі.

— Алесь, што такое бардаўская песня? Што можна сказаць пра яе развіццё ў Беларусі?

— Бардаўская песня — гэта песня ад сябе. Не камерцыянальная, не песня на замову, не тая, што арыентавана на найбольшы попыт сучаснай аўдыторыі. Бард спявае па-шчыраму пра тое, што ведае і думае.

У Беларусі пра ўзнікненне бардаўскай песні можна гаварыць, пачынаючы з 80-х гадоў, калі на сцэну выйшлі такія яркія асобы, як С. Сокалаў-Воюш, Э. Акулін, В. Шалкевіч, А. Мельнікаў, В. Цярэшчанка... Сёння шмат маладых таленавітых твораў: Паша Кузьміч, Даша Кадамская, Алесь Наркевіч, Тацяна Беланогая... Гэтая колькасць паціху пачынае пераходзіць у якасць. Аднак тэматыка не змянілася — барды па-ранейшаму спяваюць пра жыццё. Калісьці ў Беларусі дзейнічалі клубы самадзейнай песні. Цяпер бард Андрэй Бананаў збіраецца ладзіць нешта накіптал гэтага. Акрамя ўсяго, ужо паўтара дзесятка гадоў існуе фестываль "Бардаўская восень" на Беластоцчыне, у якім прымаюць удзел беларускія музыкі.

Ганна КОТ

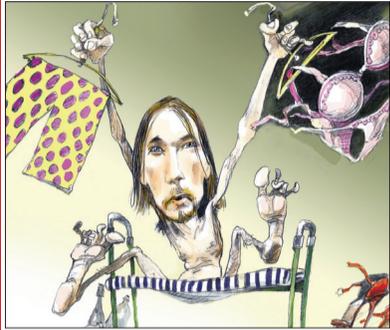
Генадзь АЎЛАСЕНКА

Прысніца ж такое!

*Прачнуцца мужыком,
падняцца перакатам,
Схапіць свае штаны...*

*...палохаць мінакоў
ласкавым ціхім матам...*

Віктар Бываноў

Прыснілася на днях,
што я прачнуўся...

жонкай!

Хачу схапіць штаны —
спадніца там ляжыць!
І целасклад не той,
і голас надта тонкі...

Ну як, скажыце мне,
такое перажыць?!

Ад жаху паліцеў
з канапы перакатам.
Трэсь аб падлогу...

Зірк: ды вось яны,

штаны!

Тут вылаяўся я
ласкавым ціхім матам...

Нікому б не жадаў
такія бачыць сны!

Герберт КРАЦЭР

Зварот да чалавецтва

Лятаючая талерачка прызямлілася непадалёку ад Народнага тэатра. Калі плошча запоўнілася цікаўнымі пражанамі, з касмічнага карабля выйшла істота, якая амаль не адрознівалася ад чалавека.

— Дарагія жыхары Зямлі! — звярнуўся касмічны госць да прысутных. — Мы ўжо многа стагоддзяў сочым за жыццём на вашай планеце і, шчыра кажучы, незадаволены

вам!.. Гэта ж прыбылі, каб вам параіць: як мага хутчэй пазбаўляйцеся вашых нялюдскіх асаблівасцей, такіх як нянавісць, зайздрасць, злосьць. Канчайце назаўжды з вашымі бясконцымі братазайчымі войнамі! Гэта адзіная ўмова для прыняцця намі вас у раўнапраўныя члены Усяленскай арганізацыі інтэлігентных дзяцей-сасунцоў, дзе вы з вашай вынаходлівасцю, спрытнасцю і дасведчанасцю таксама зробіце свой уклад у справу канчатковага знішчэння агіднай і малакаштоўнай цывілізацыі на планеце Аркус-5.

З чэшскай мовы пераклаў Міхась СЛІВА

Гумар суседзяў

На кірмаш

Два сябры едуць у горад на базар. У кожнага на падводзе бочка віна.

— Нейкі дзень сёння халодны, — гаворыць адзін. — Можа, пагрэемся крыху?

— Не, — адказвае другі, — жонка заб'е. Загадала, каб ўсё прадаў і вярнуў грошы да капейкі.

— А пачым будзеш прадаваць?

— Грыўна за шклянку.

— Ну, дык прадай свайго чырвоненькага, — і падае суседу грыўну.

Выпіў. Вяселей стала. А гаспадар чырвонага віна і гаворыць:

— Вазьмі грыўну і налі мне свайго беленькага.

Так і ехалі яны ў горад, час ад часу купляючы адзін у аднаго па шклянцы віна. Па цвёрдай цане: грыўна за шклянку.

Пад'ехалі да горада, а віна ў бочках — ледзь-ледзь на дне.

— Трэба ж гэта! Каму расказаць — не павераць. І вяселья, і крышачку п'яныя, і напіліся ўволю... І ўсяго за адну грыўну.

З украінскай мовы пераклаў Міхась СЛІВА

Уладзімір ЕРМАЛАЕЎ

**«Безнадзёга»,
або Не варта прасіць Бога**

*Я — Цялец, а ты — Цяліца, —
І няк нам ня злучыцца,
Не паможа і сам Бог...*

Анатоль Бароўскі. Верш "Парог"

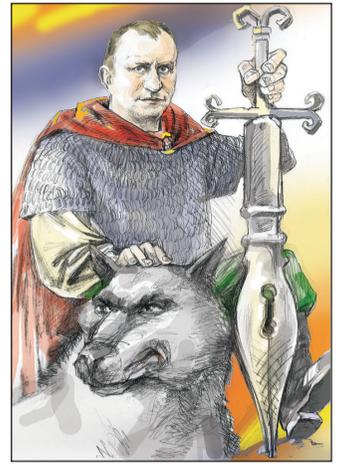
Бог кіруе Светам з толкам.
Ён усё, што хочаш можа.
А злучыць Паэта з Цёлкай,
Сапраўды, не дапаможа.

Хто чытаў радкі з "Парога",
Зразумеў намек празрысты.
Анатоль, не лезь да Бога. —
Там пільнуюць парадысты.

Анатоль ЗЭКАЎ

**Венікам
па пісьменніках**

Алесю Наварычу

Ён мае паляшчкую натуру,
Таму, напэўна, незарок
І ва "Всемирную літаратуру"
Яго прывёў "Літоўскі воўк".

Вадзіму Спрычану

Рэдактар В. Спрычан — ад Бога.
Радкі паэтавы лямешыць
Ён не таму, што судзіць строга,
А для таго, каб іх палепшыць.

Віктару Ярацу

Расставіўшы паэтаў па паліцах
І склаўшы сотню
па дзесятках строга,
Адным хіба і можа ганарыцца,
Што ў сотні той няма яго самога.

Мікола ШАБОВІЧ

Надзеі Сенатаравай

Цябе не ўзяць рукамі голямі,
Калі друкуюць "ЛіМ" і "Польмя",
Друкуе "Нёман" і не толькі...
Дык не спыняйся ж ні на колькі!
Так шмат між крытыкаў аматараў...
Адна надзея — на сенатараў!

Аляксандру Быкаву

О Саша Быкаў, мой ты дружа!
Табе зайздросчу я не дужа.
Як кажуць, Бог не роўна дзеле:
Хто — шэф, а ты —

ў сельгасадзеле

Пісаць пра гной і пра палеткі,
А так хацелася б пра кветкі
Ці прыгажосць дзясочных формаў,
А не даярак уніформы...

Ды кінь ты гэтыя палеткі:

Ты ж маеш талент досыць рэдкі,
Сваю ў літсвецце маеш нішу!
Ну, а пра гной мо хто напіша?..

**Шаржы
Алега КАРПОВІЧА**

Пятро РАДЗЕЧКА

Куды ж ты згінуў?

*Тваёй пяшчоты, любові, не напіцца
І я шапчу трывожнае: "Бывай!"
Няпісаны закон ёсць у зланыцаў —
Украдзеіне тайна прадавай.*

Зінаіда Дудзюк

Хоць розных мне турбот было нямала,
Затое як мяняўся мой пагляд,
Калі у глухамань цябе я крала,
Як радасна вярталася назад!
Дарылі шчасце вечары і ранкі,
Хоць дзень расстання ўжо здалёк бялеў.

Пілі нектар з адной крышталёвай шклянкі,
Але па-свойму кожны з нас хмялеў.

Ты, зэк былы, не мог не навучыцца
Захоўваць свой няпісаны закон,
А я — дурніца — прагну пахваліцца
Пяшчотаю нябачанай здавён.

Спяраша сяброўцы, потым нават маці,
Затым пра тайну напісала верш...
Пазнала жонка — стала калашмаціць
Мяне штодня. Ну а яго — найперш.

І вось фінал: фінгалы пад вачыма
І ганьбу несусветную нашу...
Куды ж ты згінуў, любові мой мужчына?
Забраўшы думкі і маю душу?

Алег ЖДАН

Ода кульбе

адчыняюцца дзверы — адразу ўваходзіць кульба, потым ты. Усе пазіраюць на яе, а не на цябе. Альбо стаіш на сцэне і чыгаеш вершы. Ніхто іх не слухае, усе ўважліва разглядаюць кульбу. І калі грывнуць апладысменты, не вельмі цешыся, то апладысменты не табе, а тваёй кульбе. Яна спадабалася!

Ты сыходзіш са сцэны па прыступках, і зноў кульба крочыць паперадзе. А публіка зноў уважліва цікуе: грывнешся ці не грывнешся? Не, не грывнуўся, кульбачка твая слугуе надзейна. І зала зноў гатовая пляскаць у ладкі, аднак на сцэне ўжо другі пэрт — бледны, усхваляваны і без кульбы. Няшчасны, яму няма чым абараніцца, прыкрыцца. Кульба — як фігавы ліст: маленькі, але ж абараняе ад няспільных вачэй. І грамада незадаволеная чакае ягоных рыфмаваных радкоў.

Можа сказаць, што кульба адчыняе любовя дзверы. Нават вялікае начальства, убачыўшы кульбу, робіцца як бы невялікім і заўважна дабрэйшым. Ён, вялікі, трохі хвалюецца. Халаднавата становіцца ў ягоным жываце. Ці мала што ў цябе ў галаве? І ён ухвальна паглядае на тваю кульбу. «Вырашым любое пытанне!» гаворыць ягоны начальніцкі твар.

Прыдатная кульба і ў якасці халоднай зброі. Не набліжайцеся да мяне з блягімі намерамі! Кульба ў любы момант гатовая абараніць мой гонар, а таксама годнасць маёй Прыўкраснае дамы! Як камяні — зброя пралетарыята, так кульбы — зброя старых.

Кульба — вядомая прыналежнасць шпіёнаў ды ўсялякіх дыверсантаў. Можа стацца, што пад маёй барадой ды вусамі хаваецца агент ЦРУ, ФБД ці расійскага ФСБ. Можа, на канцы маёй кульбы іголка з палоніем. Дый калі без іголки прыкласці ёю па галаве, мала, як кажуць, не падасца. А падасца, што сапраўдныя іскры ляцяць з вачэй.

Вось адно ў бальніцы ці паліклініцы кульба не робіць уражання. Тут такіх шмат. Што — кульба, нават дзве мыліцы тут не навіна. Каб зрабіць пэўнае ўражанне, трэба, каб цябе прынеслі на насілках. (А вось гэтага не трэба! З гэтым мы пакуль пачакаем.)

Узнікла б новая галіна вытворчасці. Без кульбы, як без галышткі, сорамна стала б паказацца ў прыстойным месцы. А як ажывіліся б палітычныя дыскусіі, калі б апаненты чыкільгалі ў парламенты ды палаты з кульбамі? Той жа Жырыноўскі ў Расіі дый Зюгануў або гэты... ну, што ўсю электрычнасць прыбраў да рук... Вось то быў бы "момант ісціны"! То была б дэмакратыя! "Хуткая дапамога" ля пад'езда — вось што такое сапраўдная дэмакратыя!

Зноў жа, мо і войн на зямлі было б менш, калі б палітыкі атрымлівалі ў свой час кульбай у лоб. Гэта я пра Аляксандра Македонскага...

Чалавек з кульбаю можа шмат што, чаго не можа без кульбы. Да прыкладу, можа перціся без чаргі за білетам на электрычку, і чарга будзе цяплява чакаць. Можа нават перайсці вуліцу на чырвоны сігнал светлафора, і міліцыянт спыніць рух аўтамабіляў, быццам ёдзе паўнамоцны пасол замежнай дзяржавы.

А і сапраўды, чалавек з кульбаю — пасол. Замежная гэта дзяржава называецца старасць...

Не! Пакуль што то не пра нас! Мы ўсё яшчэ маладыя, пччаслівыя, поўнімся лепшымі надзеямі. Кульба наша — каб яшчэ больш упэўненна стаяць на зямлі. Шырэй крочыць, грамчэй спяваць. Каб яшчэ больш паспяхова заваўваць сэрцы нашых найпрыгажэйшых жанчын. Каб стасупалі ў бок нашы ворагі: аспярожна, мы, людзі з кульбаю, на ўсё здатныя! Каб упэўнены былі нашы сябры: не выдзім, не падманем, не здрадзім!

Жыццё прымусіла мяне ўзяць у руку кульбу.

Але ж гэта не такая простая акцыя, як вам, каторыя не маюць кульбы, здаецца. З аднаго боку, я адразу зразумеў, як пачуваўся дэндзі ў модным капялюшы-цыліндры, калі выпраўляўся на спатканне з Прыўкраснай. З другога, — уведаў, што адчувае чалавек з кульбаю за восем тысяч беларускіх рублёў, і што — за сотні долараў... Ну і, канечне, што адчувае інвалід у асяродку маладых людзей. Вось гэта і ёсць самае прыкрае. Клытая кульба мае звычай выслізгваць з рук у самы непрыдатны момант, напрыклад, дзе-небудзь у чарзе, і маладыя жанчыны кідаюцца падняць і падаць яе. Здагадаюся аднак, што каб заўважылі яны на ручцы брыльянт каратаў хоць бы на дзясць, выраз тварыкаў іх памяняўся б са спачувальнага на зачараваны. Вось толькі з такімі кульбаю мужчыны ў чэрггах магазінаў не стаяць.

Узброіўшыся кульбаю, ты хутка заўважаш яе не адно фізічны сэнс. У цябе прыкметна мяняецца хада. Мяняецца выраз твару. Мяняецца характар зносін з людзьмі. Мяняюцца нават думкі. Ты цяпер выглядаеш больш важным і значным. Нават глябакадунным. Цяпер табе не да твару паспешліваць ды похапкаваць. Калі табе няма што сказаць, няма як адказаць на вострае пытанне ці даціпную рэпліку, ты маеш права маўчаць. І тваё маўчанне будзе зразумета як мудрасць і глыбокі роздум. Ты — з кульбаю! Яна, кульба, цяпер можа нават важнейшая за цябе. Яна і фізічна паяўляецца наперадзе. Напрыклад,

У Баранавічах рос талент

Вера Сугак
(гэзвочае прозвішча Бяляева, 25.02.1954, Баранавічы Брэсцкай вобл.) піша вершы на рускай і беларускай мовах, актыўная ўдзельніца жыцця беларускай дыяспары ў Малдове.

Бацькі Веры Бяляевай былі рабочымі. У чатыры гады будучая паэтэса навучылася чытаць і пісаць, пачала рыфмаваць радкі. Яшчэ падчас навучання ў сярэдняй школе часта выступала ў перыядычным друку. Яе вершы гучалі на маладзёжнай радыёстанцыі "Рамантыкі", а кампазітар Іосіф Вінаградскі напісаў на адзін з іх, "Хатынь", музыку. Песня ў 1971 годзе з'явілася на грамплацінцы.

Закончыўшы ў 1972 годзе сярэдняю школу № 12 у Баранавічах, Вера Бяляева вучылася на курсах экскурсаводаў і з задавальненнем працавала з турыстамі. У 1975 годзе выйшла замуж за Уладзіміра Сугака і разам з ім пераехала ў Малдову, дзе актыўна ўключылася ў работу беларускай суполкі, пачала друкавацца ў малдаўскай перыядыцы. Яе вершы на рускай і беларускай мовах змяшчаліся ў кішынёўскіх калектыўных зборніках "Родны кут" (1997), "Беларуская душа" (2000), альманаху "Ларец".

У 2004 годзе выйшаў з друку першы зборнік паэтэсы "Цярністы шлях". У кнігу ўвайшлі лірычныя творы, прысвечаныя беларускім краям, на-ступствам Чарнобыльскай катастрофы, сябрам па дыяспары. Як піша ў прадмове да зборніка сябар Саюза пісьменнікаў Расіі Аляксандр Мілях, паэзія Веры Сугак "прыкметная найперш нежаночай цвёрдасцю аўтарскай пазіцыі, бескампраміснасцю ў паэтычных вывадах і канцоўках вершаў".

Ніна ВОЛКАВА

Неабыякавая

Зося Сачко (18.07.1955, в. Волька Беластоцкага ваяв., Польшча), беларуская, руская, польская, украінская паэтэса. Сябар Саюза польскіх пісьменнікаў (1992).

Зося Сачко нарадзілася ў сялянскай сям'і. Закончыла Агульнаадукацыйны ліцей імя Т. Касцюшкі ў Бельску-Падляшскім і аддзяленне рускай філалогіі Люблінскага ўніверсітэта. Працавала настаўніцай на Беластоцчыне і ў Варшаве. З 1981 года зноў на Беластоцчыне. Дэбютавала вершам "Падарунак", змешчаным у 1970 г. у беластоцкай "Ніве". Потым пачала пісаць па-польску (вершы ў часопісе "Radar"). У 1982 г. выдала ў Беластоку зборнік вершаў "Пошукі". Зборнік "Над днём похляна" (Беласток, 1991) напісаны на беларускай гаворцы. Вершы Зосі Сачко на ўкраінскай мове з 1984 г. друкуюцца ў часопісах "Наш голас", "Наше слово", "Всесвіт", "Світо-вид", "Над Бутом і Нарвою". У паэзіі З. Сачко раскрываецца інтымны свет сучаснай жанчыны, адчуваецца турбота за лёс чалавека. Жыве ў Бельску-Падляшскім.

Ян ЧЫКВІН

Філосаф, літаратуразнаўца

Іван ЛУПАЛ (13.01.1886, Віцебск — 26.05.1943, Масква), расійскі філосаф і літаратуразнавец, Акадэмік Акадэміі навук СССР (1939).

У 1914 г. І. Лупал скончыў Віцебскую гімназію, у 1919 г. — Маскоўскі ўніверсітэт, у 1924 г. — Інстытут чырвонай прафесуры. Працаваў у Маскоўскім ўніверсітэце і Інстытуце чырвонай прафесуры. У 1935 — 1940 г. быў дырэктарам Інстытута сусветнай літаратуры імя М. Горкага АН СССР. І. Лупал даследаваў творчасць французскіх філосафаў-матэрыялістаў. З'яўляецца аўтарам літаратуразнаўчых артыкулаў пра творчасць А. Пушкіна, Л. Талстога, А. Горкага, У. Маякоўскага, Ш. Руставелі, І. Гёте, Г. Гейне, П. Беранжэ, А. Франса. Быў рэпрэсаваны, памёр у зняволенні. Рэабілітаваны пасмяротна.

Ларыса ЯЗЫКОВІЧ

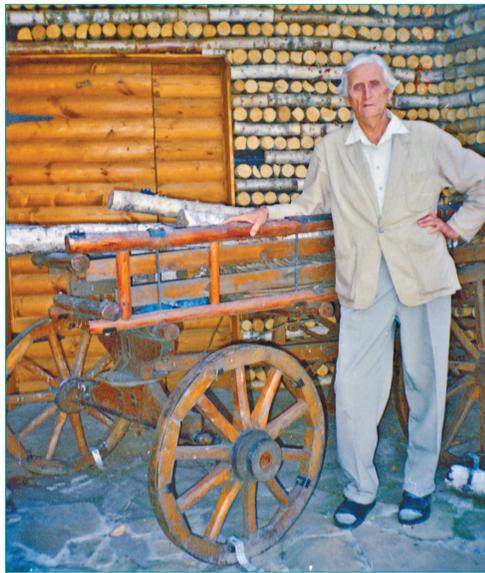
Вядучы рубрыкі — доктар філалагічных навук, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь Адам МАЛЬДЗІС.

Выпуск 7.

Улюбёны ў Чарэю

Наш суайчыннік Раальд Раманаў, адначасова тэхнолаг-рэстаўратар і гісторык культуры, нарадзіўся ў Барысаве, працаваў у Гродне і Рызе, а цяпер жыве ў Маскве. Ды найбольш улюбёны ён у Чарэю, сёння вёску ў Чашніцкім раёне на Віцебшчыне. Але, як відаць з энцыклапедычных даведнікаў, калісьці, у XIV — XV стагоддзях, гэта была сталіца Чарэйскага княства, дзе валадарылі забытыя ўжо сёння Пяструцкія, а пасля іх Сапегі. Больш таго, Р. Раманаў у сваёй кнізе "Царград Чарэя: Сведчаць помнікі Белай Русі" (2007) даказвае, спасылаючыся на матэрыялы мясцовых археалагічных раскопак, што гісторыя гэтага сялення ўзыходзіць да язычніцкіх часоў, што гэта быў важны пункт на шляху "з варагаў у грэкі", сапраўдны "царскі горад", які знаходзіўся на палавіне дарогі ў візантыйскую сталіцу Царград (Канстанцінопаль, Стамбул). Ад яе старажытнае паселішча, маўляў, і сваю назву ўзяло.

Аднак спаткаў некалькі слоў пра самога аўтара кнігі, асобы ў Беларусі пакуль што мала вядомай, хаця ён прысвяціў радзіме дзве свае кнігі — апошняю, "Царград Чарэя", і папярэднюю, "Помнікі культуры Белай Русі", нямаючы арыкулаў, а таксама рэстаўрацыйных праектаў і экспертных заключэнняў. Родны Барысаў не ўкараніўся ў яго свядомасці, а вось Чарэя, дзе пазней жылі і працавалі бацькі (сельскія інтэлігентны), дзе прайшло яго юнацтва, адкуль хадзіў на заданні як сувязны партызанскага палка Садчыкава, засталася яго вярнай любоўю назавсёды. Потым пачалося жыццё дарослае, рознае — і добрае, і дрэннае. Быў шлях ваенны: як музыкант духовага дывізіённага аркестра дайшоў ён у складзе 145-й Віцебскай Чырванасцяжнай брыгады да Кенігсберга, дзе, паранены, стаў інвалідам вайны. І быў шлях працоўны: ад слесара-мантажніка, майстра, прараба да дырэктара Гродзенскага завода жалезабетонных вырабаў (там прыйшла новая пасія — Каложы), галоўнага інжынера трэста "Юрмалабуд" (там атрымаў Дзяржаўную прэмію Латвійскай ССР), старшыні Будтэхналогіі пры Дзяржбудзе СССР, доктара тэхнічных навук. На рахунку Р. Раманава — 34 вынаходніцтва.

Але вышэй за ўсё і наш суайчыннік сам, і яго калегі цэняць працы па гісторыі беларускай культуры. Зайшоўшы неяк да мяне ў час чарговага прыезду ў Мінск, ён з горадасцю паказаў мне два новыя дыпламы — дактароў філасофіі і мастацтвазнаўства. Першы з іх прысудзіла Еўрапейская акадэмія інфарматызацыі, дзе ён выступіў з дакладам "Сведчаць помнікі Белай Русі", які з'явіўся падаўленнем яго ранейшых прац. Падабнае рашэнне прыняў савет Сусветнага ўніверсітэта развіцця навук, адукацыі і грамадства. Гэтая ўстанова звярнулася з пільмай у ВАК Расійскай Федэрацыі з просьбай настрафікаваць яе дыплом як дыплом доктара мастацтвазнаўства.

А цяпер вяртаюся да апошняй кнігі Раальда Раманава. Каб пераказаць ці падрабязна прааналізаваць яе, спатрэбіўся б вялікі часопісны артыкул. Таму я тут скажу пра самае-самае асноўнае. Палавіну кнігі складае першая яе частка пад гордай назвай-сцяражэннем "Чарэя была сталіцай Чарэйскага княства". Этымалагічна і гістарычна яно было звязана з Царградом. Раскопкі (тут ідзе гнёўны пасаж супраць разбуральнікаў тутэйшага гарадзішча), асабліва сці мясцовага

будуўніцтва дазволілі Р. Раманаву зрабіць шэраг нечаканых вывадаў, напрыклад, пра тое, што ў Чарэі яшчэ да хрысціянства сляліся па шляху "з варагаў у грэкі"... яўрэі з крымскіх супольнасцей і нават хазары. Гісторыкі, можа, тут запярэчаць: яўрэі, маўляў, прыйшлі на беларускія землі з Заходняй Еўропы і ў часы ВКЛ. А выходзіць, што і з захаду, і яшчэ раней з поўдня.

Тая акалічнасць, што ў Р. Раманава пчаслава (і ці не ўпершыню?) спалучаюцца будуўніц-тэхнолаг і гісторык мастацтва, дазволіла яму зрабіць шэраг нечаканых (у тым ліку і для мяне) вывадаў і абагульненняў. Да прыкладу, мне было незразумела, чаму гэта раней, чым на землях крывічоў, тэрмін "Русь Белая" стаў ужывацца ў дачыненні да Суздальшчыны і нават Масквы. А Р. Раманаў пераканаўча растлумачыў: ды таму што на ўсход, ад Дзвіны да прытокаў Волгі, пашырылася "белае", з вапнінікаў, будуўніцтва храмаў, палацаў. Аўтар знаходзіць агульнае паміж Успенскім саборам у Маскве і Троіцкай царквой у Чарэі, вяртае забытую постаць "беларускага дойдзіва эпохі Адраджэння" Васілія Ярмоліна, які са сваёй "арцеллю" будаваў Маскоўскі Крэмель і "падарыў" масквічам першы герб іх горада. Адначасова Р. Раманаў тлумачыць, чаму лічаць "недабудаванай" першую мінскую царкву: яе "разбуравалі", разабраўшы белыя вапніны "блокі" дзеля ўзвядзення іншага храма.

Кнігу Р. Раманава чытаць цяжка, бо мова яе ўскладнёная. Аўтар часам забывае, што далёка не ўсе чытачы аднолькава валодаюць і тэхналагічнай, і мастацтвазнаўчай тэрміналогіяй. Пытанні ў кнізе больш, чым адказаў. З 20 раздзелаў другой часткі ў 11 выпадках іх назвы завяршаюцца пыталнікам (да прыкладу: "Што агулаць галаснікі Каложы?", "Калі быў заснаваны Сафііскі сабор у Полацку?"). Аўтар часта палемізуе, папраўляе "лірыкаў" з пазіцыі "фізікаў", з-за чаго першыя не адразу прымуць яго наваці або могуць не прыняць зусім.

Свае кароткія развагі пра новую бібліяграфічную рэдакцыю (тыраж яе — 200 экзэмпляраў) хачу закончыць адной сенсацыяй, з тлумачэннем якой я пагадзіўся ледзь не адразу. Р. Раманаў акцэнтуюе ўвагу на "Жыгімонтавым плане" Масквы, скрупулёзна выправіраваным Л. Кіліянам (1610). Гравюра мела, на першы погляд, парадаксальны лацінскі заглавак: "Масква, або Масковія, сталіца Белай Русі". Але аўтар усё ставіць на месца, даказаўшы, што за караём Рэчы Паспалітай Жыгімонтам стаяў усюдзісны ўладальнік Чарэі Леў Сапега. А той у часы Лжэдзімітрыя бачыў у Маскве, ездзячы туды паслом, "стаіцу аб'яднанай маскоўска-беларуска-літоўска-польскай дзяржавы". Вось, падумалася, і першыя памкненні куды пазнейшай інтэграцыі.

Кніга Р. Раманава напісана "на стыку" розных навук, розных менталітэтаў. І мусіць, добра, што аўтар не лічыць свае палажэнні ісцінамі ў апошняй інстанцыі і прымушае, ставячы пыталнікі, чытача думаць.

Адам МАЛЬДЗІС

На здымку: Раальд Раманаў у распрацаваным ім інтэр'еры аднаго з маскоўскіх кафэ.

Фота Валянціны Сманцар

У бок Радзімы пазірае...

У колішнім Каралёўцы-Кенігсбергу, а цяпер Калінінградзе, цэнтры самай заходняй вобласці Расійскай Федэрацыі, актыўна дзейнічае рэгіянальнае грамадскае аб'яднанне "Беларускае культурнае таварыства" на чале з фізікам Ігарам Шаховічам. Нядаўна яно наладзіла Міжнародную навуковую канферэнцыю, прысвечаную 490-й гадавіне пачатку айчыннага і, шырэй, усходнеславянскага кнігадрукавання, калі ў Празе чэшскай пачалося выданне "Бібліі Рускай".

Помнікі Скарыне сёння ўзвышаюцца ў Полацку, Мінску, Празе, што зразумела, і... Калінінградзе, што зразумела менш. Таму шмат хто пытаецца: а якое дачыненне меў славыты палачанін да колішняй сталіцы Прусіі? Адказваю: ён там быў, там збіраўся працягнуць сваё кнігадрукаванне, спыненае ў 1525 годзе ў Вільні. 16 мая 1530 года прускі герцаг Альбрэхт Гогенцолерн з радасцю паведамляў віленскаму ваяводзе Альбрэхту Гаштольду, што пад яго ўладу прыбыў "выдатны і шматвартны муж Францыск Скарына з Полацка, доктар прыгожых мастацтваў і медыцыны". Праўда, дзён праз дзесяць танальнасць лістоў тых жа высокапастаўленых асоб рэзка змянілася: замест пахвалы — асуджэнне. На гэты раз Гогенцолерн пісаў Гаштольду, што "доктар нейкі Францыск Скарына чамусьці тайна забраў

з сабою" двух яго падданных, і таму іх усіх трэба неадкладна завіць і вярнуць... Значыць, былі важкія прычыны для такой раптоўнай змены павагі на нянавісць. Якія? Хутчэй за ўсё, прускі герцаг хацеў даць Скарыне невыканальнае заданне, якое супярэчыла яго патрыятычным пачуццям. Якое? Можна, хацеў, каб той пачаў літоўскае кнігадрукаванне, як гэта зрабіў у тым жа Каралёўцы, але значна пазней Марцінас Мажвідас? Можна, збіраўся выдаць пратэстанцкія кнігі, што супярэчыла б рэлігійным перакананням беларускага асветніка? Як бы там ні было, але Скарына ў Каралёўцы быў, і жыхары сённяшняга Калінінграда памятаюць, што па вуліцах іх горада крочыў першы беларус-

кі перакладчык і выдавец Бібліі на старажытнай беларускай мове, блізкай яшчэ да царкоўна-славянскай.

Мінская дэлегацыя была прадстаўлена на канферэнцыі трыма навукоўцамі. Дацэнт БДУ Уладзімір Кароткі паказаў у сваім дакладзе ролю прадроў і паляслоўяў Францыска Скарыны ў развіцці беларускай кніжнай традыцыі XVI — XVII стагоддзяў. Марына Свістунова засяродзіла ўвагу на праявах скарынаўскіх традыцый ў помніках палемічнай літаратуры, спынілася на такім вядомым творы, як "Апокрысіс" Хрыстафора Філалета. Аўтар гэтых радкоў супаставіла прадроўна-пасляслоўны комплекс кнігі Бібліі Скарыны з прадровамі і пасляслоўямі лацінамоўных паэтаў тагачаснай

Беларусі Мікалая Гусоўскага, Яна Вісліцкага, Васілія Гіяцыніна і Яна Радвана.

Па рэакцыі залы было відаць, што на канферэнцыю сабраўся людзі, якім неабыякавыя айчынныя традыцыі, родная кніжная культура. З вялікай увагай быў успрыняты даклад калінінградскага крязянаўца Барыса Адамава, дзе распавядалася пра тую вуліцу і будынку, якія могуць памятаць Скарыну, называліся імёны асобаў, з якімі мог сустракацца ў Каралёўцы наш першадрукар. З вуснаў людзей, якія пражылі ў Калінінградзе шмат гадоў, гучала жывое беларускае слова — у дакладах, песнях, сяброўскай гаворцы. Усё гэта стварала непаўторнае ўражанне, быццам міністэр і калінінградскіх беларусаў не аддзяляюць дзяржаўныя межы, а мінулыя стагоддзі, амаль палова тысячагоддзя, не аддзяляюць нас усіх разам узятых ад нашага вялікага суайчынніка "з слаўнага горада Полацка".

Скарынаўскае ж помнік стаіць у самым цэнтры старажытнага горада, каля будынка Расійскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Эмануіла Канта. Здарожаны, прысеў першадрукар на камені ды пазірае ў бок Радзімы.

Жана НЕКРАШЭВІЧ-КАРОТКАЯ, дацэнт Белдзяржуніверсітэта

На здымку: на адкрыцці помніка Францыску Скарыне.

Фота з архіва вядучага рубрыкі

Письменніцкую рубрыку? Штосуботы? Па-беларуску? У рускамоўнай газеце? На свой густ?..

З гэты слоў пачынаўся новы аўтарскі праект "150 письменніцкіх радкоў" у брэсцкай абласной газеце "Заря", які стартаваў 1 верасня 2007 года — якраз у Дзень беларускага пісьменства і друку. А папярэднічала такому запытальнаму звароту слова вуснае. І слова было рэдактарскае. Што цікава: прозвішча рэдактара — Іваноў (Аляксандр Іваноў); доўгі час прапуючы ўласным карэспандэнтам "Зари" па Бярозаўскім і суседніх раёнах, пасля рэдактарам бярозаўскай райгазеты, пісаў выключна па-руску; калектыў у газеце пагадоўна рускамоўны...

Між тым сустрачнаму прапанову весті рубрыку на беларускай мове Аляксандр Мікалаевіч не проста падтрымаў, а падкрэсліў жыццёвую неабходнасць такога падыходу. Адрозніжжы і канцэпцыя выкрывшталізавалася: усё пра ўсё ў беларускай жыццёвай прасторы.

З таго часу кожны раз, пішучы новую нататку пад гэтую рубрыку, з жахам уяўляў сабе рэакцыю так звананага сярэднестатыстычнага чытача рускамоўнай газеты. Уяўляўся пастаянны падпісчык "Зари", які са словамі "Яны што, на нармальным языку пісаць не могуць!" шпурляе аблюбованае выданне ў кут.

У такія хвіліны не тое што пісаць, жыць не хацелася. Але за ўвесь час, колькі вяду гэтую рубрыку, не пачуў ні ад каго ніводнага папроку, а вось словы падтрымкі

і ўдзячнасці ўвесь гэты час сыплюцца адусюль. Вось адзін з найбольш паказальных, так бы мовіць, лістоў (іх у рэдакцыйнай пошце сабралася каля сотні) ад незнаёмки Кацярыны: "С интересом читаю "150 писательских строчек" в субботних номерах "Зари". Хорошо, что в газете появилась такая рубрика. Она придает солидности и одновременно интеллигентности этому изданию... Я понимаю белорусский язык, хотя и не пользуюсь им. И в газете редко читаю статьи на белорусском. Но ваши публикации не пропускаю...". Кацярына (прозвішча ў допісе, на жаль, не ўказана) нават павінавацілася, што звярнулася да вядучага рубрыкі па-руску.

Падобнага кшталту лісты — маральная падтрымка: і настрой уздымаюць, і імпульс дадаюць. А галоўнае, яны яскрава дэманструюць стаўленне берасцейцаў да роднай мовы: сёння падтрымліваюць яе носьбітаў-энтузіястаў, шкадуюць, што самі не валодаюць ёю... Глядзіш, заўтра масава загавораць, запатрабуюць беларускамоўных газет, часопісаў, кніг, кінуцца збіраць подпісы, каб школы і ВУН пераводзілі на родную мову, шыльды паперапісвалі...

На сённяшні дзень у газеце "Заря" ўбачылі свет больш як два дзесяткі аўтарскіх выпускаў пад рубрыкай "150 письменніцкіх радкоў" (апошнія перараслі ў цэлыя палемічныя старонкі). Некаторыя тэксты прапаную ўвазе чытачоў "ЛіМа".

150 пісьменніцкіх...

Усё вакол — літаратура

Дэмабілізаваўшыся з войска, на другі ж дзень цывільнага жыцця вырашыў да Яе.

Мы ніводнага разу не бачыліся, але нешта ўжо паяднала нас. Выпадкова займеўшы Яе адрас на другім годзе службы, узяў ды і напісаў дзяўчыне. Яна адказала. У наступным лісце змясціў верш — да гэтага нікому і не паказваў сваё крэманне, а тут... Чаму якраз Ёй першай? Як кажуць: напэўна, так трэба было. Яе адказам на нязграбную паэтычную спробу быў малюнак: вясковае акно, з якога бачна чорная хмара, маланка ды лісточак на адзінокай галінцы. Усё як у вершы: "Лісточак рве віхор-свавольнік//З галінкі тонкай у акне.../Я за акном, як той нявольнік — //Паг хвалі б твар падаставіць мне". З кожным новым лістом малюнкаў у мяне давалася. Прыемна было на душы ад таго, што нехта, зусім незнаёмы, гэтак блізка прымае створанае табою, што вось мы далёка і не ведаем адно аднаго, і ў той жа час мы разам глядзім на тую ж навалніцу з аднаго акна.

Яна пісала, што жыве на хутары недалёка ад райцэнтра. Растварыла ў апошнім перад майёй дэмабілізацыяй лісце, як можна дабрацца да сялібы, нават намалявала яе.

Па дарозе лёгка думалася пра перапіску, пра сустрачку, якая, напэўна, павінна быць нейкай незвычайнай. Мы ж упершыню пабачымся, а ўжо нібыта і родныя.

Вунь і хата з белымі вугламі ды белымі аканіцамі ў глыбіні двара. Прастую да яе па поплаве. Суцэльная паэзія ва ўсім, што дзеецца, што ўнутры і перад вачыма: грэбелька, буслянка, уся вясковая ідылія.

Каля хаты Яе брат і сястра. Дапытліва так углядаюцца ў гасця. Паяўляецца Яна і запрашае ў хату. А там невялічкае застале. Якраз і гошць дарэчы.

Прыемна ўчарашняму салдату апынуцца ў кампаніі разважлівых дзядзькоў-сяян. Гэта аднавіскавец купіў у гаспадару карову; яна дужа спадабалася чалавеку, і той прынёс падзяку — маргарыт.

Гутарка нагадвае паэзію Коласа — гэтка яна па-вясковаму каларытная, цёплая, роздумная...

Пасля ўжо даведаўся, што гаспадар у маладосці пісаў жонцы з фронту вершаваныя пісьмы, а яго дачка, да якой прыехаў, сабрала дома агромністую бібліятэку беларускай паэзіі, не прапускае ў райцэнтраўскай кнігарні ніводнай паэтычнай навінкі.

Вось табе і жыццё — суцэльная літаратура. І не толькі паэзія, але і проза: у той жа дзень Яна прызналася, што выходзіць замуж за хлопца, з якім даўно сябрае, ужо і дата вяселля прызначана.

...Вяселле адбылося, адно што на некалькі месяцаў пазней. Мы ўжо больш чым дваццаць год разам. Ужо і дзеці выраслі. Абмяркоўваем з імі навінкі сучаснай літаратуры.

Люблю прыязджаць на хутар у любую пару года. Так і не перастаў ён быць для мяне літаратурай — увесь: з бусламі на буслянцы каля хаты, з парослай дрэвамі ды хмызам горкай за

Фота Віктара Кавалёва

хатай, з сенакосам, з усім, што перад вачыма і ў вачах.

Пазавіхаўшыся з касой альбо сякерай, сядоў ў хаце за стол і пішу. І чую, як цешча ў кухні кажа жонцы, нібы супакойвае:

— Ай, нічога, што піша, але ж не п'е.

Ну, хіба ж гэта не літаратура?!

Пра шляхетнасць і лапцюжнасць

Некалі напісалася мініяцюра: "Біяграфія: так было, але гэта няпраўда. Мастацкі твор: так не было, але гэта праўда". Сэнс яе толькі на першы погляд мудрагелісты, а насамрэч просты: напрыклад, жыцццяпіс замужнага берасцейскага шляхцюка XVIII або XIX стагоддзяў гэтак жа не здольны ўвасобіць у сабе характар усяго свайго часу, няхай і ў межах толькі канкрэтнага краю, як і жыццяпіс селяніна гэтага ж часу.

Але ж у нашым уяўленні так ці інакш сфарміраваўся нейкі абагулены вобраз продка — прадстаўніка, напрыклад, пазамінулага стагоддзя альбо пачатку мінулага. Адкуль? Дык кнігі ж у школе чыталі пра тое, хто мы і адкуль, музеі наведвалі, дзядулек-бабулек слухалі...

І што ж за вобраз продка сфарміраваўся ў нашай масавай свядомасці? З кім ні загавораў на гэтую тэму, усе — і моладзь, і людзі сталага ўзросту — дэманстравалі адзін і той жа крыўдны стэрэатып: ат, якім мог быць наш балотналысны продка — дзікун ды лапцюжнік. Прадстаўнікі старэйшага пакалення пры гэтым зазвычай давалі: калі б не Савецкая ўлада, ты й па сёння ў лапцях хадзіў бы, а так вунь якую адукацыю атрымаў. Так, Савецкая ўлада сапраўды клапацілася пра роўныя магчымасці сваіх грамадзян ва ўсім — ад набывання адукацыі да сацыяльных выгод. І гэтая сацыяльная роўнасць сёння з усіх рэспублік былога СССР у найбольшай ступені захавалася ў Беларусі.

Здавалася б, усё добра, толькі працу і памнажай здабыткі (інтэлектуальныя, матэрыяльныя, мастацкія, спартыўныя...) і славу Радзімы. Вось толькі як лацвей рабіць гэта: усведамляючы, што толькі з твайго пакалення ці не даўней як з пакалення тваіх бацькоў пачаўся адлік цывілізацыі ў тваім краі, а вобраз беларуса, а тым больш палешука, перастаў агаясамлівацца з сахою ды лапцямі? Ці ўсё ж зняць з покуці лапці і адчуць, што ў жылах тваіх яшчэ й "блакітная кроў", г. зн. "шляхетная" або, па-руску кажучы, "благородная", бруць?

Тут абмоўлюся: гаворка не пра замену стэрэатыпаў "цёмны і бедны" на "тодны і багаты". Был ж ва ўсе часы як адны, так і другія. І ў літаратуры і тых і іншых вобразаў досыць — хоць усіх пісьменнікаў пералічвай. А найбольш абагулены? Нават не так: усярэднены? Сярэдзіну неадарэмна ж залатою называюць.

Дык вось, у Мінскай губерні ў 1817 годзе пражывала 596 382 чалавекі, з іх шляхты (дваран) — 58 726. Гэта прыкладна дзесятая частка. А ў Пінскім павеце да шляхетнага саслоўя адносіўся амаль кожны чацвёрты. Нехта скажа: найначай, кожны лапцюжнік лічыў сябе тады шляхцюком. Так, былі і бедныя, але каб лапцюжнікі. Бліжэй да ісціны ўсё ж такое вызначэнне: не надта багатыя. Затое адназначна адукаваныя. Афіцыйна шляхта падзялялася на ўладальнікаў дзедзічных (вотчынных), закладных ды арандаваных, г. зн. тых, хто меў адносіны да зямлі, а таксама на акалічную, чыншавую ды служачую, якую ўвасаблялі ваенныя, настаўнікі, выдаўцы, чыноўнікі і да т. п.

Натуральна, лапці з іх ніхто не насіў. Вось толькі ў музеях чамусьці ні іх абутку, ні вопраткі амаль не знайсці. Дырэктар музея тэатра Брэсцкай СШ № 12 Ганна Кавалёва яшчэ толькі збіраецца стварыць у Брэсце музей старога побыту, у якім жадае прадэманстраваць, напрыклад, наступныя, здавалася б, дро-

бязі: якою парфумаю карысталіся, чым упрыгожвалі сябе і свой побыт берасцейцы сто, дзвесце і болей год таму. Справа гэтая на сёння неверагодна важная, яна падарыць нам процьму прыемных адкрыццяў, якія канчаткова знішчаць міф пра лапцюжнасць нашых продкаў.

Да гонару навукоўцаў, іх уклад у стварэнне такога вобраза куды меншы, чым літаратараў. Вось партрэт замужняй жанчыны-палешанкі сярэдзіны XIX стагоддзя, намаляваны слаўным вучоным Паўлам Шпілеўскім: "так званая світка (верхняя вопратка) з цёмна-сіняга сукна мае пакрой дамскага паліто з таліяй, з разрэзамі ўнізе і незлічонымі на грудзях і ля кішэняў узорамі з шарсцяных тасмак, пераважна чырвоных і пунцовых. Рукавы шырокія, з абшагамамі, акаймаванымі каляровымі матузкамі; каўняры стаячыя, па краях закружленыя; на нагах (тут асабліва ўважліва чытайце! — А. К.) — казловыя башмакі з высокімі абцасамі, іншы раз чырвонымі, і востраканечнымі мыскамі. (...) На шыю, паверх белай сарочкі з адкладным каўняром, надзяваецца некалькі матузоў рознакаляровага бісеру...". Не горшы і партрэт мужчыны-палешука: "Мужчыны носяць світкі цёмна-бурага колеру, футравыя высокія шапкі і казловыя боты з высокімі халявамі, у якія зазвычай усучваюць вузкія беляя панталоны".

На адным з малюнкаў, якімі праілюстраваны выдадзеныя ў 1859 годзе "Заходнерускія нарысы" Шпілеўскага, мастак П. Анненскі намаляваў беларускага дудары побач з дзяўчынаю, якая прадзе нітку. Ён — у дабротных ботах, яна — у ладненькіх чаравічках. Вось і мяркую тут, ці то гэты вобраз дудары бліжэй да сярэднестатыстычнага, ці... "Сымона-музыкі"?

Дадам вытрымачку з "Матэрыялаў па этнаграфіі Віленскай губерні", выдадзеныя Упраўленнем віленскай вучэбнай акругі, пра адзенне жанчын у Хомскай воласці Кобрынскага ўезда (цяпер Драгічынскі раён): "...беляя спадніцы і беляя сарочкі з чырвонымі прошвамі; на нагах боты або башмакі... У дзясчат на шыі пацеркі яркіх колераў".

Калі гэтыя прыклады малавата, можна звярнуцца да рамана Мікалая Елянеўскага "Час святара" (часопіс "Нёман", № 4, 2007 г.), у якім паміж іншым гаворыцца, што ў Кіеве на кірмашы пінскіх гандляроў пазнавалі па сарочках і нагавіцах з найтанчэйшага сукна, а таксама па беласнежных шаўковых хусцінах. І гэта ў пачатку XIX стагоддзя. Аказваецца, нашы гандляры апрадаліся багацей, чым хто іншы з тых, хто прыязджаў у Кіеў на кірмаш ці то з захаду, ці з усходу.

Яшчэ адзін міф, цесна звязаны з гэтым — лапцюжым, датычыць прыгоннага права. У нас пра яго гэтулькі гаварылася, гэтак мы спачувалі прыгонным і гэтак радаліся вызваленню іх з-пад прыгнёту, што калі ў 1911 годзе ў Пінску вырашылі адзначыць гадавіну адмены прыгонніцтва, то не знайшлі ніводнага былога прыгоннага. На Піншчыне прыгонных папросту не было, а былі дваровыя, што не адно і тое ж. А ва ўсёй губерні толькі 75 шляхецкіх сем'яў мелі прыгонных. І гэта з дзясяткаў тысяч. Лічы, такой з'явы нашы продкі амаль не ведалі.

...Прыкладаў такога кшталту хапае, іх можна прыводзіць бясконца, але ці не занадта жыццярадасная карціна атрымаецца? У літаратуры беларусы-палешука — цёмныя, прыгнечаныя, спрачаваныя, бяздольныя, бедныя... Тут — заможныя, нібыта нават і шчаслівыя. Дзе праўда?

Ат, цяпер, можа, і не будзе лішнім прывесці тагачаснае жыццё-быццё тых, хто пакінуў нам у спадчыну багатую побытавую культуру, а мы прынялі толькі "адзін лапаць, адзін чунь" ды "пяць лыжак заціркі". Не кажу ўжо пра велічную архітэктурную ды іншыя матэрыяльныя вартасці.

Ці не крыўдна будзе за нас нашым нашчадкам, калі пра наш час яны будуць меркаваць па выпадку, які здарыўся гадоў дваццаць таму ў нас на Палессі. Механізатар вырааў на полі куфэра. У ім знайшоў карты мясцовасці (найначай, памешчыцкіх уладанняў), усялякі посуд ды іншыя каштоўныя прадметы побыту. Як ён паступіў са знаходкай? Вялізнай сярэбранай лыжкай мяшаў свінням корм, а карту на момант прыезду журналіста паспелі ўшчэнт збуздаць мышы.

Не, мы ж не такі! Мы гэтка вытанчаныя, высокакультурныя, высокаадукаваныя, мы сапраўдныя патрыёты сваёй зямлі!

Анатоль КРЭЙДЗІЧ
(Працяг у наступным нумары)

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе газета
ўзнагароджана ордэнам
Дружбы народаў

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:
Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь

ГА "Саюз пісьменнікаў
Беларусі"

РВУ "Літаратура
і Мастацтва"

ГАЛОЎНЫ РЭДАКТАР
Анатоль КАЗЛОЎ

Рэдакцыйная калегія:

- Анатоль Акушэвіч
- Лілія Ананіч
- Алесь Бадак
- Дзяніс Барскоў
- Святлана Берасцень
- Віктар Гардзеі
- Уладзімір Гніламедаў
- Вольга Дадзімава
- Уладзімір Дуктаў
- Анатоль Жук
- Вольга Казлова
- Анатоль Казлоў
- Алесь Карлюкевіч
- Анатоль Крэйдзіч
- Віктар Кураш
- Дзмітрый Лыбін
- Алесь Марціновіч
- Мікола Станкевіч
- Юрый Цвяткоў
- Мікалай Чаргінец
- Іван Чарота
- Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:

220034, Мінск,
вул. Захарова, 19

Тэлефоны:

галёўны рэдактар,
намеснік — 284-66-73

Адрэсы:

публіцыстыкі — 284-66-71
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-95-62

крытыкі

і бібліяграфіі — 284-44-04

прэсы і пазіі — 284-44-04

мастацтва — 284-82-04

бухгалтэрыя — 284-66-72

Тэл./факс — 284-66-73

E-mail: lim_new@mail.ru

Адрас у Інтэрнеце:

www.lim.by

Пры перадруку просьба

спасылацца на "ЛіМ".

Рукпісы рэдакцыя

не вяртае і не рэцэнзуе.

Аўтары допісаў у рэдакцыю

паведмляюць сваё

прозвішча, поўнасьцю імя і

імя па бацьку, пашпартныя

звесткі, асноўнае месца

працы, зваротны адрас.

Пазіцыя рэдакцыі

можа не супадаць

з меркаваннямі

і думкамі аўтараў

публікацыі.

Набор і вёрстка

камп'ютэрнага цэнтру

РВУ "Літаратура і Мастацтва".

Выходзіць раз на тыдзень

па пятніцах.

Выдавец:

Рэдакцыйна-выдавецкая

ўстанова

"Літаратура і Мастацтва".

Друкарня Рэспубліканскага

унітарнага прадпрыемства

"Выдавецтва

"Беларускі Дом друку"

г. Мінск,

пр. Незалежнасці, 79.

Індэкс 63856

Наклад 3613

Умоўна друк. арк. 3,72

Нумар падпісаны ў друк

28.05.2008 у 11.00

Рэгістрацыйнае

пасведччанне № 715

Заказ — 2743

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

ISSN 0024-4686

9 770024 468001 0 8 0 2 2

Вясельная традыцыя

У Нацыянальным музеі гісторыі і культуры Беларусі экспанавалася выстаўка беларускіх народных рамэстваў з красамоўнай назвай "Пасаг: беларуская вясельная традыцыя", дзе прадстаўляліся вырабы майстроў Рэспубліканскага цэнтру народных рамэстваў "Скарбніца".

Адкрываючы экспазіцыю, дырэктар музея Сяргей Вечар адзначыў, што ідэя выстаўкі ўзнікла не зусім планова, знянак, а надалей будзе буйнейшая выстаўка, якая пакажа ўсе здабыткі "Скарбніцы".

У сваю чаргу дырэктар Рэспубліканскага навукова-вытворчага унітарнага прадпрыемства беларускіх народных рамэстваў "Скарбніца" Ірына Сініца паведаміла прысутным каротеньку гісторыю прадпрыемства, расказала пра экспедыцыі па рэгіёнах Беларусі, падчас якіх вывучаюць традыцыйныя матэрыялы. "Скарбніца" займаецца вырабам, аднаўленьнем, рэканструкцыяй гістарычных беларускіх спадчыны, асноўным відам дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва: ткацтва, саломка, вышыўка... А таксама прапагандай народных мастацкіх промыслаў.

Загадчыца навукова-метадычнай лабараторыі мастацтвазнаўства Алена Жукава падаробна распавяла пра канцэпцыю выстаўкі, пра тое, што нашы продкі выбіралі пэўны час, калі насамрэч зручна браць шлюбам і праводзіць вяселле (напяршы — восень). Але дзеля гэтага дзівіцца з самага маленства рыхтавала свой пасаг. Ёй ад матулі пераходзілі пэўныя навыкі, і звычайна ўзімку дзівіцца займаліся ткацтвам, вышыўкай.

Спраўды, абраная тэматыка выстаўкі невыпадковая. Пасаг дзівіцца заўсёды адыгрываў і адыгрывае значную ролю ў вясельнай абраднасці беларусаў. Вясельны пасаг пачыналі рыхтаваць з самага маленства дзівіцца, бо акрамя шматлікіх дароў для сваякоў у яго склад уваходзіла бя-

лізна і верхняя вопратка для жаніха, адзенне для самой нявесты, пасцель, падушкі, коўдры, паясы, ручнікі, дываны... І гэта дзівіцца трэба было зрабіць сваімі рукамі. Маладая брала з сабой у дом жаніха таксама прасніцу, верацёны, цёрніцу, качалку, трапалку, кросны, міску і дзве лыжкі. Усе гэта складвалася ў куфар і прывозілася з дома нявесты ў дом жаніха.

Акцэнт на выстаўцы рабіўся на ткацтве. Прадстаўляліся святочныя строі амаль усіх абласцей краіны: жыткавіцкі (майстрыха — К. Быкава), шкоўскі і старадарожскі (А. Галіеўская), бярэзінскі (К. Падабед). Апроч гэтага дэманстраваліся адметныя і запамінальны ўбор сваці (кобрынскі строй, К. Падабед). Усе мадэлі — дакладная рэканструкцыя, дзівіцца якой можна ўявіць, у чым хадзілі нашы продкі ў канцы XIX — пачатку XX стагоддзя.

Сярод ткацкіх вырабаў — ручнікі, паясы, поспікі... Да слова, пояс быў абавязковым элементам касцюма, таму яны і складалі значную частку пасага. Поясам нявеста адорвала жаніха ў час сватаўства, яго атрымліваў таксама і сват. Поясам адуляліся, калі вясельны поезд сустракаў на сваім шляху перашкоду. Паясы дарыліся музыкам, родзічам жаніха і гасцям. Ёсць сведчанні, што на вяселлі нявеста раздорвала іншы раз да сотні паясоў. Лічылася, што пояс аберагае ад розных няшчасцяў. У экспазіцыі прадстаўлены паясы, што знаходзіліся ў складзе рэгіянальных строяў, а таксама дэкаратыўныя. Вышытыя адметнымі карункамі ручнікі на выстаўцы таксама невыпадковыя: яны шырока выкарыстоўваліся ў вясельнай абраднасці. Напрыклад, ён быў знакам згоды на шлюб (пры запойнах або заручынах нявеста дарыла ручнік маладому, перавязвала ручніком свата, бутэльку з жытцам).

Прыцягваюць увагу куклы, якія і дагэтуль старажылы беларускіх вёсак берагуць у сваіх хатах. У куклы збіралі пасаг маладой, а ў час вяселля перавозілі яго ў дом маладога. З пачатку XX стагоддзя ў некаторых рэгіёнах пашыраны куклы з мастацкай разналеўкай расліннага характару. Малюнк наносілі ад рукі, часам з дапамогай трафарэтаў. У экспазіцыі прэзентаваныя куклы (Н. Пачынава) з роспісам, выкананым на аснове традыцыйных малюнак.

Акрамя пералічаных экспанатаў,

выстаўку аздаблялі пано, роспіс па дрэве і тканіне (Л. Зайцава), ганчарныя вырабы (К. Цігоў), саламяныя скульптуры (Н. Сахарук)...

Экспазіцыя "Пасаг: беларуская вясельная традыцыя" — добрая магчымасць не толькі паказаць вырабы "Скарбніцы", але і нечому навучыць усіх жадаючых. У яе рамках праводзіліся майстар-класы: цікавы і крыху нестандартны кірунак — па традыцыйнай абрадавай мяльцы, якая раней адыгрывала важную сакральную функцыю для беларусаў, па традыцыйнай беларускай вышыўцы (асноўны акцэнт на самы старажытны і вельмі распаўсюджаны від — вышыўка процігам), пляценню паясоў, вырабу вясельных паштовак...

І, вядома, якое ж вяселле без музыкаў. Арганізатары паклапаціліся і пра гэта: выстаўка прэзентавалася з вясельнымі песнямі і танцамі. Сваё майстэрства прадэманстравалі гурт ірландскай музыкі "Crouse Reel" ("Вясёлы карагод") і гурт старадаўняй беларускай музыкі "Testamentum Terrae" ("Запавет Зямлі").

Віктар КАВАЛЁЎ
Фота аўтара

Любоў да роднага слова — з маленства

На вечарыну-сустрэчу "Я цябе чую, Слова..." з вядомай на Барысаўшчыне "літаратурнай" сям'ёй з вёскі Мётча прыйшлі прыхільнікі вершаванага радка, шанавальнікі таленту маладога беларускага паэта Янкі Лайкова, а таксама аматары аўтарскай песні ў выкананні Марыны Лайковай. Сярод тых, хто наведаў у гэты вечар канферэнц-залу цэнтральнай раённай бібліятэкі, былі не толькі мясцовыя літаратары з аб'яднання "Натхненне", але і школьнікі, простыя барысаўчане.

Перад прысутнымі паўсталі адразу два пакаленні Лайковых: Уладзімір Піліпавіч з жонкай Любоўю Фёдарайна, і іх малодшы сын Янка з жонкай Марынай...

Вёска Мётча — гэта тэрытарыяльны і культурны цэнтр мядоцкага краю. Так ласкава тутэйшыя людзі называюць родны мясціны, дзе суседнічаюць амаль 20 вёсак, што раскінуліся на абодвух берагах ракі Мужанкі. Мётчанцы пазбаўлены комплексу правінцыйнасці, бо воляй лёсу аказаліся ў віхуры вельмі цікавага жыцця, цэнтрам якога лічыцца Мётчанская сярэдняя школа. Яе гісторыя пачалася яшчэ ў 1884 годзе. Дзеці ў ёй самі складаюць вершы, якія друкуюцца ў школьных газетах і альманахах, у мясцовай ды рэспубліканскай прэсе, у анталогіях розных узроўняў, добра малююць і танчаць.

Нездарма ў 1997 годзе на базе Мётчанскай

школы быў арганізаваны фестываль "Мядоцкі край і яго таленты". У цэнтры гэтага багатага на культурны падзеі жыцця — Уладзімір Лайкоў, які ў якасці дырэктара школы адаў ёй чвэрць стагоддзя і стварыў там спрыяальную атмасферу для педагогаў і таленавітых людзей. Мётча стала своеасаблівай Меккай для вучоных і пісьменнікаў, якіх за апошнія два дзесяцігоддзі мясцовая дзятва пабачыла болей, чым сталічная. Тут сталі традыцыйнымі сустрэчы з літаратарамі.

Лайкоў-старэйшы пша гісторыю роднай вёскі, сабраў унікальную бібліятэку, якая налічвае больш як 3 тысячы тамоў, складае свой радавод, каб нашчадкі ведалі пра свой слаўны род. Побач з ім па жыццёвай сцежцы крочыць паважаная жонка Любоў Фёдарайна — таленавіты педагог, ініцыятар і арганізатар школьных спектакляў, знаўца і цудоўны майстар дэкламавання рускай, беларускай і замежнай класічнай паэзіі. Зразумела чаму ў гэтай сям'і дзеці пайшлі па шлях сваіх бацькоў.

Старэйшы Лайкоў распавёў прысутным аб сваіх юначых і дарослых гадах, працягаў вершы. Як прызнаўся Уладзімір Піліпавіч, штуршком да вывучэння роднай літаратуры стаў зборнік вершаў Рыгора Барадзіна "Адам і Ева", які працягаў у 15-гадовым узросце.

— У нас у Мётчы за апошнія 20 — 25 гадоў пабывала амаль што паўсотні пісьменнікаў

— вядомых і менш вядомых, народных і знакамітых. Кожны з іх пакінуў у сценах школы не толькі аўтограф, але і ўспамін пра сябе, аўру беларускага духу, — адзначыў У. Лайкоў.

Лёс Янкі Лайкова склаўся так, што ён фактычна вышпечаны на руках многіх беларускіх пісьменнікаў, сярод якіх былі Анатоль Вяцінскі, Алег Лойка ды іншыя.

Як адзначыла Любоў Фёдарайна, у іх хаце вялікая павяга даецца слову — як беларускаму, так і рускаму, якое заўсёды шануецца. Можна, таму гэта слова і спрыяе Лайковым. Можна, таму яно дапамагае ім у цяжкай хвіліны. Любоў Фёдарайна працягала ўдзячным слухачам урываць з паэмы вядомага савецкага паэта Р. Радзественскага "210 крокаў".

Янка Лайкоў прызнаўся, што для яго вялікі гонар выступаць перад сваімі землякамі — людзьмі, з якімі ён звязаны не толькі агульнымі ці паэтычнымі інтарэсамі, але і моцнай духоўнай повязцю. Ён працягаў некалькі сваіх вершаў, якія ўвашлі ў кнігу "Вогнепаклоннік", а таксама новыя творы.

Ягоная жонка Марына, якую аматары бардаўскай песні ведаюць яшчэ пад прозвішчам Помаз, спела некалькі аўтарскіх песень пад гітару.

Анатоль МАЗГОЎ